

Peter Mészáros
Jozef Štefanko
Peter Varga

**Náhrada
nemajetkovej ujmy
pozostalého**

**O vývoji konceptu a vybraných
otázkach jej priznávania
a poistného krytia**

Peter Mészáros
Jozef Štefanko
Peter Varga

Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalého

**o vývoji konceptu a vybraných
otázkach jej priznávania a
poistného krytia**

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
2021

Vzor citácie: ŠTEFANKO, J. Forma náhrady nemajetkovej ujmy pozostalého. In MÉSZÁROS, P., ŠTEFANKO, J., VARGA, P. *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalého: O vývoji konceptu a vybraných otázkach jej priznávania a poistného krytia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2021.

Autori: Mgr. Peter Mészáros, PhD. (kapitoly 1, 5)
 Mgr. Jozef Štefanko, PhD., LL.M. (kapitoly 2, 3)
 doc. JUDr. Peter Varga, PhD. (kapitola 4)

Recenzenti: doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.
 doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

Prvé vydanie.

Dielo vyšlo s finančnou podporou Ministerstva školstva SR a je publikované v rámci projektu VEGA č. I/0535/I9 „Náhrada nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí pri usmrtení blízkej osoby“.

© Peter Mészáros, Jozef Štefanko, Peter Varga, 2021

ISBN (e-kniha): 978-80-568-0466-7

Obsah

Obsah	3
Predhovor.....	7
I Koncept nemajetkovej ujmy pozostalých a jej náhrady	9
I.1 K pojmosloviu nemajetkovej ujmy	9
I.2 (Ne)majetkovosť reparovateľného – majetková rovina nemajetkovej ujmy.....	11
I.3 Dôvodnosť a potreba reparovateľnosti nemajetkovej ujmy	18
I.4 Úloha deliktného práva v prípade dopravných nehôd ...	25
I.5 Človek a (fyzická) osoba, osobnostné práva.....	27
I.6 Osobnostné práva.....	40
I.7 Nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch a jeho (ne)pendanty – primerané (finančné) zadost'účinenie v kontexte vývoja právnej úpravy	42
I.7.1 Primerané finančné zadost'účinenie po druhé	48
I.7.2 Primerané finančné zadost'účinenie po tretie.....	49
2 Forma náhrady nemajetkovej ujmy pozostalého	51
2.1 Úvod do posúdenia primeranej formy náhrady nemajetkovej ujmy.....	51
2.2 Subsidiarita ako všeobecný princíp a metóda určenia formy primeranej satisfakcie	55
2.3 Individualizácia odčítňovania nemajetkovej ujmy.....	58

2.4	K možnostiam poskytnutia satisfakcie pozostalému v nepeňažnej forme	62
2.5	Represívny aspekt satisfakcie a jej forma.....	67
2.6	Priebežný záver.....	69
3	Krehkosť poškodeného ako osobitný faktor pri náhrade nemajetkovej ujmy.....	71
3.1	Vymedzenie problému krehkosti poškodeného pri náhrade ujmy	71
3.2	O pôvode a rozšírení pravidla <i>eggshell skull</i> a o pravidle krehkého poškodeného	72
3.3	Pravidlo krehkého poškodeného v slovenskom práve..	78
3.3.1	Pravidlo krehkého poškodeného v judikatúre súdov	79
3.3.1.1	Psychická predispozícia vedúca k samovražde....	79
3.3.1.2	Fyzická predispozícia a vek poškodeného.....	81
3.3.1.3	Fyzická predispozícia (choroba) v súbehu s poškodením	82
3.3.1.4	Vrodená fyzická predispozícia a pracovný úraz ..	84
3.3.2	Koncepčné ukotvenie pravidla krehkého poškodeného v zodpovednostnom práve.....	87
3.4	Pravidlo krehkého poškodeného a náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých	94
3.5	Priebežný záver.....	98
4	Priamy a nepriamy účinok práva Európskej únie a zodpovednosť členského štátu za škodu	102
4.1	Úvod.....	102

4.2	Vlastnosti práva Európskej únie a ich zásah do vnútroštátnych právnych poriadkov.....	103
4.3	<i>Dual vigilance</i> – cesta pre uplatňovanie práva Európskej únie v členských štátoch	106
4.4	Spôsoby aplikácie práva EÚ na území členských štátov 108	
4.5	Priamy účinok.....	110
4.5.1	Formy priameho účinku.....	111
4.6	Nepriamy účinok.....	113
4.6.1	<i>Von Colson</i> – základ nepriameho účinku	113
4.6.2	Rozvoj eurokonformného výkladu.....	117
4.6.2.1	<i>Marleasing</i>	117
4.6.2.2	<i>Pfeifer</i> – nepriamy účinok v kontexte aplikačnej prednosti práva EÚ	120
4.6.3	Rozvoj nepriameho účinku v ďalšej judikatúre – „všadeprítomnosť“ nepriameho účinku	123
4.6.4	Prípady <i>Haasová</i> v kontexte nepriameho účinku	128
4.7	Zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ	132
4.7.1	Zodpovednosť členského štátu za škodu v ďalšej judikatúre	137
4.7.2	Zodpovednosť národných súdov za škodu.....	142
4.7.3	Úloha vnútroštátnych súdov.....	144
4.7.4	Nezmluvná zodpovednosť Európskej únie.....	145
4.8	Priebežný záver.....	146

5	Záver.....	149
	Použitá literatúra.....	152
	Judikatúra.....	161

Predhovor

Čitateľovi sa do pomyselných rúk dostáva dielo pojednávajúce na prvý pohľad o problematike, ktorá má v sebe geneticky vnútorne zakorenený vecný i morálny konflikt. Pokúša sa totiž analyzovať otázku, ako nahradiť nenahraditeľné. Pre pozostalú osobu, ktorá utrpela vážnu citovú ujmu v dôsledku straty niekoho blízkeho možno ťažko hovoriť o náhrade, pretože stratenú blízku osobu jej už nemožno vrátiť späť a ani v ľudskej jedinečnosti jej existenciu plnohodnotne vynahradiť. Skutočné zmiernenie takýchto rán pozostalých teda treba hľadať v oblastiach zaoberajúcich sa vyrovnanosťou ľudskej psychiky, najmä v psychológii či náboženstve. Súkromné právo však nerezignuje na snahu nájsť primeranú náplast pre takto dotknutého pozostaleho v prípade, že vznik jej citovej ujmy je možné pričítať zodpovednostnému subjektu. Avšak zrejme aj spomínaný vnútorný rozpor prispieva k tomu, že právne poriadky rôznych štátov – ten slovenský nevynímajúc – neposkytujú jednoznačný legislatívny mechanizmus pre reflektovanie takejto ujmy. V praxi potom vyvstávajú mnohé, niekedy základné koncepčné právne otázky, ktoré kladú pomerne vysoké požiadavky na svoje uspokojivé uchopenie v doktríne a najmä v rozhodovacej činnosti súdov.

Uplatňovanie nárokov pozostalých na primerané zadostučinenie vytrpenej citovej ujmy zažíva v poslednej dekáde renesanciu a aj preto je nanajvýš aktuálne zameriavať záujem právneho výskumu na túto oblasť. Autori tejto monografie pôsobiaci na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave sa zapojili do takto zameraného výskumu v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0535/19

„Náhrada nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí pri usmrtení blízkej osoby“ pod vedením doc. JUDr. Marianny Novotnej, PhD. Predkladaná monografia je jedným z výsledkov jeho riešenia. V tomto kontexte treba vnímať aj obsahové zameranie monografie, ktorá nie je a ani nemala ambíciu byť komplexným spracovaním otázky ujmy sekundárnych obetí, ale spolu s ďalšími publikáciami v tomto projekte dotvára mozaiku právnych otázok náhrady nemateriálnej ujmy označeného druhu. Okrem koncepčného vymedzenia nemajetkovej ujmy a jej náhrady v širšom hľadisku zásahu do osobnostných práv jednotlivca, autori obracajú pozornosť aj na niektoré špecifické otázky, ktorým sa možno v právnom diskurze nedostáva toľko priestoru, resp. nie priamo v kontexte náhrad reflexnej ujmy. Vzhľadom na skutočnosť, že jednou z ťažiskových okolností, ktorá nútila a núti slovenskú súdnu prax hlbšie sa zaoberať náhradou reflexnej ujmy je činnosť Súdneho dvora Európskej únie v súvislostiach poistného krytia citovej ujmy pozostalých po obetiach dopravných nehôd, je predstavený aj rámec práva EÚ, v ktorom k tomuto ovplyvňovaniu dochádza. Veríme, že aj toto dielo prispeje k dôslednej, predvídateľnej, dogmaticky koherentnej, no najmä spravodlivej praxi poskytovania zadost'účinenia osobám dotknutým citovou újmou zo straty blízkeho.

Za autorský kolektív
Jozef Štefanko

I Koncept nemajetkovej ujmy pozostalých a jej náhrady

I.1 K pojmosloviu nemajetkovej ujmy

Nemajetková ujma ako právny inštitút nemá v slovenskom právnom poriadku definičné, prípadne iné obsahové vymedzenie. Ide preto o pojem právne nedefinovaný a aj bližšie nevymedzený, čo umožňuje veľkú mieru variability jeho použitia.

V súčasnosti základnom predpise občianskeho práva hmotného sa predmetný inštitút spomína na celkom 3 miestach (§ 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka v súvislosti s porušením osobnostných práv fyzickej osoby: *„Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadost'účinenie podľa odseku 1 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jeho vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.“*, § 442 ods. 2 Občianskeho zákonníka v súvislosti s trestným činom korupcie: *„Pri škode spôsobenej niektorým trestným činom korupcie sa uhrádza aj nemajetková ujma v peniazoch.“*, § 442a ods. 1 v súvislosti s právami vyplývajúcimi z duševného vlastníctva: *„Pri porušení alebo ohrození práva duševného vlastníctva sa uhrádza aj nemajetková ujma v peniazoch, ak by sa priznanie iného zadost'účinenia, najmä ospravedlnenie alebo zverejnenie rozsudku súdu na náklady osoby, ktorá porušila alebo ohrozila právo duševného vlastníctva, nezdalo postačujúce.“*). Žiadne z citovaných použití pojmu nemajetkovej ujmy v normatívnom znení právnej úpravy základného súkromnoprávneho predpisu hmotného práva tak vymedzenie inštitútu nemajetkovej ujmy neposkytuje, nemajetková ujma sa v texte zákona *len spomína*.

Pojmoslovie normatívneho textu v prípade posudzovaného inštitútu však nie je považované za jednotné, resp. korektné, preto je

potrebné vziať do úvahy aj používané označenie škoda ako jeho pendanta, čo konštatoval aj Ústavný súd: „Občiansky zákonník v § 442 pojem „škoda“ síce priamo nedefinuje, ale vymedzuje ju nepriamo, a to tým spôsobom, že ustanovuje rozsah jej náhrady (nahrádza sa skutočná škoda a ušlý zisk), pričom na § 442 nadväzujú ďalšie ustanovenia Občianskeho zákonníka, ktoré ďalej konkretizujú povahu nárokov na náhradu škody a rozsah ich náhrady. V tejto súvislosti je predovšetkým relevantné znenie § 444 Občianskeho zákonníka, z obsahu ktorého vyplýva, že pri škode na zdraví sa jednorazovo odškodňujú bolesti poškodeného a sťaženie spoločenského uplatnenia, teda zjavne nároky svojou povahou nehmotného charakteru, čo signalizuje, že Občiansky zákonník vo všeobecnej rovine v súvislosti používaním pojmu „škoda“ nerobí žiadny rozdiel medzi hmotnou (materiálnou) a nehmotnou (imateriálnou) škodou. Keďže Občiansky zákonník nie je konzistentný pri používaní pojmov škoda a ujma, nemožno z tejto skutočnosti robiť ďalekosiahle závery v tom smere, že škodou je v zmysle občianskoprávnej úpravy len hmotná (materiálna) ujma. Z uvedeného potom vyplýva, že Občiansky zákonník významovo s pojmom škoda nespája iba materiálnu škodu, čo v okolnostiach danej veci znamená, že z právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku ani z právnej úpravy obsiahnutej v zákone č. 381/2001 Z. z. nevyplýva nič, čo by bránilo takej interpretácii pojmu „škoda“, ktorý by v rámci svojho obsahu zahŕňal škodu majetkovú, ako aj škodu nemajetkovú.“¹ Ak sa teda v zákonnom texte nachádza nárok označený inak ako nemajetková ujma – v rozoberanom ponímaní ako škoda, nie je možné bez ďalšej analýzy vyvodiť záver, že sa škodou nemyslí nemajetková ujma, práve naopak, je potrebné vždy hlbšie analyzovať, či nárok označený ako škoda (resp. náhrada škody) neznamená

¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 695/2017 z 5.12.2018.

s ohľadom na zmysel konkrétneho zákonného ustanovenia práve nemajetkovú ujmu.

Reparácia ujmy, resp. škody je lexikálne upravená cez viaceré označenia, pričom okrem výslovne sa ponúkajúcich pojmov v podobe *náhrady nemajetkovej ujmy* a *náhrady škody* sú prítomné v právnej úprave aj ďalšie alternatívne označenia ako *primerané finančné zado- st'účinenie*, ktoré má taktiež svoje viaceré roviny², pri ktorých pri- chádza do úvahy jeho aplikácia.

Vymedzenie nemajetkovej ujmy ako právneho inštitútu tak nie je možné uskutočniť výslovne ani cez dostupné prostriedky nápravy, pretože tieto sú rovnako označované nesystematicky a nejednotne.

1.2 (Ne)majetkovosť reparovateľného – majetková ro- vina nemajetkovej ujmy

Pri snahe vymedziť nemajetkovú ujmu ako právny inštitút je možné v rámci najvšeobecnejšieho režimu uvažovať tak, že pod nemajetkovú ujmu sa podradí akákoľvek ujma (škoda) iná než majetková. Takéto vymedzenie vyžaduje jasné odlíšenie *nemajetkovej* a *majetko-vej* roviny.

S bezprostredne uvedeným možno priamo spojiť záver, podľa kto- rého je nemajetková ujma *ujmou nie na majetku – majetkových prá- vach, ale na iných právach než majetkových*, ktoré sú tak súhrnne označené ako nemajetkové. Otázne je, či ujma na akýchkoľvek

² Bližšie pozri napr. MÉSZÁROS, Peter. Vybrané aspekty vývoja inštitútu náhrady nemajetkovej ujmy (v peniazoch) – (za) dost'účinenia v rámci osobnostných práv. *Forum iuris Europaeum*. 2021, vol. 9, no. 1, s. 51-58 (online: http://fie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2021/08/FIE-I-2021_Final.pdf).

iných než majetkových právach, t. j. v zmysle v tomto odseku uvádzanej úvahy, je ujma právne aprobovane reparovateľná, t. j. či je možné akúkoľvek ujmu na akýchkoľvek nemajetkových právach aj de lege lata požadovať, resp. od akej intenzity sa dá hovoriť o ujme na právach (nemajetkových).

Majetkovú rovinu v predmetnom kontexte (zrejme) nemožno bez ďalšieho stotožniť len s akoukoľvek možnosťou ocenenia peniazmi, resp. je potrebné možnosť ocenenia peniazmi vnímať ako objektívizovateľnú skutočnosť napr. cez situáciu na finančnom trhu / možnej zobchodovateľnosti statku, ktorý sa má oceniť. V opačnom prípade by ocenenie peniazmi mohlo byť spojené aj výlučne so subjektívnym vnímaním nekorešpondujúcim so všeobecne uznávanou hodnotou, čo by nijako neprispelo k systematizácii a možnosti ďalšieho skúmania, ale vytváralo by neželaný chaos aj v oblasti majetkovej sféry.

Podľa zaužívaných opisných vymedzení sa nemajetkovou ujmou rozumie napr.: *„môže byť charakterizovaná ako ujma na statkoch alebo záujmoch, ktoré nemajú sami o sebe žiadnu ekonomickú cenu alebo hodnotu na finančnom trhu. Napríklad ide o škodu spôsobenú na hmotných statkoch s prevažne citovou hodnotou ako album svadobných fotiek, bolesť a utrpenie ako dôsledok fyzického zranenia, ujma na osobnej reputácii alebo dokonca spôsobenie smrti človeku. S ohľadom na to, že tieto statky alebo záujmy nemajú žiadnu podstatnú alebo priamu trhovú hodnotu, ujma v nemajetkovej rovine je často charakterizovaná ako strata, ktorá nemôže byť odčinená peniazmi.“*³

³ LINDENBERGH, Siewert D., van KIPPERSLUIS, Peter P.M. Non pecuniary losses. In: FAURE, Michael (ed.). *Encyclopedia of law and economics*. Vol. 1: *Tort law and economics*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009, s. 215.

S citovaným ponímaním (niekedy označovaným aj ako *law and economics*, pretože sa akcentuje práve ekonomická stránka, ktorá v uvedenom názorovom trende má primárny vplyv aj na právo a ako je už z názvu tohto smeru zrejmé, akcentuje sa *trhová*, resp. ekonomická hodnota statku, ktorého strata sa má reparovať, práve však táto *ekonomická vyjadriteľnosť* je obzvlášť pri nemajetkovej ujme niekedy až objektívne nekvantifikovateľná) je možné s istými výhradami a pri obmedzení sa na niektoré (a zároveň určite nie všetky) súhlasiť, pričom na doplnenie sa žiada uviesť, že je otáznе, či každá nemajetková ujma je natoľko právne významná, aby ju bolo možné pod právnu rovinu tohto inštitútu subsumovať (čo je otázka, ktorá je spätá s inštitútom nemajetkovej ujmy od jej počiatku, pretože majetková rovina sa oddávna chráni, avšak práve imateriálna rovina predstavuje spornú rovinu), t. j. nie každá nemajetková ujma v bežnom ponímaní je nemajetkovou ujmou s právnou relevanciou (pokazená obľúbená detská hračka iste predstavuje pre dieťa nemajetkovú ujmu, avšak táto nie je natoľko právne významná, aby zodpovedala právnenému inštitútu nemajetkovej ujmy).

Iným možným nazeraním na vymedzenie nemajetkovej ujmy je: „ujma, ktorá nespočíva v majetkových hodnotách, resp. majetku alebo príjme, ale taká ujma, ktorú nie je možné kvantifikovať podľa objektívnych trhových finančných ukazovateľov.“⁴ Opätovne je možné vyjadriť (za určitých okolností a pri určitých reparovateľných statkoch) súhlas s citovaným vymedzením, pričom ale sa žiada vymedziť (pokiaľ možno) od akej intenzity je možné vnímať nemajetkovú ujmu rele-

⁴ ROGERS, Horton. Comparative Report of a Project Carried Out By the European Centre for Tort and Insurance Law. In: BAGINSKA, Ewa, ROGERS, Horton. *Damages for Non-pecuniary Loss In a Comparative Perspective*. Wien: Springer, 2001, s. 246.

vanú pre právom regulované vzťahy, pričom táto otázka je pre-
viazaná s tým, či je vôbec (spoločensky a následne aj právne) želané
alebo (rozumne) žateľné, resp. dôvodné konkrétnu vnímanú ujmu
reparovať a tým jej priznať natoľko významnú rovinu, že sa ňou
bude mať zmysel zaoberať aj v právnej rovine.

Nemožno však bezhranične akceptovať prístup, kedy skôr zmieňo-
vané znaky konceptu *law and economics* by boli jediné rozhodné
a tak považovať predmetný smer za vyhovujúci bez ďalšieho.
V kontexte v tejto publikácii rozoberaného inštitútu náhrady nema-
jetkovej ujmy pre pozostalých je koncept *law and economics* v pod-
state nepoužiteľný pre reparovanie nemajetkovej ujmy v podobe
náhrady za stratu blízkeho človeka, avšak pri jeho prispôbení na
reparáciu ujmy vzniknutej u pozostalých (niekedy označovaných
ako sekundárne obete) z dôvodu vzniknutej ujmy, ak je toto
možné, je tento smer s istými modalitami aplikovateľný. „K usmrte-
niu človeka môže dôjsť oprávnené konaním, ktoré podľa zákona nie je
trestné (č. 6 ods. 4 Listiny práv a slobôd ...) či neoprávnené (porušením
práva na život). Pre takýto prípad nie je však možné uplatniť nároky
z titulu porušenia práva na život, pretože obeť neoprávneného zásahu
(primárna obeť) ako nositeľ práva spolu s týmto právom smrťou zaniká.
Pozostalí môžu z titulu ochrany súkromného a rodinného života uplatniť
len špeciálny nárok na náhradu nemajetkovej ujmy osôb blízkych (sekun-
dárnych obetí) ... Z tohto dôvodu je tiež prístup *law and economics* s vy-
užitím hodnoty štatistického života pre dané účely zjavne nesprávny.
Predmetom náhrady nie je hodnota života usmrtenej osoby, ale ujma
vzniknutá na strane sekundárnych obetí.“⁵ Za prelomovú sa v tomto

⁵ RYŠKA, Michal, KOKEŠ, Marian. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 128.

smere označuje⁶ rozhodovacia prax⁷, podľa ktorej usmrtenie člena rodiny je neoprávneným zásahom do súkromia ostatných členov rodiny, k čomu sú v ustanovení § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka uvedené podmienky pre uplatnenie finančnej náhrady (satisfakcie) za ujmu pri zásahu do osobnostných práv v dôsledku smrti blízkej osoby. Ako parciálne porušené osobnostné práva, za ktoré zmieňovaná náhrada prináleží, sa osobitne uvádzali právo na súkromie a právo na rodinný život, pretože v rámci práva na rodinný život sa opoznávali vzťahy medzi blízkymi príbuznými a pod rešpektovanie súkromia spadá aj rodina, v ktorej sú zahrnuté práva na vytvorenie a rozvíjanie vzťahu s ďalšími ľudskými bytosťami, ktoré prispievajú k formovaniu vlastnej osobnosti. Dokonca poukazovaná rozhodovacia prax označuje zásah do osobnostnej sféry pozostalého v podobe spôsobenia smrti blízkej osobe za porušenie parciálnej zložky osobnosti – ľudskej dôstojnosti a vážnosti v spoločnosti.⁸ Je tiež možné poukázať na ďalšie parciálne zložky osobnosti, ktoré sú u pozostalého v prípade spôsobenia smrti blízkej osoby priamo dotknuté: právo voľby byť alebo nebyť rodičom⁹, výber mena

⁶ Napr. tamže, s. 2908.

⁷ Napr. Krajský súd v Ostrave vo veci vedenej pod sp. zn. 23C 52/1996 (*Právní rozhledy* 5/1998); rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 1678/2004 z 28.02.2005 a uznesenie Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. IV. ÚS 315/01 z 28. 5. 2002.

⁸ Porovnaj nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 517/1999 z 1.3.2000.

⁹ Napr. rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci vedenej pod sp. zn. 6339/2005, 57813/2000.

a priezviska detí¹⁰, autonómne rozhodovanie sa čo urobiť s vlastným telom vrátane ukončenia tehotenstva¹¹, dokonca rozhodnutie o vlastnej smrti¹².

Hoci je koncept *law and economics* v rámci náhrady nemajetkovej ujmy pri strate blízkej osoby rozpracovaný (a akceptovaný) aj v odbornej literatúre, z nášho pohľadu sa s týmto konceptom ako takým nestotožňujeme, pretože vnímame hranice práva (právnej úpravy) aj v tom, že právo nie je všeobjímajúcim a samoúčelným nástrojom, ale prostriedkom na riadenie vybraných oblastí ľudského života určitým spôsobom, a tak tento (rozumejúc tým právo) nástroj nemôže definovať toho (človeka), kto ho vytvára. K človeku nie je možné pristupovať ako k prostriedku, ale ako k cieľu¹³. Ak sa teda koncept *law and economics* vykladá ako možnosť ocenenia hodnoty ľudského života, toto nie je pre nás vhodné nazeranie. Na druhej strane si uvedomujeme zmysel tohto konceptu pre viaceré oblasti (aj) súčasného života, a to napr. poisťovníctvo a aj samotné kvantifikovanie ujmy zo straty blízkej osoby, pričom sa nám javí vhodnejšie transformovanie nazerania na tento koncept v tom smere, že neoceňuje priamo ľudský život ako taký, ale skôr pomáha k ekonomickému vyjadreniu utrpenej straty pre pozostalých (z rôznych právnych dôvodov).¹⁴

¹⁰ Napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci vedenej pod sp. zn. 22500/1993.

¹¹ Napr. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci vedenej pod sp. zn. 25579/2005.

¹² Napr. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci vedenej pod sp. zn. 2346/2002.

¹³ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kaligram, 2004, s. 62.

¹⁴ Bližšie k rozoberanému smeru napr. v diele VISCUSI, Kip. *The Value of Life in Legal Contexts: Survey and Critique*. In: *American Law and Economics Review*.

Uvažovanie o hodnote ľudského života v kontexte konkrétnych výpočtov je založené na tzv. *potenciále života* (pochopteľne iluzórnej a umelo konštruovanej hodnoty), ktorý predstavuje vyjadrenie hodnoty života z ekonomického hľadiska a dáva sa do priameho súvisu s marginálnymi nákladmi na prevenciu úmrtia a nachádza využitie vo viacerých disciplínach (ekonomika, zdravotná starostlivosť, adopcie, politická ekonómia, poistenie, bezpečnosť práce, hodnotenie vplyvov na prostredie, globalizácia – právo nevynímajúc). Hodnota rizika smrti sa kvantifikuje za použitia viacerých činiteľov (ktoré zrejme nikdy nebudú vyčerpávajúco určené), pričom základom je stanovenie miery nebezpečenstva určitej činnosti na jednej strane a jej prospešnosť – výhody na strane druhej. Vo veľmi hrubých rysoch je možné podľa akceptovanej numerickosti hovoriť o „sume“ 6 až 9 miliónov dolárov v závislosti od tej ktorej metódy, pričom úlohu zohráva „lokalizácia života“, t. j. kde človek žije – podľa ekonomickej klasifikácie trhovej situácie (rozvíjajúce sa trhy a pod.) a nezanedbateľným činiteľom je aj vek človeka, pohlavie, produktivita práce a dokonca aj daňové sadzby¹⁵ alebo tiež farba pleti¹⁶. Uvedené prístupy sú však také, v zmysle ktorých sa oceňuje práve hodnota ľudského života ako takého z rôznych pohľadov, t. j. nie sú zamerané na ocenenie nemajetkovej ujmy pozostalých zo

2000, vol. 2, no. 1, s. 195-210. Dostupné online: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/faculty-publications/137>.

¹⁵ Spracované podľa KELÍŠEK, Alexander, STRELCOVÁ, Stanislava. Možné prístupy k stanoveniu hodnoty ľudského života. In: *Riešenie krízových situácií v špeciálnom prostredí*. 20. medzinárodná vedecká konferencia. Žilina: Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU, 2015, s. 239-246. Dostupné online: http://fbiw.uniza.sk/rks/2015/articles/Kelisek_Strelcova.pdf.

¹⁶ Kritériá: vek, pohlavie, farba pleti, vzdelanie – podľa RICE, Dorothy, COOPER, Barbara. The economic value of human life. In: *American Journal of Public Health*. 1967, vol. 57, no. 11, s. 1954-1966. Dostupné online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1227852/pdf/amjphnation00079-0058.pdf>.

straty blízkej osoby. Slúžia na špecifické účely a v nich používané spôsoby výpočtu čísla sú dané s ohľadom na špecifickosť vedného oboru, v ktorom sú aplikované, resp. v rámci ktorého boli vypracované.

Princíp *law and economics* tak je zjavne aplikovateľný pre vedné obory, v ktorých vzniká z rôznych dôvodov potreba kvantifikácie hodnoty ľudského života, avšak nie je aplikovateľný pre stanovenie výšky nemajetkovej ujmy pozostalých. To nebráni jeho podpornému použitiu aj pre tieto účely, no iste nie ako hlavné determináčné.

1.3 Dôvodnosť a potreba reparovateľnosti nemajetkovej ujmy

Ak existuje ujma, ktorá vzniká na takých právach, ktoré nie sú objektívne finančne kvantifikovateľné, resp. nemajú sami o sebe také finančné vyjadrenie, ktoré by bolo možné spraviť s ohľadom na konkrétne známe finančné mechanizmy, je potrebné uvažovať nad tým, či je daný právne relevantný dôvod na kompenzáciu takejto (nemajetkovej) ujmy, pretože nie akékoľvek príkorie, ktoré človek môže pociťovať, je právne vnímané ako ujma.

Je nevyhnutné vnímať odlišnosti medzi ujmovou, ktorej potreba reparácie nedosahuje právnu intenzitu a ujmovou, ktorej potreba reparácie už právnu intenzitu dosahuje. Úlohou práva totiž nie je regulovať všetky oblasti a čiastkové udalosti života, ale len tie, ktoré dosiahnu istú kvalitatívnu (právne vnímanú) úroveň, pričom práve pri inštitúte nemajetkovej ujmy je potrebné vnímať aj isté jej ekonomické vyjadrenie – ak by tomu tak nebolo, jej monetárna náhrada ako prostriedok nápravy by nebol uvažovateľný a mohlo by ísť (s

prihliadnutím na ďalšie okolnosti) o iný druh nemajetkovej ujmy než je ten, ktorý je v tejto publikácii skúmaný.

Pri porovnaní ekonomicky činných a ekonomicky priamo nečinných subjektov (deti, nezamestnaní a pod.) by zásah do osobnostných práv druhej menovanej skupiny bol len ťažko kvantifikovateľný, keď napr. obmedzenie vykonávania zárobkovej činnosti by u nich v konkrétnom čase nemuselo predstavovať ujmu, nakoľko ani do okamihu zásahu zisk nedosahovali.¹⁷ Neakceptovanie ľudskej osobnosti ako takej by na uvedenom príklade znamenalo diskrimináciu ekonomicky neaktívnej skupiny obyvateľstva.

Keďže sa pre účely posúdenia náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch skúma ekonomické (finančné) vyjadrenie peňažne neoceniiteľného statku a zároveň ak má byť poskytnutá reparácia, musí byť táto merateľná, je možné uvažovať zvlášť nad ekonomickým a právnym pohľadom: *„Z ekonomického hľadiska sa zvyčajne vyzdvihuje prevencia ako hlavný sledovaný cieľ priznávania náhrady za nemajetkovú ujmu. Z viac tradičného právneho hľadiska sú hlavnými sledovanými cieľmi priznávania náhrady nemajetkovej ujmy odškodnenie poškodeného a uznanie jeho práv.“*¹⁸

Pri porovnaní načrtnutého ekonomického hľadiska, podľa ktorého je účelom náhrady nemajetkovej ujmy prevencia, s právnym hľadis-

¹⁷ BROOKE, Henry et al. (Law Commission). *Damages for personal injury: Non pecuniary loss. A consultation paper*. Norwich: HMSO, 1995. Dostupné online: <http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2016/08/No.140-Damages-for-Personal-Injury-Non-Pecuniary-Loss-A-Consultation-Paper.pdf>.

¹⁸ LINDENBERGH, Siewert D., van KIPPERSLUIS, Peter P.M. Non pecuniary losses. In: FAURE, Michael (ed.). *Encyclopedia of law and economics. Vol. 1: Tort law and economics*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009, s. 217.

kom, v zmysle ktorého je cieľom náhrady nemajetkovej ujmy odškodnenie a uznanie práv poškodeného, je možné vnímať aj odlišnosť právneho a ekonomického sveta. Hoci sa *ekonomickosť*, resp. *hospodárnosť* charakteru oboch disciplín často vníma ako primárna, práve pri ochrane človeka v jeho osobnostnej sfére, ktorá nemusí mať (a často ani nemá) majetkový presah, je kladený dôraz aj na niečo iné, než majetkovú sféru, pričom miera relevantnosti tohto *iného* – označiteľného ako ľudského prežívania je práve tým, čo má mať prednosť pred hmotnými statkami. Správnym sa preto javí také uvažovanie, podľa ktorého nemajetková ujma skutočnou ujmu naozaj je – aj keď ide o *pocitovú*, resp. *vnútornú* ujmu (bez hlbšej analýzy pocitov ako skutočnosti). Pocitovosť ako ekonomicky nekvantifikovateľný ukazovateľ je podstatnou zložkou ľudskej osobnosti, preto sa domnievame, že prístup právnej úpravy, ktorá pripúšťa možnosť kompenzovať nemajetkovú ujmu (samozrejme nie ju ako takú odstrániť), zohľadňuje práve túto vnútornú *pocitovú* časť ľudskej osobnosti, takže právo len plní svoju úlohu regulovať a zohľadňovať existujúce okolnosti.

Okrem toho v prípade nemajetkovej ujmy v podobe straty blízkeho človeka pristupujú aj ďalšie súvislosti. Ak príde maloleté dieťa v dôsledku tragickej udalosti o rodiča, okrem pocitovej roviny je na mieste zohľadňovať aj potrebu výchovy, vzdelávania a pod. na strane dieťaťa, ktoré sa z dôvodu úmrtia rodiča nenaplnia pre dieťa v takom rozsahu, ako by tomu (zrejme) bolo v prípade, keby rodič svoje rodičovské úlohy vykonával. Takéto potreby nie sú samé o sebe pocitovými – a ak sú, tak nie výlučne len pocitovými, ale majú svoj významný spoločenský presah. Je preto možné okrem pocitovej roviny vnímať aj ďalšie spoločenské aspekty napr. v podobe záujmu spoločnosti na riadnej výchove detí, pre ktorú vo všeobecnosti vnímame ako potrebnú úlohu rodiča v živote dieťaťa.

Zároveň je nezanedbateľným aspektom nemajetkovej ujmy nazera-
nie na hmotné (finančne objektivizovateľné) statky priamo sa týka-
júce utrpanej nemajetkovej ujmy: „*Nemajetková ujma má zrejme
vplyv aj na to, akú hodnotu možno pripisovať peniazom. Nie je ťažké si
predstaviť, že strata dieťaťa priamo ovplyvní mieru pôžitku z dovolenky
pre zvyšok rodiny alebo že strata končatiny ovplyvní mieru pôžitku akti-
vity na plavárni. V princípe nemajetková ujma môže zvýšiť alebo znížiť
vnímanie hodnoty peňazí.*“¹⁹ Keďže je hodnota hmotných statkov do
veľkej miery vnímaná ako určená primárne z pohľadu človeka
a jeho potrieb, t. j. je nemožné určiť ich jedinú hodnotu, ale je po-
trebné vždy riešiť ich hodnotu s ohľadom na aktuálne potreby, je
aj bezprostredne uvedené kritérium podstatným.

Ekonomické nazeranie na vyčíslenie nemajetkovej ujmy (ako vý-
znamný aspekt pre kvantitatívne vyjadrenie jej náhrady) našlo pre-
sah v poisťovníctve práve, ktoré spĺňa aj úlohu distributívnosti rizika
a zároveň nelikvidácie zasahovateľa podľa výšky náhrady, resp. do-
pyt po poistení sa pre prípad spôsobenia nemajetkovej ujmy (zvlášť
aktuálna otázka pre náhradu nemajetkovej ujmy pozostalým po
obetiach dopravných nehôd). V tomto smere je otáznym koncept ob-
jektívnej zodpovednosti za nemajetkovú ujmu v prípade doprav-
ných nehôd – bez ohľadu na zavinenie, keď splnená povinnosť pre-
vencie vyčerpá ekonomickú potrebu nahrádzania nemajetkovej
ujmy zo strany už nie škodcu.

Spoločným znakom právneho vývoja východoeurópskeho sovietskeho práva je okrem iného aj to, že sa vo vzťahu k náhrade nema-
jetkovej ujmy stavalo odmietavo. Upierala sa tak dôležitosť uznáva-
nia (v podobe poskytovania prostriedkov nápravy) skutočnosti, že

¹⁹ Tamže, s. 221.

zásah do osobnej sféry má skutočný osobný a finančný presah pre poškodeného. Čo do rozsahu nemožno nemajetkovú ujmu obmedzovať len na zdravotné aspekty (po fyzickej stránke bez zohľadnenia psychická). Poskytnutie reparácie výlučne za zásah do zdravia predstavuje popretie celkového ponímania človeka ako ľudskej bytosti a do kvality jeho života. Výlučná kompenzácia ujmy na zdraví v rámci nemajetkovej roviny v podstate popiera dôležitosť mentálneho vnímania človeka.²⁰

Nakoniec je možné dospieť aj k záveru (ako potvrdzuje aj judikatura), že (peňažná) náhrada nemajetkovej ujmy – ako nemateriálnej, resp. nepeňažnej ujmy je v konečnom dôsledku právom majetkovým²¹, čo ale znie paradoxne a vnútorne rozporne. Ak má subjekt voči inému subjektu právo na náhradu nemajetkovej ujmy, je tomu tak na základe záväzkového vzťahu medzi nimi (vo všeobecnosti je vznik záväzkov upravený v ustanovení § 489 Občianskeho zákonníka a právnym dôvodom vzniku záväzku je *spôsobená škoda, prípadne iná skutočnosť uvedená v zákone* – podľa toho, do akej miery zohľadníme právne puristickú lexiku, ak odlišujeme pojmy škoda a nemajetková ujma, v tom prípade je potrebné sa prikloniť k *inej skutočnosti uvedenej v zákone* ako všeobecnej zbernej kategórii; do úvahy prichádza aj kontraktuálna príčina vzniku záväzkov a v rovine nemajetkovej ujmy, resp. jej pendantov sa práve tu vyskytuje označenie primerané finančné zadostučinenie napr. v spotrebiteľských

²⁰ BROOKE, Henry et al. (Law Commission). *Damages for personal injury: Non pecuniary loss. A consultation paper*. Norwich: HMSO, 1995. Dostupné online: <http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2016/08/No.140-Damages-for-Personal-Injury-Non-Pecuniary-Loss-A-Consultation-Paper.pdf>.

²¹ „Právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, je právom majetkovej povahy, ktoré sa premlčuje.“ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Cdo 194/2011 z 27.11.2012 (R 58/2014).

právnych vzťahoch). V minulosti bola spomínaná paradoxnosť záveru (náhrada nemajetkovej ujmy ako majetkové právo) podrobená prieskumu v rovine či možnosť nápravy sa musí vždy vzťahovať k majetku a novodobá doktrína na to odpovedala tým spôsobom, že akýkoľvek statok, dokonca aj nemajetkovej povahy, môže byť predmetom záväzku, z čoho plynie aj možnosť, aby aj morálna ujma bola reparovateľná.²²

Historicky je reparovateľnosť morálnej ujmy (spôsobenej v osobnostnej sfére) skôr novom, hoci sa vyskytujú aj názory že *„rozdiel medzi majetkovou a nemajetkovou ujmou vyplýva z toho, že moderní právnici ich povahu vnímajú deskriptívne, čo ale historické fakty nepotvrdzujú ... rozlišovanie medzi majetkovou a nemajetkovou ujmou nebolo do 19. storočia jasne stanovené a tieto dva inštitúty ako koncepty do tohto obdobia neboli doktrinálne ukotvené.*²³

Argumenty v neprospech existencie (oprávnenosti) inštitútu náhrady nemajetkovej ujmy možno zhrnúť nasledovne: morálne pohoršenie nad čo i len možnosťou peňažného odškodnenia takéhoto druhu ujmy; skutočnosť, že žiadnym množstvom peňazí nie je možné uspokojivo kompenzovať závažnosť osobnostnej ujmy; nejasná výška kompenzácie nemateriálnej ujmy; iba majetková ujma sa

²² LITVINOFF, Saul. Moral Damages. In: *Louisiana Law Review*. 1977, vol. 38, no. 1, s. 1-28. Dostupné online <https://core.ac.uk/download/pdf/235289292.pdf>.

²³ JANSEN, Nils. Trapped in categories: On the history of compensation for immaterial damages in European contract law. In PALMER, Vernon. (ed.), *The Recovery of Non-Pecuniary Loss in European Contract Law (The Common Core of European Private Law)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 21.

v skutočnosti kompenzuje (nemateriálna ujma peniazmi byť kompenzovaná nemôže, iba materiálne statky, o ktoré sa zásahom do osobnostnej roviny prišlo).²⁴

Z argumentov v *neprospech* považujeme za významný posledne uvádzaný – na základe náhrady nemajetkovej ujmy sa kompenzujú *len* materiálne statky, o ktoré sa v dôsledku zásahu do imateriálnej roviny prišlo. Morálne pohoršenie za poskytnutím kompenzácie neidentifikujeme, pretože nič iné ako finančná kompenzácia (úmyselne opomínajúc ospravedlnenie a možnosť navrátenia do predošlého stavu, ktoré považujeme za výnimočne možné a skôr teoretické možnosti) sa uskutočniť objektívne ani nedá. Z argumentov v *neprospech* je možné sumarizovať pomyselný konflikt medzi materiálnymi a nemateriálnymi statkami, keď tieto hoci nijako nie sú rovnocenné a ani zameniteľné, kompenzácia spočíva de facto v zámene materiálneho statku za nemateriálny, čo je paradoxné (no aj napríklad v prípade bezdôvodného obohatenia ak nie je možné vydať získaný prospech, poskytne sa náhrada v peniazoch – je nám zrejmé, že v tomto prípade na strane obohateného je majetkové právo, ktoré je omnoho ľahšie kvantifikovateľné peňažne, než nemajetková rovina).

Okrem toho nie je správny záver, že náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch skutočne kompenzuje nemajetkovú ujmu, ide skôr

²⁴ BROOKE, Henry et al. (Law Commission). *Damages for personal injury: Non pecuniary loss. A consultation paper*. Norwich: HMSO, 1995. Dostupné online: <http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2016/08/No.140-Damages-for-Personal-Injury-Non-Pecuniary-Loss-A-Consultation-Paper.pdf>.

o zaužívané spojenie, než o správne uchopenie: „*prijaté finančné plnenie poškodeným nie je učinené za účelom nahradenia majetkovej straty poškodeného, ale za účelom odškodnenia poškodeného.*“²⁵

1.4 Úloha deliktného práva v prípade dopravných nehôd

Dopravné nehody sú udalosťami, ktoré nie sú spoločensky želanými. Za účelom predchádzania dopravným nehodám sú prijaté viacere predpisy, resp. opatrenia od všeobecných až po osobitné, dopravným nehodám je venovaná veľká miera pozornosti s primárnym cieľom ich predchádzaniu. Na druhej strane však spoločnosť nemá za cieľ predísť dopravným nehodám úplne, čo by sa dalo (zjednodušene povedané) vykonať jedine tak, keby doprava prestala existovať. Opätovne sa posudzuje možný benefit a hroziaca strata, pričom ich vyhodnotením je daný zjavne viditeľný úzus – dopravné nehody stoja za prínosy, ktoré doprava prináša.

S dopravnými nehodami sú spojené *náklady*, ktoré je potrebné hrať. Úloha deliktného práva sa v rovine *úhrady nákladov nehôd* podľa jedného z hlavných názorových prúdov nemá premietat' v tom, aby sa určilo, že jeden subjekt bude kompenzovať náhradu vzniknutej ujmy druhému subjektu, ale skôr v rovine *čo spoločnosť má robiť s nehodami*, vychádzajúc zo zmeneného nazerania na dopravné nehody nie ako na *záväzok reparácie zo strany jedného subjektu voči inému subjektu*, ale ako na *dopravné nehody ako také* bez doplnenia

²⁵ GAMARRA-AMAYA, Laura Cecilia. Damages and awards: A comparative study between Colombia and the United States. In: *Revista Jurídicas*. 2019, vol. 16, no. 1, s. 143. Dostupné online: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/7537639.pdf>.

v podobe *subjekt vo vzťahu k subjektu*.²⁶ V zmysle citovaného sa tak hlavným predmetom deliktneho práva v prípade dopravných nehôd stávajú *náklady* a ako ich zaplatiť.

S ohľadom na existenciu rôznorodých poistných vzťahov (povinné zmluvné poistenie za škodu spôsobenú prevádzkou dopravných vozidiel, havarijné poistenie a osobitné poistné produkty poskytované v rámci uvedených druhov poistenia) sa uvedené nazeranie na úlohu deliktneho práva potvrdzuje. Systém reparácie je totiž nastavený *kolektívne*, čo je rozumné, keďže náklady (ako pomyselný súhrnný pojem škody a ujmy) pri dopravnej nehode môžu byť značne vysoké, pri povinnosti ich úhrady výlučne z majetku účastníka nehody ako jedného z jej subjektov by mohlo ísť o finančne likvidačnú záležitosť. Naopak, doprava ako taká je na prospech celej spoločnosti (mobilita pracovných síl, preprava tovarov, poskytovanie služieb ...).

Dopravným nehodám spoločnosť zabrániť úplne nechce – ak je správne uvažovanie, že jedinou možnosťou ako to (zatiaľ) spraviť je absencia rizika pre ich vznik, t. j. neexistencia dopravy.

Deliktne právo tak vykonáva skôr spoločenskú úlohu *rozdeľovača nákladov* na v podstate všetkých účastníkov dopravy, ktorí sa *skladajú* na náhradu škôd pri dopravných nehodách vzniknutých.²⁷ Uvedené platí najmä z dôvodu, že nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch pre pozostalých po obetiach dopravných nehôd je

²⁶ COLEMAN, Jules. The Costs of the Costs of Accidents. In: Maryland Law Review. 2005, vol. 64., no. 1, s. 339. Dostupné online: <https://digital-commons.law.umaryland.edu/mlr/vol64/iss1/14>.

²⁷ Viac k uvedeným záverom napr. v diele CALABRESI, Guido. *The Cost of Accidents: A Legal and Economic Analysis*. New Haven, London: Yale University Press, 1970.

krytý povinným zmluvným poistením zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla.

Okrajovo zmieňujúc otázku, či náhrada nemajetkovej ujmy má plniť preventívnu alebo sankčnú úlohu, resp. obe tieto úlohy, uvádzame, že stále nejde o judikátórne jednoznačne vyprofilovaný záver.²⁸

1.5 Človek a (fyzická) osoba, osobnostné práva

Pokiaľ možno štát vnímať ako zoskupenie ľudí, ktorí sa vzdali časti svojej slobody z dôvodu potreby regulácie ich vzájomnej sociálnej interakcie²⁹ (pričom sa nielen my domnievame, že aj samotný štát vznikol zmluvou uzavretou medzi fyzickými osobami, ktoré si obsah svojich práv vymedzili až odvážne neurčito – kreovaním štátnej moci, ktorú môžu ovplyvniť len prostredníctvom toho, koho si ako oprávneného rozhodovať určia, čo je vo svojej podstate asi najodvážnejší inominátny kontrakt nazvaný filozofiou spoločenská zmluva), nemožno prvok *ľudskosti* ako samotný základ odstrániť. V prípade ideálnych vzťahov medzi ľuďmi by nebolo potrebné určovať autoritatívne obsah ich vzájomných vzťahov, realita však ideálu nezodpovedá. Úloha práva sa podľa nášho názoru do veľkej miery prejavuje najmä v ekonomickej regulácii, pričom aspekt ochrany človeka (ako osobnosti, jeho súkromia) ostáva vo všeobecných rámcoch. Základný kódex súkromného práva Slovenskej republiky tiež vymedzuje úlohu všeobecného súkromného (občianskeho) práva ako primárne danú v súvislosti s ochranou osobnosti a až

²⁸ „Súdmi stanovená čiastka v danom prípade totiž neplní nielen preventívnu, ale ani satisfakčnú funkciu náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch.“ Nález ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 668/2021 z 2.11.2021.

²⁹ Bližšie pozri PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK Bratislava, 2001, s. 35-36.

následne pre vlastníctvo³⁰, úprave osobnostných práv je venovaná číselným merítkom posudzujúc podstatne nižšia miera regulácie než tá, ktorá je venovaná vlastníctvu a ekonomickému záujmom vo všeobecnosti. Preto je treba považovať účel ochrany v podobe základného súkromnoprávneho predpisu za jasne vymedzený, keď aj slávostné základné a obsahom zásadné ustanovenie takýmto spôsobom kladie človeka pred majetok. Ešte *potešujúcejšie* vyznieva pre nás (až *príliš ľudskou rečou* písané) ustanovenie § 3 ods. 1 českého Občanského zákonníka³¹, podľa ktorého sa akcentuje právo snažiť sa o vlastné šťastie a šťastie vlastnej rodiny, a to so správnym obmedzením v podobe nespôsobovania ujmy iným ľuďom, pričom však vnímame aj použité slovo *bezdôvodne* ako atribút nespôsobovania ujmy druhým, ktoré samo o sebe má za následok vytvorenie viacerých úvah jeho použitia – ak je spôsobenie ujmy dôvodné (neuvádza sa však, že *právne aprobované*), svätí tým mienený účel použité prostriedky? Skôr sa však javí, že interpretácia slova (*bez*)*dôvodne* by mala byť súladná s právnym poriadkom³².

³⁰ Vyplyva z ustanovenia § 1 ods. 1 Občianskeho zákonníka: „Úprava občiansko-právnych vzťahov prispieva k napĺňaniu občianskych práv a slobôd, najmä ochrany osobnosti a nedotknuteľnosti vlastníctva.“ Dôležitosť poradia právom chránených záujmov v prípade citovaného ustanovenia je daná práve tým, že na prvom mieste je chránená osobnosť (t. j. človek) a až následne vlastníctvo. Zhodne uvedené v diele TELEČ, Ivo. In: ELIÁŠ, Karel a kol.: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 93.

³¹ T. j. českého zák. č. 89/2012 Sb.: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

³² Ide o premietnutie zásady *neminem leadere*, podľa ktorej je daný zákaz počínať si tak, aby sa tým spôsobila ujma inému *bezdôvodne*, pričom praktický presah tejto zásady nachádza premietnutie sa v prevenčnej povinnosti a úpravy majetkovej a nemajetkovej ujmy. Viď LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. I. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 58.

Pre vymedzenie osobnostných práv na národnej úrovni sa zákonodarca dôvodne obmedzil na demonštratívny výpočet tých čiastkových práv, ktoré pod osobnosť možno zaradiť v zmysle ustanovenia § 11 Občianskeho zákonníka. Dôvodnosť takéhoto počinu vyplýva z predpokladu, že tak, ako zákonom nie je možné definovať človeka³³, rovnako nie je možné obsiahnuť ani všetky aspekty jeho osobnostnej sféry, t. j. osobnosti. Rovnako v prípade človeka, ako aj osobnosti (ak tieto slová nevyjadrujú ten istý obsah), ide o *pojmy*, ktoré právne definovať (aktuálne) chcene nemožno – berúc do úvahy súčasný stupeň vývoja zásad spoločnosti.

Tiež je možné argumentovať, že právo by ani nemalo mať ambície definovať všetky pojmy, s ktorými pracuje, pričom toto závisí od hodnotovej funkcie práva pozostávajúcej zostručnene z otázky, či je právo hodnotou ako takou samo o sebe, alebo je skôr mechanizmom slúžiacim na realizáciu spoločenských hodnôt. Zodpovedanie uvedeného je vždy odpoveďou relatívnou, a to aj pri akceptovaní záveru, že inštitúty práva a právo ako také môžu byť nositeľom samostatného hodnotového systému. Toto možno chápať skôr ako sekundárny následok dopadov spoločenského systému. Spoločenský cieľ práva a ním používaných inštitútov je však predovšetkým mechanizmom na sprostredkovanie mimoprávnych hodnôt.³⁴

³³ „Na rozdiel od štandardných právnych noriem (pravidiel správania) štát objektívne hodnoty podľa záverov súčasnej právnej vedy nemôže tvoriť, ale len uznať a rešpektovať, resp. z nich vychádzať, prípadne zvýrazňovať význam určitých hodnôt na úkor či vo vzťahu k iným hodnotám. Tým, že je určitá objektívna hodnota explicitne vyjadrená v ústave, nadobúda charakter ústavnej hodnoty, ktorá požíva ústavnú ochranu.“ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 12/01 z 04.12.2007 uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 14/2008.

³⁴ HURDÍK, Jan. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2000, vol. 8, no. 3, s. 306. Dostupné online: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8530>.

Slovo *človek* by bolo (za určitých okolností) rovnako dobré nahradiť pojmom *osoba*, avšak abstrahujúc od imaginárnej formy, resp. umeleho právneho konštruktu v podobe osôb právnických, ktoré osobnosť nemajú. Zároveň je s ohľadom na znenie ustanovenia § 19b ods. 2 Občianskeho zákonníka v účinnom znení vhodnejšie hovoriť v súvislosti s právnickou osobou o primeranom – aj finančnom zadosťučinení, než o nemajetkovej ujme – ak tieto inštitúty sú právne odlišné, a to len pri zákonom vybraných taxatívne stanovených prípadoch porušenia. Do veľkej miery ide o pojem základný, ktorého právne uchopenie je pri všetkej snahe prinajmenšom problematické.

„Pojem osoby je v právní vědě dosti nejasný a ztotožňuje se někdy se subjektivním právem, jindy zase s člověkem. Již toto kolísání dává nám tušiti, že základ tohoto pojmu není zcela jasný. Slovo osoba je překlad latinského slova persona. Persona je slovo původu divadelního a znamená škrabošku neboli masku.“³⁵ Jasnosti v právnom ukotvení osoby nepridáva ani jej citované možné stotožnenie so subjektívnym právom, čo by malo predstavovať personifikáciu právnej normy. Snáď istú mieru jasnejšieho vnímania vnáša historický kontext výkladu pojmu *osoba* – „u právníků římských počíná se tomto slova užívati v době císařské. Smysl tohoto označení je ten, že právník nezabývá se člověkem v jeho celku, nýbrž je potud, pokud je relevantní pro právní předpis, takže tyto právní předpisy tvoří škrabošku, obdobně jako nosí škrabošku herec na jevišti. Pojem osoby počíná se vyskytovatí teprve tehdy, když jedinec počínal míti samostatnou normovou existenci ... dnešní právní věda sleduje více méně, redaktori pak úplně sledovali to-mistickou definici: Omne individuum rationalis naturae dicitur persona

³⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej rusi. Díl I. Praha: Linhart, 1935, s. 181.

(sum. th. I., 29., 3, ad 2.). V definici této nemyslí se ovšem na psychologický stav paměti, nýbrž na stav etický.“³⁶

Právne teoreticky sa javí ako nie správne stotožňovať prirodzenú ľudskú osobu - človeka s pojmom osoba (stále fyzickej, nie právnickej / morálnej) – *človek je osobou len potiaľ, pokiaľ je právne relevantný. Pojem osoba zahrňuje všetky právne relevantné ľudské činnosti, z ktorých vytvárame individualitu danú pod aspektom právnych noriem.*³⁷

Názory na to, od kedy je odlišenie pojmov osoba a človek z obsahového hľadiska možné (filozoficky) pozorovať, sa líšia. Jedným z počiatočných období začiatku odlišovania predmetných pojmov sa zvykne označovať rozšírenie kresťanstva³⁸. Iní autori však odkazujú na obdobie antiky, kedy sa pôvodne človek označoval výrazom *anthropos*, prípadne *soma* alebo *psyché*, ktoré mali slúžiť na označenie konkrétnej črty človeka, v prípade označenia *soma* možno hovoriť o človeku ako o konkrétnom predmete pozorovania inou osobou. Latinská verzia *caput* sa neskôr používala v súvislosti s označením ľudského individua v právnom slova zmysle, t. j. osoby.³⁹

³⁶ Tamže, s. 181.

³⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 143.

³⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. I.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 147.

³⁹ STROMŠÍK, Jakub. Vývoj pojmu osoba v práve a jeho reflexe v ABGB a v občanském zákoníku z roku 2012. In: *Právněhistorické studie*. 2020, vol. 50, no. 3., s. 143-144; Spracované podľa HURDÍK, Jan. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2000, vol. 8, no. 3, s. 307.

Preskočiac historicky nasledujúce obdobia (vrátane masky ako rímskeho predka označenia osobnosti⁴⁰) a vývoj pojmu človek / osoba pri ich zjavnom zámerne zjednodušenom zosumarizovaní ako „hládanie podstaty človeka v jeho abstraktnom vyjadrení a v jeho komplexnosti a v procese vzájomného obohacovania založeného na konfrontácii a vyjasňovaní skôr prijatých názorov. Vývoj pojmu osoba smeroval skrze pojmy maska, rola, substancia s jej vlastnosťami ako sú telesnosť a netelesnosť, životnosť, vnímanosť, rozumnosť, mravnú podstatu, vzťahovú dimenziu, zodpovednosť smerom k svojmu neustálemu obsahovému obohacovaniu ...“⁴¹ je žiaduce pre aktuálnosť témy uviesť súčasné (postmodernistické) poňatie človeka – odmietanie rozumovej nezávislej substancie, ide o súbor názorov, prejavovaných citov a vôľ, ktorým chýba akýkoľvek spoločný princíp, čo v právnej rovine znamená, že sa upúšťa od snahy vystihnúť podstatu osoby v ľudskej bytosti a pozornosť sa upiera na účelovosť⁴² pre potreby právnej regulácie.

Možný legislatívny vplyv by takéto nazeranie mohlo nájsť v otázke stierania rozdielov medzi osobou fyzickou a právnickou: „*ponímajúc všeobecne, v chápaní pojmu osoba vo sfére spoločenských vied je možné vnímať tendenciu ... ktorou je cesta smerujúca k ďalšiemu zblíženiu formálnych právnych konštrukcií osoby fyzickej a právnickej ako inštitútov účelovo zameraných k efektívnejšiemu dosahovaniu realizácie záujmov*

⁴⁰ K pojmu maska bližšie napr. v diele ŠEJVL, Michal. Subjekt práva jako maska. In: HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 314-327.

⁴¹ HURDÍK, Jan. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2000, vol. 8, no. 3, s. 312.

⁴² Tamže, s. 313.

*jednotlivcov združených v najrôznejších ľudských skupinách a spoločenskách*⁴³.

Pri troche nadnesenosti je možné konštatovať, že právnická osoba je z pohľadu ochrany svojej *imateriálnej / nemajetkovej sféry* tam, kde bola fyzická osoba pred približne 70 rokmi a rast jej čiastkových zložiek (hodných právnej ochrany) je stále badateľný aj v normatívnej úprave.

Súčasný právny ponímanie osobnosti objavujúce sa aj v rozhodovacej praxi, ktorá si nijako nerobí ambície na konečné vymedzenie tohto pojmu alebo jeho definíciu na základe právnej náuky – práve naopak, preberá závery z iných vedných disciplín, vníma osobnosť ako jednotlivca a subjekt poznania a poznávania, prežívania a konania v sfére spoločenskej aj individuálnej, pričom osobnosť považuje za najmenšiu sociálnu jednotku a psycho-fyzickú a sociálno-psychickú štruktúru. Podľa stavu poznania v psychológii je osobnosť vymedzená ako vekom sa vyvíjajúci dynamický celok, systém duševných a duchovných vlastností, rysov, schopností a ďalších súčastí, z ktorých má osobitné postavenie vedomie a ktoré sa stabilizujú v období dospelosti. Dokonca sa zachádza tak ďaleko, že sa spája nervová sústava s psychologickými vlastnosťami, no toto deklarované spojenie nachádza limit a automaticky nepredstavuje determinant pre charakter a záujmy človeka. Za podstatu osobnosti sa považujú jej vzťahy k vnímanej skutočnosti, k iným ľuďom, ku kultúre, k spoločenským hodnotám, ktoré sa všetky prejavujú v správaní a interakcii. Každá osobnosť má podobné črty – tzv. *všeľudskej povahy*, no jednotlivé osobnosti sa od seba líšia neopakovateľnými rysmi vzniknutými v dôsledku rôznych osobitných činiteľov osobnosť

⁴³ Tamže.

formujících. Osobnost' sa dokonca označuje ako produkty doby. Osobnost' nemožno odlišovať od fyzickej zložky osoby. Konečne, vždy je osobnost' potrebné vnímať v jej celistvosti: „Je proto třeba především uvážit, co je předmětem této zákonem předpokládané ochrany - tedy, co je nutno především rozumět pod pojmem "osobnost", která této ochrany požívá. Ač mohou být definice rozličné, lze například konstatovat, že za osobnost je považován člověk jako jednotlivec, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnostech, jako nejmenší sociální jednotka i určitá psychofyzická a sociálně psychická struktura. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštnostmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu "sebetvoření člověka" v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko - politického prostředí apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvary apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její

podmínky utvářením a přetvářením svého okolí. Nelze samozřejmě opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, apod. Přes mnohost jednotlivých složek a aspektů osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělitelnosti. Je jistě skutečností, že mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však vždy bude takovým zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek naznačených vlastností a charakteristik. A protože se jedná o nejvlastnější, nejnaternější a nejintimnější sféru lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocítováno se značně nepříznivou intenzitou, je proto nepochybně věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu.“⁴⁴ Vo všetkých naznačených rovinách tak prichádza do úvahy uplatnenie nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v prípade porušenia jednotlivých čiastkových osobnostných zložiek a vyhodnotenie toho, ktoré čiastkové osobnostné práva boli porušené, resp. do ktorých bolo zasiahnuté, je možné uskutočniť len individuálne pre širokospektrálny a jednoznačne nedefinovateľný rozsah⁴⁵.

⁴⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 2304/99 z 26.7.2000 uvádzame v širšom rozsahu z dôvodu, že ho považujeme za výnimočný s ohľadom na to, akým spôsobom vymedzuje osobnosť človeka, čo je v práve neobvyklým javom, nie je totiž časté, že sa pojmy s *príchut'ou* filozofie vymedzia (aspoň čiastočne) v právnom texte, o to viac v texte rozhodnutia jednej z najvyšších súdnych autorít.

⁴⁵ K demonštrativnosti parciálnych osobnostných zložiek napr. v rozsudku Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 1873/2006 z 28.2.2007: „Mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Vždy však bude zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako

Pre vnímanie pojmov *osoby* a *osobnosti* ako rovnakých alebo rôznych nepanuje v právnej náuke a praxi zhoda. Podľa bezprostredne citovaného rozhodnutia súdu sa javí, že tieto pojmy sa môžu stotožniť, avšak názory právnej doktríny sú iné, keď zohľadňuje prvky právneho vzťahu ako teoretickú kategóriu, v ktorej subjekt a predmet (a obsah) musia byť nevyhnutne rozlíšené – „Z tohto hľadiska nie je celkom presná definícia, podľa ktorej niekedy vychádza právna prax, podľa ktorej za osobnosť je možné považovať človeka ako jednotlivca.“⁴⁶ Osobu môžeme stotožniť s človekom, takže hovoríme o subjekte práva, avšak *osobnosť* už je predmetom ochrany (t. j. istý atribút subjektu, ale nie subjekt samotný), ktorý nemôže žiaden človek stratiť, scudzit' alebo jednoducho z iného dôvodu o ňu prísť alebo naopak, ju získať, pretože *osobnosť* nie je nikým človeku poskytnutá, je jeho neoddeliteľnou súčasťou a ak už možno o nejakých zmenách v osobnostnej rovine hovoriť, tak tieto sú vecou životného vývoja človeka, nie otázkou straty alebo nadobudnutia.⁴⁷ Argumentom na podporu potreby právneho odlišenia človeka a jeho osobnosti môže byť aj znenie ustanovenia článku 5 Listiny práv a slobôd, v zmysle ktorého každý má spôsobilosť na práva, ktorý je vyjadrením prirodzenoprávnej koncepcie právnej subjektivity. Osobnosť človeka sa nechápe ako *prívesok* právnej subjektivity,

celek naznačených vlastností a charakteristik. V tomto jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot (stránek) osobnosti fyzické osoby jako neoddelitelných součástí celkové fyzické a psychicko - morální integrity osobnosti. Výčet těchto jednotlivých práv tak, jak jsou uvedena v občanském zákoníku je pak pouze demonstrativní.“

⁴⁶ TUMA, Pavel. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1-654). Komentář. I. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 394.

⁴⁷ „Z prirodzenej povahy osobnosti človeka preto vyplýva, že štát človeku jeho osobnosť nedáva a nedáva mu preto ani právo na ňu, ale ju len chráni a stanovuje spôsob výkonu a uplatňovania v súkromnom styku.“ Tamže.

ale právna subjektivita je poňatá ako dôsledok osobnosti človeka ako takého.⁴⁸

Uvedené si demonštrujeme na príklade ľudskej dôstojnosti, ktorá je neodňateľne s človekom spätá. Ľudia sú si navzájom v ľudskej dôstojnosti rovní, preto ľudská dôstojnosť každého človeka nemôže byť akokoľvek modifikovateľná a ide v jej prípade o jednu zo základných hodnôt človeka vyjadrujúcu nevyhnutnosť zachovania elementárnej úcty ku každému bez ohľadu na spoločenské odlišnosti.⁴⁹ Dôstojnosť majú všetci bez ohľadu na svojom postavení v spoločnosti, získanom vzdelaní a pod.⁵⁰ O ľudskú dôstojnosť preto nie je možné človeku prísť a táto je považovaná za osobnostné právo.

Kritérium okamihu nadobudnutia istého práva môže byť samo o sebe determinujúci pre určenie, či určité právo bude považované za osobnostné alebo nie – platí *pravidlo*, že ak ide o právo nadobudnuté počas života, osobnostným právom takéto právo nebude: „osobnostnými právami nemôžu byť práva, ktoré fyzická osoba nadobúda ž počas priebehu života a ktoré tak nie sú vrodené.“⁵¹ V tomto kontexte uvádzame, že aj v prípade náhrady nemajetkovej ujmy pozostalých za stratu zomrelého by sa dalo argumentovať tým spôsobom, že v určitom prípade (napr. pozostalý je rodič po dieťati) sa dá uvažovať, že k vzniku istého práva (napr. parciálnych práv v rámci práva na rodinný život) dôjde až počas života (napr. narodením dieťaťa). V tomto prípade by však nešlo o korektnú úvahu,

⁴⁸ Tamže.

⁴⁹ Rozsudok Krajského súdu v Brne sp. zn. 70Co/5/2021.

⁵⁰ KNAP, Karel. a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004, s. 126.

⁵¹ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 2095/2008 z 26.06.2008.

pretože nejde o nadobudnutie práva na rodinný život okamihom narodenia dieťaťa, iba o nastanie objektívnej možnosti toto právo na život aj skutočne *využiť* v uvedenej rovine v dôsledku jeho porušenia, preto ide o zhmotnenie inak už existujúceho a možného práva. Argumentácia ad absurdum v prípade, ak by niekto dieťa nemal a tak by svoje právo na rodinný život nemohol realizovať, je mimo rozumného uvažovania, preto sa ňou nie je potrebné bližšie zaoberať.

Osobnosť ako taká zaniká jedine spolu s človekom (jeho smrťou), preto je neoprávnené usmrtenie človeka vždy zásahom do jeho osobnostných práv, v čas po jeho smrti je potrebné dôsledne zvažovať, ktoré osobnostné práva je možné si uplatňovať v rámci dedenia – osobnostné práva a práva osobnej povahy už uplatňovať nemožno, no napr. v rovine majetkových práv z duševného vlastníctva je možné niekoľko príkladov nájsť. Vo všeobecnosti ale usmrtením osoby dochádza k zásahu do práva na súkromie a rodinný život pozostalých blízkych osôb.⁵²

Snaha o vytvorenie *matematickej rovnice* vyjadrujúcej všetky (čo i len právne vnímané) zložky, z ktorých človek pozostáva, je rovnako márna, ako snaha o jednoznačné uvedenie, či medzi pojmami človek a osobnosť dať matematické znamienko rovná sa alebo nerovná sa. Ak by sa aj z charakteristiky osobnosti mohlo zdať, že predstavuje skôr nehmotnú časť človeka, resp. nehmotnú rovinu, nešlo by o konštatovanie, ktoré by bolo z pohľadu ustálenej rozhodovacej praxe v súčasnosti ustálené. Telo fyzickej osoby je totiž vnímané ako integrálna súčasť osobnosti človeka ako subjektu práva, pričom

⁵² Nález ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 517/1999 z 1.3.2000; zhodne tiež v rozsudku Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 1578/2009 z 04.11.2009.

nemáme na mysli *zdravie* ako iste nehmotný pojem, ale samotné ľudské telo ako také a každú jeho časť vrátane tej najmenšej (napr. v podobe genetického materiálu obsiahnutého v každej bunke ľudského tela) bez ohľadu na to, či je časť ľudského tela stále s telom spojená alebo už bola od neho oddelená.⁵³ Na druhej strane sa pri uvádzaní podstaty ľudskej osobnosti poukazuje na skôr nehmotné súvislosti ako vzťahy k vnímanej skutočnosti, k iným ľuďom, ku kultúrnym spoločenským hodnotám a pod., ktoré sa prejavujú vo vzťahovej rovine a vo vlastnostiach jednotlivcej osobnosti – v jej povahe.⁵⁴ Uvažovateľným vhodným (ale aj veľmi jednoduchým) záverom by mohlo byť to, že osobnosť má hmotné aj nehmotné zložky, ale nemožno ju s pojmom *človek* jednoznačne stotožniť.

Otázka *čo robí človeka človekom* nie v rámci metafyzickej, ale fyzickej stránky, bola čiastočne normatívne riešená, pričom sa pozornosť upriamovala na obdobie narodenia, kedy sa skúmala „bytosť“, ktorá sa narodila a kládol sa dôraz na *ľudskú podobu* (ktorá ale opätovne sama o sebe už definovaná bližšie nebola), pri ktorej absencii sa dokonca hovorilo o tzv. monštre a toto malo priamo vplyv aj na to, či sa narodená „bytosť“ považovala nielen za človeka, ale aj za *osobu*.⁵⁵ Zákonodarca prejavil tendenciu definovať človeka (z pohľadu času jeho narodenia) aj tak, že narodené dieťa muselo mať najmenej

⁵³ Porovnaj rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 2914/2005 z 22.06.2006.

⁵⁴ Porovnaj uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 5352/2008 z 05.03.2009.

⁵⁵ „Dieťa musí byť v dobe narodenia živé a musí mať podobu ľudskú; životaschopnosť sa nevyžaduje. Jestli narodený tvor nemá ľudskú podobu (t. zn. monstrum), alebo jestli dieťa vyjde mŕtvé z tela materského, nevzniká osoba. Plod v tele materskom ešte nie je človekom a v dôsledku toho ani osobou. Jednako aj nenarodenec na prípad, že sa živa narodí, nabýva istých práv ...“ in FAJNOR, Vladimír, ZÁTURECKÝ, Adolf. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Praha: Právnické knihkupectvo a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 43.

500g, no zákonodarca sa *uspokojil* aj s hmotnosťou nižšou ako 500g, no za splnenia podmienky prežitia aspoň 24 hodín po pôrode.⁵⁶ Takéto tendencie vnímame ako *zrejme* zodpovedajúce vtedajším vedeckým poznatkom, avšak úplne abstrahujúce od samotnej podstaty človeka, a to bez ohľadu na to, že deklarovaným primárnym účelom vytvárania *najmenej akceptovateľných potrebných mier* bola skôr štatistika. Právna subjektivita tak v období posledných 70 rokov patrila aj nepatrila novorodencovi podľa toho, v období účinnosti akej regulácie prišiel na tento svet a zároveň sa novorodenec s *určitými vlastnosťami* v jednotlivých časových obdobiach právnej regulácie za človeka raz považoval a inokedy už nie. Tendencie definovať človeka váhou a časom prežitia alebo podobou nie sú nijako vhodné.

I.6 Osobnostné práva

Ako uvádzame v tejto publikácii v kontexte úlohy práva v prípade (ne)definovania človeka, resp. osoby (a otáznej miery stotožniteľnosti osoby s osobnosťou), každá ľudská bytosť a tým aj osobnosť duchovne pramení mimo sféru právneho poriadku, ktorý človeka definovať nemôže (cielené a zámerne) a k osobnosti sa stavia tak, že ju vníma v nemajetkovej rovine, pričom jej presahy v rovine ma-

⁵⁶ Vyhláška Ministerstva zdravotníctva č. 194/1964 o povinnom hlásení živo a mŕtvo narodeného plodu, úmrtia dieťaťa do siedmich dní po pôrode a úmrtia matky uvedené požiadavky ešte neuvádzala, no jej právny nasledovník (Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 22/1988 Zb. o povinných hláseniach súvisiacich s ukončením tehotenstva) už áno. Prijatím ďalšej právnej úpravy o zdravotnej starostlivosti (zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov) sa od poukazovaných *kritérií* človečenstva upustilo.

jetkovej sú osobitne upravené a zároveň ju chráni zákonnými prostriedkami na tento účel určenými⁵⁷. Či je konkrétny účel zákonného prostriedku určený na ochranu osobnosti alebo niečoho iného, je samostatne potrebné vždy zvažovať individuálne a v konkrétnych súvislostiach.

Ak uvažujeme o osobnostných právach ako o osobitnej časti právnej úpravy⁵⁸, je vhodné upriamiť pozornosť na to, čo je zmyslom tejto parciálnej oblasti právnej úpravy, aby tak bolo správne možné interpretovať konkrétne zákonné ustanovenia pod túto oblasť spadajúce. V tejto rovine je možné pomôcť si závermi ustálenej rozhodovacej súdnej praxe (samozrejme aj právne doktríny), v zmysle ktorej sa za zmysel právnej úpravy ochrany osobnosti považuje za zabezpečenie rešpektovania osobnosti človeka a jeho všestranný, slobodný rozvoj. Rozhodovacia prax tak pri nachádzaní zmyslu právnej úpravy ochrany osobnostných práv čerpá a zohľadňuje ustanovenia Listiny základných práv a slobôd uvedenou do nášho právneho poriadku ústavným zákonom č. 23/1991 Z. z. ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, in concreto najmä ustanovenia článkov 7 (nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia), 8 (osobná sloboda), 10 (ľudská dôstojnosť, čnosť, dobrá povesť, ochrana mena, súkromný a rodinný život, osobné údaje), 13 (ochrana korešpondenčného tajomstva) a 14 (sloboda pohybu a

⁵⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 739/2007 z 30.04.2007: „Každá lidská osobnost (nejen osobnost tvůrce, autora) duchovně pramení mimo sféru právního řádu, který ji pouze uznává (aprobuje) jako právně významnou (nemajetkovou) hodnotu (statek) a chrání ji svými vlastními zákonnými prostředky.“.

⁵⁸ V podmienkach Slovenskej republiky nejde o oblasť upravenú normatívnou šíroko, skôr naopak.

pobytu) Listiny základných práv a slobôd, čo iste nie je nijako včer-pávajúci výpočet.⁵⁹

I.7 Nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch a jeho (ne)pendanty – primerané (finančné) zadost'učinenie v kontexte vývoja právnej úpravy

Základná právna úprava nároku na náhradu nemajetkovej ujmy pri porušení osobnostných práv na úrovni zákona (z pohľadu sily právnych noriem) je obsiahnutá (nedá sa hovoriť o komplexnej úprave vrátane definičnej, skôr o zmienke) v ustanovení § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka v účinnom znení.

Aktuálna právna úprava je pomerne novou – ustanovenie § 13 bolo v súčasnom znení inkorporované do všeobecného predpisu súkromného práva novelou v podobe zákona č. 87/1990 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník.

Podľa právnej úpravy účinnej do poukazovanej novelizácie bolo možné v prípade porušenia osobnostných práv požadovať primerané zadost'učinenie cestou súdu. Po novelizácii sa primerané zadost'učinenie doplnilo o možnosť požadovania náhrady nemajetkovej

⁵⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 2304/99 z 26.7.2000: „ve své podstatě jde o důležité rozvedení a konkretizaci článků 7, 8, 10, 13 a 14 Listiny základních práv a svobod. V tomto jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot (stránek) osobnosti fyzické osoby jako neoddělitelných součástí celkové fyzické a psychicko - morální integrity osobnosti. Výčet těchto jednotlivých práv tak, jak jsou uvedena v občanském zákoníku, je pak pouze demonstrativní. Proto do skupiny těchto práv lze například zařadit i v § 11 o.z. výslovně nezmiňené právo na ochranu osobní svobody, právo na podobu a pod.“

ujmy v peniazoch (bližšie k inštitútu nemajetkovej ujmy a primeraného zadost'učinenia v súvislosti s peňažnou satisfakciou ďalej v texte).

Predmetná novelizácia však nebola z hľadiska súvislostí, za ktorých bola prijímaná, mienená tak, aby chránila osobnostné zložky v ich plnom rozsahu, ale bola primárne cielená na ochranu pred nezákonným využívaním práva na slobodu prejavu, o čom svedčí rozprava o návrhu tejto novely v podobe poslaneckého návrhu na rokovaní vtedajšieho Federálneho zhromaždenia: *„Obecně lze říci, že naše nově vznikající demokratické prostředí využije samozřejmě větší svobodu projevu, než tomu bylo dříve. Současný rozvoj demokracie, jehož jsme svědky, však na druhé straně vyvolává potřebu zvýšené ochrany osobnosti každého občana. Není totiž možné připustit, aby užívání práva na svobodu projevu, bylo absolutně neomezené v tom smyslu, že by bylo bez jakékoliv sankce. Vyspělé demokracie se vyznačují právě tím, že toto široké využívání práv podléhá určitým omezením, jež jsou nutné k ochraně a respektování práv, nebo pověsti jiných. Je to právní vyjádření hranice, za kterou už občan nemůže bez deliktu jít. Toto je i pojetí podle Všeobecné deklarace lidských práv, Mezinárodního paktu občanských a politických práv i podle všeobecně uznávaných zásad mezinárodního práva soukromého.“*⁶⁰

Spoločne s novelizáciou hmotnoprávneho kódexu došlo k novelizácii zákona č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch v znení neskorších predpisov (poukazovaná novela: zákon č. 86/1990 Zb. ktorým sa mení a

⁶⁰ Spravodajská správa prednesená k návrhu novelizácie Občianskeho zákonníka na schôdzi Federálneho zhromaždenia Česko – Slovenskej Socialistickej republiky dňa 28.03.1990. Dostupné online: <https://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/026schuz/s026018.htm>.

dopĺňa zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch). Resp. by bolo vhodnejšie uviesť, že spoločne s novelizovaním právnej úpravy masmédií sa novelizoval aj Občiansky zákonník.

Do nadobudnutia účinnosti zákona č. 87/1990 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník znelo ustanovenie § 13 Občianskeho zákonníka umožňujúce požadovať primerané zadost'účinenie v prípade porušenia práva na ochranu osobnosti takto: „*Občan má právo najmä sa domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jeho osobnosti a aby sa následky týchto zásahov odstránili. Súd môže tiež rozhodnúť, aby sa dalo primerané zadost'účinenie.*“ Bola tak daná možnosť pre fyzickú osobu (občana) požadovať primerané zadost'účinenie, pričom na rozhodnutie o ňom (zrejme kvôli posúdeniu výšky, ak berieme do úvahy tie prípady, kedy nárok naň bol daný) v prípade neakceptácie bolo potrebné obrátiť sa na súd.

Výslovne nebola upravená možnosť požadovať nárok na náhradu nemajetkovej ujmy, obsiahnutý bol „len“ nárok na primerané zadost'účinenie. Rovnako je dôležité, že toto – primerané zadost'účinenie sa má *dať*. Nazeraním na primerané zadost'účinenie optikou času vzniku tohto príspevku je aj slovo *dať* silným formulačným nástrojom preukazujúcim, že nemohlo ísť v tomto prípade o ospravedlnenie, nakoľko toto sa *nedáva*, iste by sa k ospravedlneniu / inej morálnej satisfakcii našlo priliehavejšie sloveso než *dať*.

Neobsiahnutie výslovného poukazu na nárok na náhradu nemajetkovej ujmy nevnímame ako argument pre nemožnosť požadovania tohto nároku podľa poukazovanej právnej úpravy, pretože sa z textácie zákonného textu dá jasne vyvodit' takáto možnosť, rovnako tak zmluvná sloboda a sloboda konať to, čo zákonom zakázané nie je, takýto nárok umožňujú.

Rozhodovacia prax⁶¹ v poukazovanom období však bola odlišná a „v zhode“ s vtedajším spoločenským postojom, čo bolo verejne známe⁶²: „*Ani předchozí právní úprava výslovně nezakazovala poskytnout určitou finanční náhradu, pokud došlo k takové míře poruchy u těchto deliktů, ale soudní praxe to víceméně vykládala tím způsobem, že se jedná o buržoazní přežitek.*“⁶³ Zhoda rozhodovacej praxe súdov s výkladom prispôsobeným politickej situácii však nekorelovala s normatívnym textom, preto išlo o závery súdnej praxe v rovine *ad absurdum*, z úcty k súdnym autoritám, z ktorých právnych záverov čerpáme v mnohom aj dnes, sa však dá dôvodne domnievať, že išlo o nevyhnutný postup.

A tak k novelizácii ustanovenia § 13 Občianskeho zákonníka z dôvodu deklarovanej potreby zavedenia nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch došlo ani nie tak z dôvodu, že by dovtedy zákonom takýto nárok upravený nebol, ale skôr kvôli tomu, aby sa nesprávna rozhodovacia prax k inak účelu postačujúcemu ustanoveniu negovala (považovala za nepoužiteľnú pre zmenu regulácie) a nebolo potrebné sa jej zbavovať napr. jej prekonaním. Prípadne

⁶¹ Stanoviská Najvyššieho súdu ČSSR zhrnuté v Prz 33/67 a Cpj 234/66 z 31.10.1967, Cpj 138/69 z 18.9.1969 (publ. v Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu 1964-1969 (III.). Praha: ŠEVT, 1980).

⁶² Zhodná konštatácia uvedená tiež napr. zo strany HLUŠÁK, Milan v diskusii pod príspevkom od ČENTÍK Tomáš. Interpretáčné nejasnosti § 19b ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka? In: *Ulpianus* [online]: <https://www.ulpianus.sk/blog/interpretacne-nejasnosti-19b-ods.-2-a-3-obcianskeho-zakonnika/> : „Okrem toho, za socializmu prevládal záver (Cpj 234/66, Cpj 138/69), že zadost'učinenie nie je možné priznať v peniazoch (zrejme preto, že išlo o „buržoazny prežitok“). Toto, samozrejme, po zmene režimu prestalo platiť.“

⁶³ DVOŘÁK, Ladislav. (poslanec Česko – Slovenskej Socialistickej republiky) na schôdzi Federálneho zhromaždenia Česko – Slovenskej Socialistickej republiky dňa 28.03.1990. Dostupné online: <https://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/026schuz/s026018.htm>.

možno uviesť, že k zmene došlo v snahe o akési prihlásenie sa k slobode slova pre nastupujúcu spoločenskú zmenu. Právne takýto prístup za vhodný nepovažujeme a jeho výsledkom bolo len lexikálne skomplikovanie vyjadrení nárokov na (novozavedenú) náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch pre ponechanú existenciu dovtedajšieho inštitútu primeraného zadost'účinenia, ktorý sa obmedzil najmä na jeho vnímanie ako ospravedlnenie.

Zavedenie inštitútu náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch malo zjavne slúžiť potrebám limitov slobody slova, no nič iné – vhodnejšie ako prostriedok ochrany osobnosti pri markantnom zásahu do nej súčasný právny poriadok neponúka a tak sa tento inštitút využíva nielen pre zásahy spôsobené masmédiami (*K neoprávnenému zásahu do práva na ochranu osobnosti totiž môže dôjsť nielen neprimeraným výkonom slobody prejavu, ale akýmkoľvek „konaním, ktoré zasahuje do práv chránených ustanovením § 11 Občianskeho zákonníka a je v rozpore s povinnosťami pôvodcu zásahu, stanovenými právnym poriadkom.*⁶⁴). Zrejme aj preto sa rozhodovacia prax borí s tým, že je potrebné takpovediac budovať právnu úpravu cestou súdnych rozhodnutí – tým nie je kritizované všeobecné znenie zákonného ustanovenia a jeho použitie na široké spektrum spoločenských vzťahov, ktoré ako podliehajúce tomuto zákonnému režimu neboli v čase jeho prijatia zohľadňované a predpokladané, hoci sa so širšou aplikáciou počítalo: *„návrh na změnu a doplnění občanského zákoníku. který před vámi leží, se může zdát pouze drobnou změnou v systému*

⁶⁴ KUPCOVÁ, Zuzana. Interpretácia § 11 Občianskeho zákonníka alebo ochrana osobnosti trochu inak. In: *Justičná revue*. 2004, vol. 56, no. 3, s. 316-335. Dostupné online: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Interpretacia-11-Obcianskeho-zakonnika-alebo-ochrana-osobnosti-trochu-inak.htm>; spracované podľa rozsudku Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 28 Cdo 393/01 z 9.5.2001; rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. Cdon 18/95 z 29.5.1995 (publ. pod č. 46/1995 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek).

občanského zákoníku celého, tak jak ho známe. Je však pravdou, že se jedná o zásadní změnu právního názoru na možnost poskytnout v odůvodněných případech finanční zadostiučinění při deliktech, které se týkají ochrany osobnosti občana ... V tom spočívá zásadní změna v navrhované novele.“⁶⁵

Stav ochrany osobnosti do prijatia Občianskeho zákonníka (majúc na mysli ten s účinnosťou od 01.04.1964) bol obmedzený na ochranu mena⁶⁶, čo zodpovedalo právnej úprave⁶⁷ do roku 1950, ktorá bola na území Slovenska obmedzená na parciálnu zložku osobnosti – mena, no skôr v evidenčných súvislostiach, určite nie v intenciách nemajetkovej ujmy osobnosti v jej mnohých zložkách v dnešnom ponímaní. Uvedené zmieňuje aj súvisiaca odborná spisba: „Po februári 1948 sa postupne podľa sovietskeho vzoru aj u nás za základnú črtu osobných nemajetkových práv považovalo ich spojenie so súkromnovlastníckymi záujmami buržoázie a tak sa ich ochrana, zrejme, považovala za prežitok. Z nemajetkových práv OZ z roku 1950 v § 22 poskytoval len ochranu mena (podľa dôvodovej správy k tomuto ustanoveniu ju zákonodarca považoval „za jeden zo zvyškov ochrany ideálnych statkov – osobných práv nemajetkových, ktorá je aj v dnešnej dobe praktická a preto si vyžiadala aj úpravu v osnove“) a trestný zákon na ochranu cti. V oboch prípadoch porušenia týchto nemajetkových práv

⁶⁵ DVOŘÁK, Ladislav (poslanec Česko-Slovenskej Socialistickej republiky) na schôdzi Federálneho zhromaždenia Česko – Slovenskej Socialistickej republiky dňa 28.03.1990. Dostupné online: <https://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/026schuz/s026018.htm>.

⁶⁶ Ustanovenie § 22 zákona č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

⁶⁷ Zákonný článok XXXIII/1894 o štátnych matrikách – ustanovenie § 44: „Nikto nesmie užívať iného mena a priezviska než toho, ktoré je zapísané do matriky narodených ... Ochrany proti zneužívaniu, prislúchajúcej ideálnym statkom, účastným je aj meno; koho oprávnený záujem poškodzuje to, že jeho mena niekto zneužíva, môže žiadať, aby súd zneužívateľovi užívanie mena pod peňažitou pokutou zakázal.“

*sa podľa ustanovení o náhrade škody bolo možné domáhať len náhrady hmotnej ujmy, pretože OZ z roku 1950 už vychádzal z toho, že škodou je len majetková ujma. Nepatrilo sa predsa, aby sa niekto odškodnením nejakej imaginárnej nemajetkovej ujmy bezpracne obohacoval!*⁶⁸

Buržoáziou argumentovaná nepotrebnosť ochrany osobnosti v širšom rozsahu spolu s nežiadúcosťou nemajetkovej ujmy ako inštitútu bola predkladaná aj študentom práva.⁶⁹

1.7.1 Primerané finančné zadost'účinenie po druhé

Primerané finančné zadost'účinenie je ako zákonný nárok dané aj v prípade, ak si oprávnený (neobmedzené na fyzickú osobu) v rámci práv súvisiacich s uplatnením nárokov zo zodpovednosti za vady (rozumejúc tým najmä náhradu nákladov spojených s uplatnením hlavného nároku) uplatní úspešne na súde, a to v zmysle ustanovenia § 509 ods. 2 Občianskeho zákonníka v účinnom znení.

„Ide o náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá môže spočívať v tom, že strana, ktorá v dôsledku vadného plnenia utrpela majetkovú ujmu, pri uplatnení zodpovednosti za vady musela prekonať stres, vynaložiť značnú fyzickú a psychickú námahu, boli jej spôsobené zdravotné problémy atď ... Uplatnenie práva na primerané finančné zadost'účinenie je podmienené úspešným uplatnením práva zo zodpovednosti za vady

⁶⁸ BABJAKOVÁ, Ľudmila. O náhrade nemajetkovej ujmy alebo o ochrane osobnosti zase trochu inak. In: *Justičná revue*. 2004, vol. 56, no. 12, s. 1373-1383. Dostupné online: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/O-nahrade-nemajetkovej-ujmy-alebo-o-ochrane-osobnosti-zase-trochu-inak.htm>.

⁶⁹ KNAPP, Viktor. a kol. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek I. Praha: Orbis, 1955, s. 174.

*v súdnom konaní. Rozsudok, ktorým súd priznal oprávnenej osobe nárok zo zodpovednosti za vady, musí byť právoplatný.*⁷⁰

Z citovaného názoru právnej doktríny vyplýva jasná subsumpcia inštitútu primeraného finančného zadost'účinenia pod nárok na náhradu nemajetkovej ujmy (napr. v rovine nároku spojeného s poškodením zdravia). Tým, že tento nárok je upravený osobitne, zrejme zákonodarca chcel zvýrazniť potrebu jeho aplikácie aj v tomto prípade. Za cieľ sledovaný sankcionovaním povinného zo zodpovednostného vzťahu rizikom povinnosti platenia primeraného finančného zadost'účinenia považujeme akcentovanie zákonného postupu pri uplatňovaní si nárokov, pričom ak tento bude potrebné uplatniť „až“ cestou súdu, má povinný subjekt znášať okrem povinnosti vyhovieť oprávnenému zo zodpovednostného vzťahu aj ťarchu odopretia zákonného nároku v podobe náhrady nákladov vynaložených na uplatnenie si práva, t. j. akcentovanie snahy o rešpektovanie hradenia aj príslušenstva pohľadávky, nielen samotnej pohľadávky, čo je iste možné považovať za legitímne.

Ak sa však zákonodarca rozhodol priznať určitú osobitnú náhradu nemajetkovej ujmy v rozoberanom prípade, vyvstáva otázka, či sa má za súčasť práva na ochranu osobnosti (paralela cez spomínané možné poškodenie zdravia) považovať aj právo na rešpektovanie zákonných nárokov ako také, alebo sa toto považuje za súčasť práva na ochranu osobnosti len v tomto osobitnom prípade.

1.7.2 Primerané finančné zadost'účinenie po tretie

Nárok na primerané finančné zadost'účinenie je priznaný tiež spotrebitel'ovi v prípade, ak na súde úspešne uplatní porušenie práva

⁷⁰ CZIRFUSZ, Juraj. § 509 [Náhrada nákladov]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1893.

alebo povinnosti ustanovenej predpismi upravujúcimi spotrebiteľské vzťahy od toho, kto za porušenie zodpovedá, čo vyplýva z ustanovenia § 3 ods. 5 posl. veta zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Podľa rozhodovacej praxe súdov je cieľom finančného zadost'učinenia *dovriešenie ochrany porušeného práva spôsobom, ktorý vyžaduje poskytnutie vyššieho stupňa ochrany*⁷¹.

Dôvodnosť tohto inštitútu je daná o. i. aj pre zamedzenie diskriminácie: „*Inštitút primeraného finančného zadost'učinenia môže na účely ochrany spotrebiteľa naplniť požiadavku účinného a odradzujúceho prostriedku ochrany. Práve inštitút relutárnej náhrady nemajetkovej ujmy môže byť prostriedkom ochrany na doplnenie o preventívne účinky pred diskrimináciou.*“⁷²

Postavenie spotrebiteľa ako také nevnímame ako súčasť osobnostných práv, hoci spoločným znakom by bolo ich prináležanie výlučne fyzickej osobe. Na druhej strane, podobnosť tohto nároku s nárokom upraveným v ustanovení § 509 ods. 2 Občianskeho zákonníka v účinnom znení je zjavná, a preto by v zmysle skôr poukazovaného doktrinálneho výkladu bolo možné analogicky vztiahnuť aj tento nárok pod nárok na náhradu nemajetkovej ujmy.

⁷¹ Rozsudok Krajského súdu v Prešove sp. zn. 3 Co 101/2017 z 07.12.2017.

⁷² Rozsudok Krajského súdu v Prešove sp. zn. 13Co/80/2016 z 20.03.2018.

2 Forma náhrady nemajetkovej ujmy pozostaleho

2.1 Úvod do posúdenia primeranej formy náhrady nemajetkovej ujmy

V predchádzajúcich pasážach bolo povedané veľa o koncepte a funkcii náhrady nemajetkovej ujmy pozostalej osoby po usmrtenom poškodenom. Vieme, že táto problematika je už ustálená a v pomerne rozsiahlej miere predmetom početných súdnych konaní s ustáľujúcim sa spôsobom riešenia týchto spoločenských vzťahov cestou priznania zadost'učinenia dotknutých osôb v peňažnej forme,⁷³ pričom významným predmetom rozvoja právneho diskurzu relevantným pre prax je aj otázka vymedzenia kritérií, podľa ktorých je možné a potrebné toto primerané finančné zadost'učinenie určiť.⁷⁴ Bez toho, že by sme priamo spochybňovali zistenia právnej vedy či rozhodovacej činnosti súdov, považujeme za potrebné spomaliť a zastaviť sa úvahou o jeden stupeň vyššie pred tým, než sa pred nami objaví pomyselná suma peňažného zadost'učinenia. Ide o otázku formy, v akej má byť v súlade so spravodlivým usporiadaním veci a v súlade s právom sanovaná nemajetková ujma osoby z dôvodu zásahu do jej práv chránených ustanovením § 11 Občianskeho zákonníka, v našom prípade ide predovšetkým o právo na súkromie, rodinný život a osobné väzby tvoriace súčasť osobnosti dotknutého subjektu.⁷⁵ Táto otázka totiž dosiaľ nezaujala

⁷³ Pozri najmä ŠORL, Róbert. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného Stav a východiská – I. časť. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, vol. 23, no. 9, s. 6-19.

⁷⁴ TROJČÁKOVÁ, Veronika. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. In: *Súkromné právo*. 2020, vol. 6, no. 2, s. 110-116.

⁷⁵ K rozboru tohto problému pozri HLUŠÁK, Milan. O tom, či sú citové väzby osobnostným dobrom a o ochrane osobnosti vôbec (úvahy na pozadí rekodifi-

našu doktrínu natoľko, že by jej venovala adresnú analýzu a súdy pri rozhodovaní v konaniach o priznanie finančného zadost'učinenia tejto skupine dotknutých osôb bývajú pomerne strohé pri vysporiadaní sa s otázkou formy zadost'učinenia.⁷⁶ V akej forme má teda byť poskytnuté zadost'učinenie? Alebo trochu vzletnejšie, ako nahradit' nenahraditeľné?

Odpoveď objektívneho práva sa nachádza v ust. § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého: „*pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadost'učinenie [v nepeňažnej forme] najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jeho vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.*“ Pri pohľade na citovaný text je zjavné, že poskytovanie finančného zadost'učinenia má subsidiárne postavenie voči iným formám poskytnutého zadost'učinenia.

V predchádzajúcej časti⁷⁷ už bolo poukázané na históriu tohto ustanovenia, ktorá reflektuje prelom v nazeraní na peňažnú náhradu zá-sahu do osobnosti (satisfakciu) pred nadobudnutím účinnosti zák. č. 87/1990 Zb. (29.3.1990), ktorá v súlade s vtedajším spoločenským ukotvením bola súdnou praxou odmietaná. Znenie dotknu-

kácie súkromného práva). In: *Ujma zo straty ľudského života a jej náhrada v súkromnom práve*. Zborník z konferencie XV. Lubyho právnických dní. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2021; pozri aj rozsudok NS SR z 26.09.2013, sp. zn. 3 Cdo 228/2012 (R 128/2014), identifikujúci ustálenosť tejto právnej otázky vo vlastnej rozhodovacej činnosti.

⁷⁶ Napr. stručné vyjadrenie: „*Pri strate blízkej osoby následkom smrti žiadna z morálnych foriem zadost'učinenia nie je postačujúca.*“ v uznesení NS SR sp. zn. 5 Cdo 102/2017 z 23.04.2020 (R 35/2020), ods. 1.2.

⁷⁷ Pozri kap. 1.7 vyššie; pozri aj MÉSZÁROS, Peter. Vybrané aspekty vývoja inštitútu náhrady nemajetkovej ujmy (v peniazoch) – (za)dost'učinenia v rámci osobnostných práv. *Forum iuris Europaeum*. 2021, vol. 9, no. 1, s. 53-56.

tého ustanovenia spolu s okolnosťami jeho prijatia nám dávajú niekoľko dôležitých lekcí k jeho uchopeniu. Po prvé, zákonodarca urobil vedomé rozhodnutie a zároveň usmernenie pre súdy, že má záujem o poskytovanie satisfakcie v peňažnej forme v odôvodnených prípadoch a považuje ho za morálne dôvodné. Po druhé, je zrejmé, že tento dôsledok nie je výsledkom dôslednej úvahy o zadost'učinení pri zásahoch do všetkých aspektov osobnosti (osobitne nami skúmaný súkromný či rodinný vzťah), ale primárne bol zvažovaný na sanovanie zásahu do občianskej cti a dôstojnosti.⁷⁸ A po tretie, zákonodarca vedome a konkrétne vymedzil hierarchiu prostriedkov nápravy pri takýchto zásahoch na princípe ich subsidiárneho usporiadania s tým, že peňažná forma zadost'učinenia zaujíma poslednú pozíciu.

Skutočnosť, že pri uvádzanej subsidiarite ide o želaný režim právnej úpravy, zrejme možno odvodzovať aj z toho, že tento základný prístup je napriek významnej reforme súkromného práva badateľný aj v českom práve po rekodifikácii novým Občianskym zákonníkom.⁷⁹

⁷⁸ Okrem parlamentnej rozpravy o tom celkom plasticky svedčí demonštratívny výber okolností, ktoré sa majú zvažovať pri zvažovaní, či priznať zadost'učinenie v peňažnej forme. Súdna prax však následne potvrdila, že tieto špecifické okolnosti nebude treba skúmať pri odčisňovaní zásahov, kde tieto aspekty nevystupujú do popredia, ako je napr. citová ujma sekundárnych obetí, t.j. nemožno odvodit', že by znením citovaného ustanovenia bola nepriamo vylúčená finančná satisfakcia pri iných zásahoch ako sú zásahy do cti a dôstojnosti. Vid' uznesenie NS SR sp. zn. 3 Cdo 137/2008 z 18.02.2010 (R 53/2010) (vo vzťahu k právu na súkromie); nález ÚS SR sp. zn. II. ÚS 424/2012 z 6.11.2014 (Zb. ÚS SR 26/2014), najmä body 41-44 (všeobecne vo vzťahu k rôznym zásahom do osobnosti).

⁷⁹ Pozri ust. § 2951 ods. 2 českého zák. č. 89/2012 Sb.: „Nemajetková ujma se odčiní přiměřeným zadost'učiněním. Zadost'učinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečně a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.“; pozri aj VOJTEK, Petr. § 2951. In: ŠVESTKA, Jiří., DVOŘÁK, Jan., FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1085.

Treba zároveň poznamenať, že subsidiárne uplatňovanie prostriedkov nápravy za zásah do osobnosti počína v kontexte § 13 ods. 1 Občianskeho zákonníka už zdržiavacou (negatórnou) žalobou a reštitučnou žalobou, pričom satisfakčný nárok nastupuje až v ďalšom slede. Z ohľadom na skúmanú problematiku je však zrejmé, že uplatňovanie týchto nárokov tu vecne neprichádza do úvahy. Pretrhnutie intímneho vzťahu so zomrelou osobou je totiž dejom minulým a nezvratným, ktorého sa *ex post* nie je možné „zdržať“. Nuž a s možnosťou návratu do pôvodného stavu, resp. „odstránenia následkov zásahu“ je situácia obdobná. Hoci v kontexte rozvoja medicíny sa môže čoraz častejšie do popredia dostávať reštitučná funkcia náhrady ujmy pri zásahu do ľudského zdravia,⁸⁰ túto logiku ťažko aplikovať na citovú ujmu sekundárnej obete. Intímny vzťah medzi zomrelou a pozostalou osobou je zrejme treba považovať za natoľko jedinečnú kategóriu, že ani následný vznik obdobného vzťahu medzi pozostalým a inou osobou, ktorý by prípadne napíňal aj obdobné funkcie, nie je možné považovať za odčinenie resp. náhradu pôvodného pretrhnutého vzťahu. Takto napr. súdna argumentácia vyhodnocuje, že strata manžela (a rodinno-súkromného vzťahu s ňou) nie je zhojená tým, že sa pozostalý neskôr znova ožení.⁸¹

V praktickej rovine preto ostáva na zváženie a určenie iba primeraný satisfakčný nárok výberom medzi jeho nepeňažnou formou

⁸⁰ TICHÝ, Luboš. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. In: *Právník*. 2020, vol. 159, no. 8, s. 628.

⁸¹ Pozri rozsudok NS SR z 26.09.2013, sp. zn. 3 Cdo 228/2012 (R 128/2014) sumarizujúci závery prvostupňového súdu: „*mimoriadnu závažnosť vzniknutej ujmy nemôže spochybniť ani to, že žalobca sa (...) znovu oženil (s matkou synovej priateľky, ktorá pri rovnakej dopravnej nehode stratila dcéru, čo nemôže byť za daných okolností posudzované tak, že žalobca sa už so stratou manželky vyrovnal)*.“

a subsidiárne formou peňažnej satisfakcie, prípadne ich vhodnou kombináciou.

2.2 Subsidiarita ako všeobecný princíp a metóda určenia formy primeranej satisfakcie

Pristavme sa krátko pri pojme a význame subsidiarity, ktorá je pre spracovanie nášho problému do značnej miery kľúčovou zásadou, pričom jej význam a použitie nesporne prekračuje jednoduchú problematiku hierarchie výberu vhodného prostriedku nápravy pri zásahu do osobnostného práva fyzickej osoby. V sociálno-filozofickom a právno-politickom diskurze sa zásada subsidiarity udomácnila ako samostatná a osobitne významná zásada spravodlivého usporiadania spoločenských záležitostí v multi-úrovňovej realite prostredníctvom sociálnej náuky katolíckej cirkvi, špecificky vyjadrenej v pápežskej encyklike *Quadragesimo anno*: „*[A]k je nepovolené odobrať jednotlivcom to, čo môžu vykonávať vlastnými silami a vlastným úsilím, a prideliť to spoločenstvu, tak je nespravodlivé preniesť na väčšiu a vyššiu spoločnosť to, čo môžu vykonávať menšie a nižšie spoločenstvá. A práve v tomto spočíva veľká ujma a zároveň rozvrat správneho usporiadania spoločnosti. Prirodzenou náplňou akéhokoľvek zásahu samotnej spoločnosti je totiž pomôcť subsidiárnym spôsobom údom spoločenského organizmu, a nie zničiť ich a pohltiť.*“⁸² Je zrejmé, že v tomto zmysle je zásada subsidiarity základným pravidlom rozdelenia právomoci

⁸² PIUS XI. *Quadragesimo anno* [...] o obnovení spoločenského poriadku podľa evanjelia pri príležitosti štyridsiateho výročia encykliky *Rerum novarum* (15. mája 1931), ods. 80. Cit. podľa *Dokumenty sociálnej náuky Cirkvi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007, s. 81.

pri uskutočňovaní spoločného dobra, teda kompetenčným pravidlom s rôznymi variáciami svojej realizácie.⁸³ Pravda, najčastejšie budeme pri subsidiarite uvažovať o kompetenčnom rozdelení medzi rôznymi úrovňami regulácie, exekutívy či rozhodovacej činnosti.⁸⁴ Avšak pri zhmotňovaní zásady subsidiarity neslobodno zabúdať, že hierarchické usporiadanie spoločnosti sa začína už u jednotlivca.⁸⁵ Ľudská osoba je prameňom, stredobodom a cieľom všetkých spoločenských inštitúcií.⁸⁶ „Tento princíp učí rešpektovať iniciatívu, kompetenciu a zodpovednosť, ďalej spočíva aj v neprekážaní, nepomáhaní, ponechaní autonómnosti, slobody a iniciatívy jednotlivcom a menším i väčším spoločnostiam (...) Prostredníctvom tejto zásady sa utvárajú medziľudské vzťahy.“⁸⁷

Ak sa v duchu týchto úvah spätne zameriame na úpravu § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktorý predkladá veľmi konkrétnu úpravu subsidiárneho usporiadania primeraných prostriedkov nápravy zásahu do osobnosti jedinca, je zrejmé, že zákonodarca týmto predostiera zároveň špecifickú predstavu o hľadaní dobrého usporiadania v spoločnosti, sanovaní osobnosti a medziľudských vzťahov takým spôsobom, ktorý je prioritne úplne najbližšie k osobnosti jednotlivca a iba v prípade, ak riešenie zásahu na tejto úrovni nepostačuje, prechádza sa na úroveň vyššiu, ktorá je od dotknutej osobnosti vzdialená viac. Tá najužšia väzba s osobnosťou postihnutého sa tu

⁸³ Pozri KROPAJ, Marián. *Právnofilozofické východiská práva duševného vlastníctva*. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV, 2013, s. 126.

⁸⁴ Osobitne vo vzťahu k jej uplatneniu v práve EÚ, súdnej činnosti a zmluvnej regulácii pozri GEŠKOVÁ, Katarína, NOVOTNÁ, Marianna a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikačných nástrojov*. Praha: Leges, 2019, s. 22 a nasl.

⁸⁵ Tamže, s. 37.

⁸⁶ Pozri KROPAJ, Marián. *Právnofilozofické východiská práva duševného vlastníctva*. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV, 2013, s. 126.

⁸⁷ Tamže.

viaže k nemateriálnej stránke, a tým k nemateriálnemu prostriedku nápravy. Na druhej strane, už z jazykového vyjadrenia je zrejmá určitá odcudzenosť medzi „nemajetkovou“ ujmou a jej vyvažovaním v „majetkovej“ podobe.⁸⁸ V kontexte subsidiarity ako širšieho konceptu dobrého usporiadania vzťahov v spoločnosti možno našu rozoberanú právnu úpravu potom naozaj hodnotiť ako tú, ktorá uvedenú koncepciu rešpektuje a už na úrovni vzťahov osobnosti človeka chce prispievať k onému dobrému usporiadaniu. Logika zásady subsidiarity však zahŕňa nielen pozitívny aspekt. T.j. imperatív, podľa ktorého má byť uplatnená tá úroveň, ktorá má najlepšie predpoklady pre efektívne dosiahnutie cieľa,⁸⁹ čo v našom prípade svedčí prioritne nemateriálnej forme nápravy zásahu. V negatívnom význame totiž subsidiarita znamená zároveň zákaz siahať po nadradenej úrovni potenciálneho zásahu, do tej miery, pokiaľ je zásah efektívne spôsobilá realizovať nižšia úroveň. A aj v prípade, ak táto nižšia úroveň sama dostatočne primeraným spôsobom zasiahnuť nedokáže (rozumej ak nepeňažné zadost'účinenie neposkytuje primeranú satisfakciu), nadradená úroveň má poskytovať iba „doplnkovú pomoc“ (*subsidium*) úrovni nižšej.⁹⁰

Zhrnúc uvedené znaky ustáleného chápania subsidiarity a aplikujúc ich veľmi konkrétne na problematiku náhrady nemajetkovej ujmy pozostalého cestou ust. § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka je

⁸⁸ Toto chápanie nemajetkovej ujmy, t.j. ujmy, ktorá sa nedá v peniazoch ekvivalentne vyjadriť, ani sa nedá peňažným plnením napraviť rozvíjal už Luby. Viď LUBY, Štefan. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. I. diel.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 280-281.

⁸⁹ GEŠKOVÁ, Katarína, NOVOTNÁ, Marianna a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikačných nástrojov.* Praha: Leges, 2019, s. 23.

⁹⁰ KROPÁJ, Marián. *Právnofilozofické východiská práva duševného vlastníctva.* Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV, 2013, s. 126; autor doslova hovorí, že táto vyššia úroveň by nemala obmedzovať životný priestor nižších zložiek spoločnosti.

možné konštatovať, že poskytnutie zadost'učinenia za utrpenú nemajetkovú ujmu v peňažnej forme by malo zastávať pozíciu akéhosi doplnku k tej satisfakcii, ktorá bola získaná v nemateriálnej forme, a zároveň, pokiaľ táto satisfakcia v nemateriálnej forme mohla byť efektívne dosiahnutá, no bez zavinenia škodcu sa tak nestalo (napr. dotknutá osoba o takúto formu nepožiada, odmieta ju, vyhýba sa možnosti jej realizácie), potom by jej funkcia (a event. jej rozsah) nemala byť nahrádzaná doplnkovou, subsidiárnou, peňažnou formou. Uvedené neznamená, že by vždy mala byť dotknutým osobám poskytovaná nepeňažná satisfakcia a iba výnimočne peňažné zadost'učinenie, ale tú skutočnosť, že pri riadnom aplikovaní ako princípu subsidiarity vo všeobecnosti, tak aj pri riadnom aplikovaní § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, je potrebné sa aktívne problematikou nepeňažného zadost'učinenia zaoberať a odôvodniť nepriemeranosť či nedostatočnosť tejto formy satisfakcie.

2.3 Individualizácia odčítňovania nemajetkovej ujmy

Vo vzťahu k odčítňovaniu zásahov do práv chránených § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka cestou súdneho posúdenia sa uplatňuje (a má uplatňovať) individualizovaný prístup závislý od jedinečnosti skutkového stavu. Vozár v tejto súvislosti uvádza: „zásada individualizácie sankcie znamená, že druh, kombinácia a intenzita sankcií musia byť v konkrétnom prípade stanovené tak, aby zodpovedali všetkým okolnostiam a osobitostiam konkrétneho prípadu.“⁹¹. Tento prístup reflektuje aj súdna prax,⁹² pričom v kontexte zásahu

⁹¹ VOZÁR, Jozef. § 13 [Právne prostriedky ochrany osobnosti]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 87.

⁹² Za všetky napr. uznesenie NS SR sp. zn. 7Cdo/131/2020 z 29.9.2021, bod 20: „otázka výšky priznanej náhrady nemajetkovej ujmy je vždy výsledkom posúdenia vysoko individuálnych, jedinečných skutkových okolností každej prejednávanej veci, ktoré

do cti a dôstojnosti (niet dôvodu nevztiahnuť záver aj na iné hodnoty chránené v rámci ochrany osobnosti) dokonca ústavný súd⁹³ z toho vyvodzuje nemožnosť šandardizácie sadzieb či hraníc či exaktnú metodiku výpočtu alebo existenciu nejakého bodového ohodnotenia pre relutárnu formu satisfakcie, ktorá je zo zákona vecou voľnej úvahy súdov, musí byť odôvodnená a musí mať svoj základ v zistenom skutkovom stave.

Je zrejmé, že zachovávanie tejto zásady so sebou prináša aj určité negatíva⁹⁴ v podobe zvýšeného rozsahu dokazovania a s tým spojenej záťaže strán sporu i súdu pri odôvodňovaní svojho rozhodnutia, a trvanie na zásade individualizácie môže vysvetľovať aj nevôľu s ktorou sa stretávajú snahy o paušalizáciu náhrady nemajetkovej ujmy.⁹⁵

Treba si však všimnúť, že zásada individualizácie nie je koncipovaná výlučne ako imperatív pri určovaní výšky peňažnej náhrady nemajetkovej ujmy, hoci toto využitie bude najčastejším. Individualizácia

sú nezameniteľné s okolnosťami relevantnými v iných veciach. Každé jedno rozhodnutie o priznaní náhrady nemajetkovej ujmy je založené na riešení čisto individuálnych otázok, ktoré nemôže byť považované za pravidlo pre iné prípady.“

⁹³ Vid' nálež sp. zn. I. ÚS 689/2014 z 9.11.2016 (Zb. ÚS SR č. 32/2016), bod 14.

⁹⁴ Por. ŠORL, Róbert. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostaleho príbuzného Stav a východiská – 2. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, vol. 23, no. 10, s. 19-20.

⁹⁵ Pozri napr. MANDELÍK, Jakub. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým – ad hoc novela Občianskeho zákonníka? *Bulletin slovenskej advokácie*. 2019, vol. 25, no. 11, s. 8-15; v tomto kontexte porovnaj aj výhrady českého verejného ochrancu práv k šandardizovanej metodike najvyššieho súdu ČR pre výpočet nemajetkovej ujmy. Vid' Zpráva o šetření ve věci Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku. Stanovisko sp. zn. 6709/2019/VOP z 22.2.2021. Dostupné na: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9252>.

by sa v rovnakom rozsahu mala vzťahovať na celý proces priznávania prostriedku nápravy pri zásahu do osobnostnej hodnoty a menovite aj na fázu posudzovania primeranosti formy poskytovaného zadost'učinenia. Pretože práve v tejto čiastkovej otázke sa v súdnej praxi možno stretnúť s určitou formou paušalizácie: „*Satisfakciu vo forme odsúdenia žalovanej I / za prečin a jej prejavenu ľútosť nemožno vzhľadom na závažnosť ujmy a jej nezvratiteľnosť považovať za dostatočnú satisfakciu. Pri strate blízkej osoby následkom smrti žiadna z morálnych foriem zadost'učinenia nie je postačujúca.*“⁹⁶ Uvedené vyjadrenie viditeľne abstrahuje od individuálnych prvkov skutkového stavu a tým prakticky nahrádza normu obsiahnutú v § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Pokiaľ by citované vyjadrenie aj bolo spoločensky pravdivé, aj vtedy by však jeho aplikácia v paušalizovanej podobe bola nesprávnou aplikáciou označeného zákonného ustanovenia, ktoré nabáda k individualizovanému odôvodneniu uplatnenia subsidiárneho vzťahu. Inými slovami, presvedčivé odôvodnenie rozhodnutia⁹⁷ o priznaní (určitej formy) satisfakcie by malo poskytovať odpoveď na otázku: „Prečo žiadna z morálnych foriem zadost'účinenie nepostačuje?“

Širšiu úvahu o tejto otázke rozvinul napr. Krajský súd v Trnave, avšak opäť a vedome s paušalizujúcim záverom: „*Na otázku významu absencie zákonom výslovne ustanovených kritérií pre nedostatočnosť zadost'učinenia v inej než peňažnej forme (ako otázku otvárajúcu úvahy odvolacieho súdu v tomto jeho rozhodnutí) potom tunajší súd prináša už*

⁹⁶ (zdôraznenie pridané autorom) Por. uznesenie sp. zn. 5 Cdo 102/2017 z 23.04.2020 (R 35/2020), ods. 1.2. (ide o zjavne ustálenú formuláciu používanú prvostupňovým súdom).

⁹⁷ N.B. ide o imperatív pre súdne rozhodnutie až ústavného rozmeru. Por. § 220 ods. 2 CSP; uznesenie NS SR sp. zn. 6 Cdo 278/2012 z 26.09.2013.

ustálenú odpoveď (bez potreby na nej čokoľvek meniť aj v tejto konkrétnej veci), ktorou je to, že u zásahov do práv na život alebo zdravie ako najvýznamnejších zložiek práva na ochranu osobnosti fyzickej osoby je nedostatočnosť iného než peňažného zadost'účinenia pravidlom (a to ako bez potreby zisťovania ďalších podmienok nedostatočnosti, tak i bez potreby trvania na požadovaní aj - tu inak požadovaného - nepeňažného zadost'účinenia).“⁹⁸ Problémom tejto úvahy však je napohľad prehliadnuteľná skutočnosť, totiž, že argument je stavaný na zohľadnení hierarchie rôznych hodnôt chránených ust. § 11 Občianskeho zákonníka, kde najvyššie postavenie zaujíma život či zdravie jednotlivca. Lenže ako sme uviedli už v úvode, v prípade sanovania citovej ujmy pozostaleho nejde o zásah do života či zdravia dotknutej osoby, ale o zásah do práva na súkromný a rodinný život, ktoré aj v zmysle súdom uvažovanej hierarchie majú postavenie nižšie a v každom prípade tým argumentácia súdu sama seba spochybňujúca. Častejším argumentom paušalizujúcim potrebu peňažného zadost'účinenia v takýchto sporoch je už spomínaná nezvratiteľnosť smrti blízkej osoby, lepšie povedané možnosti realizácie vzťahu s ňou. Tu však možno rovnako oponovať, že nejde o špecifikum ujmy pozostalých, ale nereparovateľnosť je pojmovým znakom veľkého množstva zásahov do osobnosti, pričom je jednoznačne predpokladom pre uplatnenie satisfakčného nároku bez ohľadu na jeho formu. Vhodnejšie (individualizovanejšie) je potom také posúdenie súdu, ktoré síce identifikuje neodstrániteľnosť traumy, avšak pokračuje úvahou o závažnosti „vznikutej ujmy, ktorá je daná mierou intenzity zásahu a časom trvania nepriaznivého následku,“⁹⁹ ako

⁹⁸ uznesenie Krajského súdu v Trnave sp. zn. 10 Co 475/2014 z 30.12.2015.

⁹⁹ tak rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 20.02.2013, sp. zn. 4 Co 470/2011.

podmienkou pre uplatnenie peňažnej satisfakcie, najlepšie s previazaním týchto podmienok so zisteným skutkovým stavom.

Domnievame sa, že ľudské osobnosti a ľudské vzťahy sú natoľko rozmanité,¹⁰⁰ že je úplne prirodzené, že aj u pozostalých, ktorí utrpeli citovú ujmu zo straty blízkeho, je možné nájsť takých, ktorých plné zadost'účinenie v dôsledku ich psychického rozpoloženia, hodnotového ukotvenia či špecifických okolností prípadu bude primerane dosiahnuteľné v nepeňažnej forme, a naopak u iných to bude možné výlučne vo forme relutárnej náhrady. Je možné, že v nami uvažovaných situáciách treba peňažnú formu náhrady považovať za pravidlo, no v konečnom dôsledku na tom nezáleží. Pretože dôsledná a zákonná súdna prax by v žiadnom prípade nemala rezignovať na uplatňovanie zásady individualizácie ani v čiastkovej otázke formy náhrady, pretože by sa vystavovala riziku priznávania satisfakcie arbitrárnej.

2.4 K možnostiam poskytnutia satisfakcie pozostalému v nepeňažnej forme

Každá úvaha o poskytnutí satisfakcie, zadost'účinenia, v nepeňažnej forme bude nevyhnutne začínať konceptom ospravedlnenia, pričom pre právne úvahy je typické, že sa toto ospravedlnenie bude ako morálne plnenie dávať do kontrastu s poskytnutím peňažného zadost'účinenia¹⁰¹. Koncept ospravedlnenia však presahuje rámec civilného práva pričom výskum (najmä na podklade empirických

¹⁰⁰ K tomu pozri text v kapitole 2.4 nižšie.

¹⁰¹ Takto napr. aj VOZÁR, Jozef. § 13 [Právne prostriedky ochrany osobnosti]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 85, 86.

štúdií) z rozličných humanitných odborov¹⁰² venuje nemálo priestoru otázke, čo možno považovať za skutočné ospravedlnenie, t.j. ospravedlnenie, ktoré bude svojím adresátom vnímané ako primerané a tak poskytujúce skutočné zadost'účinenie. Pokiaľ ide o vymedzenie konceptu ospravedlnenia, charakterizujú ho predovšetkým dva základné prvky, a to (1) *afekt* (priestupca je dotknutý svojím činom), ktorý predpokladá istú formu ľútosti alebo výčitky, a (2) *uznanie viny*. K nim sa často pridružuje aj požiadavka na (3) určitú *aktivitu*, ktorou sa má na mysli najmä ponuka priestupcu následky svojho činu nejako odčiniť (opravou, finančnou kompenzáciou) a niektorí autori k nim priradujú aj (4) *záväzok zmeniť svoje správanie* v budúcnosti.¹⁰³ V rámci konceptu právne relevantného ospravedlnenia je možné vypožorovať niekoľko významných elementov.

V prvom rade, poskytnuté ospravedlnenie ako forma zadost'účinenia nie je možné stavať do pozície korelatívneho pojmu s konceptom odpustenia, tak ako nie je možné stavať na roveň odpustenie a zadost'účinenie. Odpustenie je totiž nanajvýš subjektívnym prvkom – úkonom a účinkom vo sfére dotknutej osoby, ktoré môže iba do istej miery (alebo aj vôbec nie) závisieť od úkonu škodcu – ospravedlnenia.¹⁰⁴ Na druhej strane zadost'účinenie, obzvlášť to,

¹⁰² Pozri van DIJCK, Gijs. The Ordered Apology. In: *Oxford Journal of Legal Studies*. 2017, vol. 37, no. 3, s. 565 a nasl. a odkazy tam uvedené (využívajúci výsledky štúdií zo sociológie, psychológie, práva a ďalších).

¹⁰³ Tamže, s. 566.

¹⁰⁴ Hoci pojem ospravedlnenia má viacero rozmerov a býva chápaný rôzne, dominantný výskum ho vymedzuje práve ako individuálnu kategóriu zameranú najmä na terapeutický účinok vo vzťahu k poškodenému. Pozri bližšie TARUSARIRA, Joram. The Anatomy of Apology and Forgiveness: Towards Transformative Apology and Forgiveness. In: *International Journal of Transitional Justice*. 2019, vol. 13, no. 2, s. 215-217.

ktoré je priznávané súdom je objektivizovanou kategóriou,¹⁰⁵ kedy voľnou úvahou súd určí čo je (objektivizovane) primeranou satisfakciou vzhľadom na daný skutkový stav, a to bez ohľadu na to, že dotknutý subjekt by mohol mať individuálne excesívne požiadavky na dosiahnutie subjektívneho zadost'učinenia.

Ďalej, pri zvažovaní primeranosti ospravedlnenia ako formy satisfakcie vyvstáva otázka úprimnosti takto daného (súdom nanúteného) ospravedlnenia s myšlienkou, že pokiaľ ospravedlnenie nie je myslené ako prejav úprimného srdca, sotva môže mať satisfakčný efekt na svojho adresáta.¹⁰⁶ Avšak empirický výskum naznačuje, že aj nanútené (t.j. potenciálne neúprimné) ospravedlnenia môžu mať pre zasiahnuté osoby význam ako splnenie právnej povinnosti pôvodcu zásahu,¹⁰⁷ hoci je veľa faktorov, ktoré posúdenie takéhoto ospravedlnenia dotknutou osobou ovplyvňujú.

Na to nadväzuje ďalší aspekt, a to rôznorodosť účinku ospravedlnenia na adresáta v závislosti od celého skutkového kontextu.¹⁰⁸ V rôznych situáciách bude ospravedlnenie dostatočnou satisfakciou v závislosti od takých faktorov ako je jeho obsah (t.j. či obsahuje túktorú z vyššie uvedených zložiek), najmä dostatočnosť afektívnej zložky ospravedlnenia a čas kedy bolo poskytnuté (spontánne,

¹⁰⁵ Aj samotná existencia ujmy dotknutej osoby sa posudzuje objektívne. Primerané zadost'učinenie ako jej prirodzený pendant musí byť preto tiež posudzovaný objektívne (no individualizovane). Por. uznesenie NS SR sp. zn. 4 Cdo 81/2011 z 25.10.2012.

¹⁰⁶ V rôznych jurisdikciách bola práve neúprimnosť ospravedlnenia dôvodom, prečo súdy vôbec nepriznali povinnosť poskytnúť ospravedlnenie. Pozri van DIJCK, Gijs. The Ordered Apology. In: *Oxford Journal of Legal Studies*. 2017, vol. 37, no. 3, s. 569.

¹⁰⁷ Tamže, s. 571, 573.

¹⁰⁸ Tamže, s. 566 (citujúci štúdie, ktoré dochádzajú k rôznorodým záverom v tejto otázke).

rýchlo). V každom prípade nebol zistený nejaký univerzálny model ospravedlnenia, ktorý by poskytoval dostatočné a primerané zadosťučinenie v relevantných prípadoch, čo iba podčiarkuje nevyhnutnosť aplikácie zásady individualizácie v tejto veci.

Napokon, z uvedeného je zrejmé aj to, že v určitých prípadoch je pre dostatočnosť ospravedlnenia (a jemu zodpovedajúcej satisfakcie dotknutej osoby) v ňom inherentne prítomná povinnosť poskytnutia peňažnej kompenzácie, t.j. že v niektorých prípadoch dve formy satisfakčného nároku nemožno oddeliť, aby boli adresátom prijaté a mali potrebný efekt. Nejde však o absolútne pravidlo.

Pokiaľ ide o konkrétne uplatnenie afektívneho ospravedlnenia či inak prejavenej ľútosti pôvodcu zásahu ako nepeňažnej satisfakcie, v praxi slovenských súdov je jej význam možno označiť nanajvýš za doplnkový k peňažnej náhrade, pričom niektoré súdy priamo vyjadrujú, že to nie sú „*skutočnosti významné z hľadiska posudzovania dôvodnosti a výšky žalobcami uplatneného nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch*“.¹⁰⁹ Naopak, ľútosť či ospravedlnenie pôvodcu zásahu voči dotknutým osobám je považovaná iba za „*prejav elementárnej slušnosti*“¹¹⁰ bez kvantifikovateľného podielu na celkovej satisfakcii priznanej dotknutej osobe. Treba zároveň uviesť, že nepeňažná satisfakcia (ospravedlnenie) nebýva nevyhnutne ani požadovaná v sporoch, a ak áno tak iba popri peňažnej náhrade.

¹⁰⁹ rozsudok Krajského súdu v Žiline sp. zn. 8 Co 264/2013 z 28.10.2013; pozri aj uznesenie NS SR sp. zn. 5 Cdo 102/2017 z 23.04.2020 (R 35/2020), ods. 1.2.

¹¹⁰ ZORIČÁKOVÁ, Veronika. Kritériá pre určenie výšky náhrady za nemajetkovú ujmu sekundárnych obetí v slovenskej súdnej rozhodovacej praxi. In: NOVOTNÁ, Marianna, ZORIČÁKOVÁ, Veronika (eds.). *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých a osobitosti nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v medicínskom práve v podmienkach slovenského a českého práva*. Bratislava: TINCT, 2021, s. 76-77 a tam citované rozhodnutia.

Obdobné uplatnenie (ne)nachádza aj potenciálna nepeňažná satisfakcia, ktorú nepriamo pozostalý získava cestou štátneho orgánu, t.j. odsúdenie pôvodcu zásahu za trestný čin a uloženie príslušného trestu, resp. postihnutie škodcu v správnom konaní s konštatovaním jeho pochybenia, ktoré malo za následok smrť primárnej obete (najmä pôjde o konania Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou voči poskytovateľom zdravotnej starostlivosti), v spojení s prípadnou medializáciou okolností prípadu či samotných rozhodnutí. Tieto okolnosti opäť nebudú mať priamy vplyv na určovanie formy a výšky zadost'účinenia priznaného súdom.¹¹¹ Poskytnutie inej satisfakcie tak bude zohľadňované predovšetkým v prípade, ak táto satisfakcia má kvantifikovateľnú majetkovú povahu, či ako plnenie poskytnuté inak škodcom alebo plnenie priznané z obdobného dôvodu podľa osobitných predpisov.¹¹²

Napriek nemožnosti absolutizovať záver o primeranom spôsobe nepeňažného zadost'účinenia citovej ujmy sekundárnych obetí, najmä z dôvodu veľkého množstva faktorov najmä na strane škodcu a rôznych spôsobov, akými je možné svoje „ospravedlnenie“ prejavíť, rovnako nemožno za správny označiť ani postup absolutizova-

¹¹¹ Por. napr. rozsudok Krajského súdu v Žiline sp. zn. 8 Co 264/2013 z 28.10.2013; uznesenie NS SR sp. zn. 5 Cdo 102/2017 z 23.04.2020 (R 35/2020), ods. 1.2. a i.

¹¹² t.j. v zmysle zák. č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nesk. predpisov; bližšie ZORIČÁKOVÁ, Veronika. Kritériá pre určenie výšky náhrady za nemajetkovú ujmu sekundárnych obetí v slovenskej súdnej rozhodovacej praxi. In: NOVOTNÁ, Marianna, ZORIČÁKOVÁ, Veronika (eds.). *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých a osobitosti nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v medicínskom práve v podmienkach slovenského a českého práva*. Bratislava: TINCT, 2021, s. 73.

nia záveru o neprimeranosti nepenažnej formy satisfakcie. Individualizácia posúdenia by mala byť teda stále kľúčovým prístupom v obdobných sporoch.

2.5 Represívny aspekt satisfakcie a jej forma

Vzhľadom na skutočnosť, že pri spôsobení úmrtia ľudskej bytosti dochádza bez ohľadu na ďalšie zodpovednostné právne aspekty k zavrhnutiahodnému následku, ktorý v morálnej rovine máme tendenciu vo všeobecnosti odsudzovať, rovnako sa ľahko môže prejavíť tendencia takýto dôsledok potrestať, postihnúť (represívnou) sankciou za čin. Samozrejme treba mať na pamäti, že dotknutou hodnotou tu nie je strata života zosnulého príbuzného *per se*¹¹³, ale negatívny zásah do aspektov osobnosti pozostaleho príbuzného vyvolaný trvalou stratou blízkej osoby. Spomínanú intuitívnu tendenciu človeka potrestať subjekt, ktorý takýto následok spôsobil, to však zrejme zásadne neovplyvní.

Na tomto mieste je potrebné sa pristaviť pri podstate úlohy civilného práva pri sanovaní nemajetkovej ujmy v označených situáciách. Represia či trestanie sú totiž v súkromnom práve vo všeobecnosti veľmi obmedzene použiteľné. Luby síce systematicky zaraduje medzi satisfakčné sankcie¹¹⁴, t.j. „zadosťučinenia“, aj represívne sankcie (tresty), no nadväzuje tým, že občianske právo počíta

¹¹³ Označená ujma vo väčšine právnych poriadkov nie je nahradzovaná ako tzv. thanatologická ujma. K tomu bližšie NOVOTNÁ, Marianna. Nároky pozostalých osôb nemajetkovej povahy. In: NEVOLNÁ, Zuzana, HLUŠÁK, Milan (eds.) *Laudatio Alexandrovi Škrinárovi*. Trnava: Právnická fakulta TU, 2020, s. 117 a nasl.

¹¹⁴ V zmysle Lubyho chápania tu pod pojmom občianskoprávnej sankcie treba rozumieť „právne následky protiprávneho úkonu“; Vid' LUBY, Štefan. *Prevenčia a zodpovednosť v občianskom práve. II. diel*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 313 a nasl.

s represívnou funkciou trestov ukladaných odvetviami verejného práva, pričom označuje iba niekoľko výnimočných situácií uplatnenia represie v občianskom práve.¹¹⁵ Nejde však o súvislosti sanovania zásahov, ktoré sú predmetom záujmu v tomto diele. Z toho dôvodu. Tichý uvádza, že v kontexte zadost'učinenia a satisfakcie by sa nemalo ani uvažovať o trestaní.¹¹⁶

Ak teda zvažujeme primeranú satisfakciu pre sekundárnu obeť, nemala by byť úvaha o nevyhnutnosti peňažnej satisfakcie motivovaná ani vôľou po represii, ktorej formou by peňažná pokuta nesporne mohla byť. Súdny však majú tendenciu balansovať na pomedzí satisfakcie a represie pri určovaní primeraného zadost'učinenia: „...rozhodnutie (...) by nemalo naplniť iba satisfakčnú funkciu, ale do popredia by sa mala vyzdvihnúť aj preventívno-sankčná otázka.“¹¹⁷ A osobitne to badať pri určovaní výšky finančného zadost'učinenia, ak sa urobí závislým od okolností na strane škodcu, ktoré nemajú priamy vplyv na mieru vytrpenej ujmy.¹¹⁸ Pokiaľ je tento represívny prístup nesúladný s civilnoprávnou satisfakčnou logikou pri určovaní výšky primeranej peňažnej náhrady, potom je rovnako nesúladný ani v rámci posudzovania vhodnej formy zadost'učinenia pre dotknutú sekun-

¹¹⁵ Vid' tamže, s. 322-323.

¹¹⁶ TICHÝ, Luboš. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. In: *Právník*. 2020, vol. 159, no. 8, s. 630.

¹¹⁷ rozsudok Krajského súdu v Nitre sp. zn. 9 Co 330/2012 z 2.10.2013 (tu je zreteľný záujem na „odstrašujúcom“ efekte priznaného zadost'učinenia na ďalší postup poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v obdobných prípadoch).

¹¹⁸ TROJČÁKOVÁ, Veronika. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. In: *Súkromné právo*. 2020, vol. 6, no. 2, s. 115 (tu osobitne pri priamo úmerne zvyšujúcej sa priznanej peňažnej satisfakcii so zvyšujúcou sa mierou zavinenia škodcu).

dárnu obeť a treba odmietnuť prístup, ktorý by pod rúškom prevencie v skutočnosti využíval peňažnú satisfakciu ako civilnú formu trestu.

2.6 Priebežný záver

Môže sa to zdať ako triviálny problém, prípadne až absurdná úvaha, či by bolo možné a vhodné uplatniť inú formu náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí ako peňažné zadost'účinenie. Sotva si možno predstaviť početnosť sporov a bujnejúci právny diskurz, tak ako ho poznáme v tejto problematike v súčasnosti, ak by predmetom uplatňovania mali byť najmä nemateriálne satisfakčné nároky, ospravedlnenia, práca či iné cnostné počiny kajúčich sa osôb, ktoré privodili smrť a traumy svojmu okoliu. Lenže pri všetkej praktickosti, ktorú so sebou peňažné nahrádzanie citovej ujmy prináša, nemožno obchádzať právnu úpravu, ktorá má jasno v spravodlivom nastavení usporiadania vzťahov medzi škodcom a zasiahnutou osobou, ktorá je aj jasným rámcom pre súdnu prax. Ten je budovaný na všeobecnom princípe dobre spravovanej spoločnosti, princípe subsidiarity, kde prím má zohrávať tá forma náhrady, ktorá je ľudskej osobnosti najbližšia, t.j. náhrada imateriálna. Peňažná satisfakcia by ju mala dopĺňať tam, kde je to potrebné a primerané. Pri každom priznanom satisfakčnom nároku by v súlade so zásadou individualizácie malo byť zreteľne, preskúmateľne a skutkovo špecificky odôvodnené, prečo nemateriálna satisfakcia v konkrétnom prípade nepostačuje. Súčasná súdna prax nie je úplne dôsledná v napĺňaní týchto dvoch zásad cestou presvedčivého odôvodnenia rozhodnutí. Samo o sebe to neznamená, že by priznané nároky sekundárnych obetí aj s celou vývojovou tendenciou tohto inštitútu u nás boli nedôvodné alebo nebodaj nespravodlivé. Ako náležité sa skôr

javí, aby právna úprava bola aj praxou reflektovaná dôsledne, a pokiaľ by sa spoločenský konsenzus ustálil na závere, že je už prekonaná, potom by mala byť nahradená úpravou novou, ktorá by priznávanie peňažného zadost'učinenia nepodmieňovala nedostatočnosťou iných jeho foriem. Sme však toho názoru, že takýto spoločenský posun nenastal, a preto by bolo vhodné sa pri súdnych sporoch s nemateriálnou satisfakciou riadne vysporiadať.

3 Krehkosť poškodeného ako osobitný faktor pri náhrade nemajetkovej ujmy

3.1 Vymedzenie problému krehkosti poškodeného pri náhrade ujmy

Súkromné právo sa svojimi pravidlami nesporne dotýka každodennosti človeka. Malo by mu poskytovať rámcovú istotu, že môže zásadne v slobode realizovať svoju zvolenú životnú cestu a pokiaľ pri tom dôjde ku konfrontácii s inými osobami v jeho osobnej a majetkovej sfére môže očakávať vyriešenie tohto vzťahu, ak nie úplne spravodlivé tak aspoň také, ktoré nebude zjavne nespravodlivým. V tejto časti svoju pozornosť zameriame na jednu z problémových situácií, ktorej riešenie nie je možné dosiahnuť jednoduchou aplikáciou práva bez hodnotových úsudkov, pretože z konfrontácie dvoch subjektov môže dôvodne niektorá z nich považovať zvolené riešenie za individuálne nespravodlivé. Ide o problém zodpovednosti za ujmu na zdraví spôsobenej takej osobe, ktorá v čase zásahu škodcu trpela nejakou fyzickou alebo psychickou predispozíciou, v dôsledku ktorej bol vzniknutý následok rozsiahlejší, ako by utrpel inak zdravý jedinec. Možno si predstaviť poškodeného, ktorý má obzvlášť krehké a lámavé kosti či iné závažné ochorenie, v dôsledku ktorého aj menej intenzívny zásah do jej osoby môže vyvolať podstatné zdravotné komplikácie. Má škodca zodpovedať za ujmu, ktorú takto spôsobil? Mala by náhrada za zásah takejto krehkej osoby kvantitatívne reflektovať existujúcu zdravotnú predispozíciu poškodeného?

Riešenie ponúka deliktné právo v podobe konceptu tzv. *eggshell skull* (krehkého poškodeného resp. krehkej kosti), rozvinutého v právnych systémoch common law, ale v rôznej podobe prítomného aj v iných jurisdikciách. Podľa neho sa pri uložení povinnosti

škodcu nahradit' spôsobenú ujmu na zdraví, neberú do úvahy zdravotné predispozície poškodeného k vzniku ujmy, ktoré existovali pred časom konania škodcu a ktoré prispeli k vzniku výrazne vyššieho rozsahu ujmy, aký bolo možné reálne predvídať ako následok daného konania škodcu alebo ktoré by v konečnom dôsledku samé aj bez daného protiprávneho konania alebo škodnej udalosti viedli k zhoršeniu zdravotného stavu poškodeného alebo k jeho smrti.

Keďže ide o problém, ktorý nevyhnutne bude vznikať v akomkoľvek právnom prostredí, kladieme si otázku, či a prípadne v akej miere takéto alebo obdobné pravidlo pozná a uplatňuje aj slovenské právo, a v prípade, ak tomu tak je, akým spôsobom je možné ho koncepčne ukotviť v doktríne zodpovednostného práva u nás. Za týmto účelom si najprv predstavíme pravidlo *eggshell skull* a jeho charakteristické črty v kontexte právneho systému, kde sa vyvinulo s úvahou o jeho rozšírení aj na európskom kontinente. Následne podrobíme analýze vybranú rozhodovaciu činnosť súdov, ktoré sa s riešením skutkových okolností charakteristických pre pravidlo *eggshell skull* potýkali v kontexte práva uplatňovaného na Slovensku a v Čechách. Pokúsime sa o doktrínálne začlenenie týchto zistení do systému slovenského deliktneho práva a osobitne sa budeme venovať problematike uplatniteľnosti takéhoto pravidla v kontexte náhrad nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí v prípade smrti poškodeného.

3.2 O pôvode a rozšírení pravidla *eggshell skull* a o pravidle krehkého poškodeného

Pôvod pravidla, podľa ktorého musí škodca brať poškodeného „takého aký je“, resp., že v prípade poškodenia zdravia osoby je potrebné kompenzovať takúto ujmu v plnosti, aj nepredvídateľnú,

vzhľadom na existenciu určitej predispozície poškodeného, ktorá jej rozsah zväčšila,¹¹⁹ treba hľadať na prelome 19. a 20. storočia v precedenčnom práve krajín angloamerického právneho systému. Tu vo veci *Vosburg v. Putney*¹²⁰ bol mladík uznaný za zodpovedného za škodu, ktorú spôsobil kamarátovi pri bežnej detskej hádke kopnutím do holennej kosti, ktorá viedla až k amputácii nohy poškodeného. K nej došlo v dôsledku aktivácie infekcie v nohe poškodeného z predchádzajúceho zranenia. Pre súd teda nebolo rozhodujúce, či napohľad extrémny následok svojho počínania mohol škodca predvídať. Ďalej vo veci *Dulieu v. White and Sons*¹²¹ konský povoz narazil do budovy hostinca, čím vylakal tehotnú hostinskú, ktorá predčasne a problematicky porodila. Majiteľ povozu zodpovedal za celú ujmu, pričom tehotenstvo tu bolo chápané ako osobitná predispozícia poškodenej. Súd vyslovil: „*Niet pochybností, že pohonič koní, ktoré patrili žalovanému nemohol predvídať, že bola v takomto stave. Čo však na tom záleží? Ak je niekto z nedbanlivosti iného zrazený alebo inak zranený na svojom tele, odpoveďou na žalobu poškodeného na náhradu škody nemôže byť, že by bol býval utrpel menšie zranenie alebo žiadne zranenie ak by nemal nezvykle tenkú lebku alebo nezvykle slabé srdce.*“¹²² Už tu možno vidieť jazykový základ označovania predmetného pravidla ako pravidla „eggshell skull“ resp. „thin skull“¹²³, čo poukazuje na paradigmatickú zdravotnú predispozíciu, ktorá môže viesť k zásadnému a nepredvídanému poškodeniu zdravia pri nižšej intenzite útoku. V súčasnosti je toto pravidlo štandardne uplatňované v systémoch common law a vo svojej základnej

¹¹⁹ Pozri bližšie PEEL, Edwin, GOUDKAMP, James. *Winfield and Jolowicz on Tort*. London: Sweet & Maxwell, 2014, s. 765-766.

¹²⁰ *Vosburg v. Putney* 80 Wis. 523, 50 N.W. 403 (Wisc.1891).

¹²¹ *Dulieu v. White and Sons* [1901] 2 KB 669.

¹²² Tamže, ods. 12.

¹²³ T.j. pravidlo lebky z vaječnej škrupiny resp. tenkej lebky.

podobe bolo v USA sformulované do abstraktého pravidla v ustanovení § 461 Restatement of Torts (Second), podľa ktorého: „*ten kto koná nedbanlivo zodpovedá za ujmu spôsobenú inému, a to aj vtedy ak fyzický stav toho druhého, ktorý nebol ani nemohol byť známy kona- júcemu, vedie k väčšiemu rozsahu zranenia ako tomu, ktoré mal kona- júci ako rozumná osoba predvídať ako pravdepodobný následok kona- nia.*“

Dlhoročné uplatňovanie pravidla *eggshell skull* v angloamerickom právnom prostredí a v ňom rozvíjaná kazuistika umožňujú identifi- kovať určité charakteristické situácie,¹²⁴ kedy je možné použiť jeho logiku pre priznanie zodpovednosti škodcu aj za nepredvídateľné ujmy. Konanie škodcu môže v prvom rade *aktivizovať* skrytú pre- dispozíciu, ktorá sa doposiaľ v žiadnom ohľade neprejavovala. Ďalej môže konanie škodcu *reaktivovať* nepriaznivý stav, ktorý tu už raz bol, avšak vďaka predošlej lekárskej starostlivosti bola osoba v čase konania škodcu stabilizovaná (napr. vykonaná operácia nohy poško- deného zhoršila existujúci stav chodidla, s problémami ktorého bo- joval poškodený celý život¹²⁵). Okrem toho konanie škodcu môže vyvolať *zhoršenie* známeho skôr existujúceho stavu poškodeného, ktorý doteraz nevyžadoval lekársku starostlivosť resp. nevyžadoval lekársku starostlivosť v takom rozsahu a takého významu ako po zásahu škodcu. Napokon, konaním škodcu môže dôjsť k *urýchleniu* nástupu inak nevyhnutnej ujmy, ktorú by predispozícia poškode- ného pravdepodobne vyvolala aj vtedy, ak by ku konaniu škodcu

¹²⁴ Bližšie pozri NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Odras sociálneho prí- stupu pravidla Eggshell Skull v deliktnej práve európskeho soft law. In: *Acta luri- dica Olomucensia*. 2016, vol. 11, Suppl. 1, s. 65-68.

¹²⁵ *Bruneau v. Quick*, 187 Conn. 617 (1982).

nedošlo.¹²⁶ Pokiaľ ide o *druh ujmy* (a zodpovedajúcej predispozície poškodeného) u ktorej prichádza do úvahy aplikácia pravidla *egg-shell skull*, popri fyzických predispozíciách súdy umožňujú kompenzovať ujmy aj u osôb, ktoré sú osobitne náchylné na psychické či dokonca psychiatrické následky (tzv. „*eggshell personality*“ alebo „*eggshell psyche*“).¹²⁷ V prípade *Malcolm v. Broadhurst* súd pri priznaní náhrady všetkej ujmy vyslovil: „...v zásade nie je rozdiel medzi „lebkou z vaječnej škrupiny“ a „osobnosťou z vaječnej škrupiny“. ... Z násobenie jej nervovej depresie bolo riadne predvídateľným následkom jej zásahu. ... Akonáhle je možné ujmu určitého druhu, v tomto prípade psychologickú, predvídať ... skutočnosť, že vzniká alebo pokračuje v dôsledku nezvyklého komplexu dejov, nezbavuje žalovaného zodpovednosti za ňu.“¹²⁸ Úvahy o pravidle *eggshell skull* však smerujú aj do ďalších horizontov, niekedy napohľad absurdných, kedy by sa zodpovednosť škodcu mala vzťahovať aj na také škody, ktorých rozsah znásobuje taká predispozícia poškodeného ako napr. príslušenstvo k určitej

¹²⁶ *McCahill v. New York Transportation Co.*, 94 N.E. 616 (N.Y. 1911), kde jeden zo zamestnancov taxislužby z nedbanlivosti vrazil do poškodeného, ktorý trpel alkoholizmom. Poškodený utrpel v dôsledku nehody viaceré zlomeniny, avšak v nemocnici zomrel v dôsledku stavu, ktorý bol spojený s alkoholizmom. Súd priznal náhradu škody aj napriek tomu, že alkoholizmus poškodeného by pravdepodobne viedol k náhlemu predčasnému úmrtiu poškodeného.

¹²⁷ Pozri McQUADE, J. Stanley. The Eggshell Skull Rule and Related Problems in Recovery for Mental Harm in the Law of Torts. *Campbell Law Review*. 2001, vol. 24., no. 1, najmä s. 39 a nasl. (analyzujúci problematiku s kritikou prístupu mnohých jurisdikcií, ktoré vyžadujú pre náhradu psychickej ujmy, aby bola dôsledkom aspoň nejakej fyzickej ujmy).

¹²⁸ *Malcolm v. Broadhurst*, (1970) 3 All E.R. 508, 510 (manželský pár bol zranený pri automobilovej nehode a utrpel mentálne a nervové následky. V dôsledku manželkinej osobitne citlivej osobnosti, táto utrpela ďalšie symptómy psychického pôvodu ako následok zmeny správania jej manžela).

cirkvi alebo náboženstvu,¹²⁹ alebo príslušenstvo k určitej rase.¹³⁰ Aj preto bývajú úvahy o uplatňovaní tohto pravidla, nielen v systémoch common law, sprevádzané hľadaním limitov jeho aplikácie.

Aj na európskom kontinente však možno identifikovať podobný prístup právnych poriadkov, t.j. preferenciu plnej ochrany (resp. kompenzácie) poškodeného so zdravotnou predispozíciou oproti ochrane škodcu v takýchto situáciách.¹³¹ Ak považujeme dosiaľ najrozsiahlejší výstup komparatívnej právnej vedy snažiaci sa o normatívne spoločné uchopenie pravidiel súkromného práva v Európe, tzv. návrh spoločného referenčného rámca (DCFR),¹³² za signál o existencii jednotného či aspoň prevažujúceho koncepčného prúdu v určitom právnom inštitúte,¹³³ potom sa javí, že naozaj jestvuje konsenzus právnych systémov aj v otázke pravidla „eggshell skull“. Totiž DCFR v článku VI. – 4:101(2) zakotvuje pravidlo, podľa

¹²⁹ napr. v kontexte nemožnosti aplikovať určitý liečebný postup pre konflikt s vierovyznaním poškodeného. Por. REDKO, Olga. Religious Practice as a 'Thin Skull' in the Context of Civil Liability. *University of Toronto Faculty of Law Review*. 2014, vol. 72, no. 1, s. 42.

¹³⁰ Pozri NELSON, Camille A. Of Eggshells and Thin-skulls: A consideration of racism-related mental illness impacting Black women. In: *International Journal of Law and Psychiatry*. 2006, vol. 29, s. 112–136.

¹³¹ Porovnaj van DAM, Cees. *European Tort Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 344 (generalizujúci existenciu obdobného pravidla v prakticky všetkých jurisdikciách); a tiež SMRŽ, Ivo. Duševní újmy na zdraví a jejich odčítování v civilním právu. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, vol. 9, no. 2, s. 30 (poukazujúci najmä na príklady nemeckého, rakúskeho a českého práva).

¹³² Pozri JANČO, Milan, JURČOVÁ, Monika, NOVOTNÁ, Marianna a kol. *Európske súkromné právo*. Bratislava : Euroiuris, 2012, s. 267-268.

¹³³ Treba však dodať, že akademické soft law zamerané špecificky na deliktne právo – Princípy európskeho deliktneho práva (PETL) – inštitút obdobný pravidlu eggshell skull nenormujú. Vid' NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Odras sociálneho prístupu pravidla Eggshell Skull v deliktnom práve európskeho soft law. In: *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, vol. 11, Suppl. 1, s. 62-63.

ktorého „v prípadoch vzniku osobnej ujmy alebo smrti sa neberie ohľad na osobné predispozície poškodenej osoby vo vzťahu k druhu alebo rozsahu utrpenej ujmy.“ Toto pravidlo je nadstavbou základnej tézy pre určenie právne relevantnej ujmy, za ktorú sa zodpovedá, t.j. ujmy v kauzálnom nexu s konaním osoby alebo so zdrojom nebezpečenstva, za ktoré určitá osoba zodpovedá. Autori formulovaného pravidla výslovne počítajú s jeho uplatniteľnosťou čo-do kauzality ku ujme v súvislosti s fyzickou i psychickou zdravotnou predispozíciou poškodeného, vrátane reflexnej ujmy sekundárnych obetí (pozostalá blízka osoba, ktorá utrpí šok zo smrti primárne zasiahnutej osoby). Zároveň tiež pripúšťajú, že v konkrétnej situácii môže byť predispozícia relevantnou pri určovaní náhrady a viesť k jej zníženiu.¹³⁴

V hľadáčkiku nášho záujmu v tomto texte je však osobitným predmetom skúmania prítomnosť obdobného pravidla v slovenskom práve. Avšak skôr, než svoju pozornosť obrátíme do vlastnej jurisdikcie vecne, treba sa vysporiadať s terminologickým problémom vhodnosti či nahraditeľnosti cudzojazyčného označenia „eggshell skull“ v domácom prostredí. Ak totiž uvedený inštitút zavádzame do slovenského právneho diskurzu, namieste je otázka ako o označenom právnom inštitúte hovoriť, ako ho prekladať, event. aký národný a rovnako trefný terminologický ekvivalent by bolo vhodné používať. V tejto súvislosti bolo už skôr domácej právnej obci s náležitým odôvodnením ponúknuté vhodné terminologické inštrumentárrium: „ako najvhodnejšie obrazné pomenovania, a zároveň pomenovania primerane civilné pre odborný diskurz, sa javia pojmy „pra-

¹³⁴ Pozri von BAR, Christian, CLIVE, Eric (eds.). *Principles, Definitions and Model rules of European Private Law : Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition.* vol. 4. Munich : sellier, european law publishers, 2009, s. 3574.

vidlo krehkého poškodeného“ a „pravidlo krehkej kosti“, ak uprednostňujeme metaforické vyjadrenie.“¹³⁵ Keďže na uvedených záveroch nie je dôvod v súčasnosti nič meniť a v detailoch na ne čitateľa odkazujeme, v ďalšom texte bude teda skúmaný inštitút označovaný iba ako pravidlo krehkého poškodeného.

3.3 Pravidlo krehkého poškodeného v slovenskom práve

Právnu normu, ktorá by upravovala právne posúdenie zodpovednosti škodcu a jej prípadné špecifické následky vo vzťahu k poškodenému s osobitnou zdravotnou či inou predispozíciou poškodeného, t.j. obdobu pravidla *eggshell skull* resp. pravidla krehkého poškodeného, vo výslovnej rovine slovenské právo nepozná. Treba však mať na zreteli, že toto pravidlo má aj charakter určitej morálnej spoločenskej normy, v rámci ktorej sa ako spravodlivé usporiadanie vzťahov môže javiť preferencia poskytnutia plnej náhrady aj vo vzťahu k určitým subjektom, ktoré sú hodné osobitnej spoločenskej ochrany, a to napriek tomu, že určitý aspekt v rámci dôsledného zisťovania predpokladov zodpovednosti nemusí byť v plnosti pričítateľný škodcovi. Majúc na zreteli, že úprava zodpovednosti za škodu v súčasnom Občianskom zákonníku (možno to obdobne povedať aj o úprave nemajetkovej ujmy podľa § 11 a nasl. OZ) je pomerne stručná a pracuje s abstraktnými pojmami vyžadujúcimi značný intelektuálny vklad subjektu interpretácie a aplikácie práva, javí sa nanajvýš prirodzené a pravdepodobné, že morálna norma, ktorú by objektívne bolo možné označiť za spravodlivú, si v určitej forme môže nájsť uplatnenie v interpretačno-aplikačnom

¹³⁵ NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Neznositelná krehkosť bytia poškodeného v deliktnej práve. In: *Fontes iuris*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2017, s. 186.

procesu a cez túto abstraktnú právnu úpravu bude prežarovať. Namiesto je preto otázka, či obdoba pravidla krehkého poškodeného prežaruje do zodpovednostného súkromného práva v SR, tak ako je uplatňované v praxi, najmä v súdnej praxi.¹³⁶

3.3.1 Pravidlo krehkého poškodeného v judikatúre súdov

Pravidlo, ktoré je predmetom nášho záujmu, sa v judikatúre súdov skutočne vyskytuje, a to pri aplikácii nášho súkromného práva, pričom možno povedať, že jeho prejavy sa objavujú v súdnej argumentácii už po desaťročia. Zároveň treba upozorniť, že pokiaľ použijeme ako príklad aj niektoré rozhodnutia českých súdov po rozdelení spoločného štátu, potom ide vždy o prípad sporov v ktorých bolo aplikované nereformované znenie Občianskeho zákonníka, t.j. text, ktorý predstavuje totožnú hmotnoprávnú úpravu pre súčasnú Slovenskú republiku.

3.3.1.1 Psychická predispozícia vedúca k samovražde

Takpovediac základným judikátom v tomto ohľade je rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 27. 9. 1990, sp. zn. I Cz 59/90, publikovaný v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod č. 21/1992. Rozhodnutie totiž okrem puncu authority ako publikovaného judikátu zároveň formulovalo pravidlo pre posúdenie príčinnej súvislosti spôsobom nápadne pripomínajúcim znenie anglo-amerického pravidla *eggshell skull*.

¹³⁶ Problematikou skutočných kontúr práva, ktoré nemusí nevyhnutne odrzkadľovať výlučne text písanej normy alebo doktrínálnych stanovísk sa venuje náuka o tzv. právnych formantoch podľa R. Sacca a praktické projekty vychádzajúce z nej. Por. BUSSANI, Mauro, MATTEI, Ugo A. The Common Core Approach to the European Private Law. *Columbia Journal of European Law*. 1997, vol. 3, najmä s. 344.

Skutkovo išlo o prípad poškodeného, ktorý v dobe výkonu základnej vojenskej služby spáchal samovraždu skokom pod vlak. Podľa zistenia súdov mal poškodený mať psychické problémy, ktoré sa mali zhoršiť pri výkone vojenskej služby, o čom zrejme mali vedomosť nadriadení poškodeného a v inkriminovaný deň nezabezpečili jeho bezpečný sprievod na ceste do nemocničného zariadenia, kedy k skutku došlo. V žalobe sa pozostalá manželka a dcéra poškodeného domáhali náhrady škody v zmysle ust. § 448 OZ. Najvyšší súd vyslovil, že *„príčinná súvislosť medzi zavineným protiprávnym konaním žalovaného a vznikom škody na zdraví musí byť bezpečne preukázaná (nestačí tu iba pravdepodobnosť), nemožno ju však vylučovať iba preto, že by protiprávne konanie škodcu dovŕšilo už jestvujúci nepriaznivý zdravotný (duševný) stav poškodeného.“*

Najvyšší súd sa teda výslovne zaoberá jestvujúcou zdravotnou (dokonca psychiatrickou) predispozíciou poškodeného v kontexte zisťovania príčinnej súvislosti ako predpokladu zodpovednosti, avšak túto predispozíciu nepovažuje za faktor, ktorý by sám o sebe mohol pretrhnúť reťaz príčinnej súvislosti vedúcej ku škode. Súd tu však zároveň pripúšťa posudzovanie prípadného spoluzapríčinenia poškodenia samotným poškodeným,¹³⁷ no z textu odôvodnenia sa javí, že pri tomto posúdení bude opäť zásadnú rolu zohrávať miera protiprávnosti počínania žalovaného a formuluje zásadu, že škodca (vojenská správa) *„by sa mohla zbaviť zodpovednosti, pokiaľ škode nemohla zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré od nej možno*

¹³⁷ V zmysle § 441 OZ, jazykovo vyjadrené ako zavinenie poškodeného. K tomu por. napr. DULAK, Anton. § 441 [Spoluúčasť poškodeného]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1611 (preferujúci termín „spoluúčasť“).

požadovať.“ V tomto kontexte sa súd nezaoberal prípadnou otázkou, či by existencia zdravotnej predispozície mala mať vplyv na rozsah priznanej náhrady škody.

Citované rozhodnutie si našlo pomerne početnú odozvu v následnej rozhodovacej činnosti súdov v Českej republike¹³⁸ aj v Slovenskej republike¹³⁹, pričom je zaujímavé, že české súdy reflektujú citovanú časť právnej vety, t.j. uplatňujú judikát v súvislostiach obdobných ochrane krehkého poškodeného, pričom v novšej súdnej praxi slovenských súdov je uvedený judikát prakticky výlučne citovaný ďalšou právnou vetou vo všeobecnejšom kontexte posudzovania príčinnej súvislosti, t.j. v zmysle potreby zisťovania vecnej namiesto časovej súvislosti medzi ujmou a porušením právnej povinnosti.

3.3.1.2 Fyzická predispozícia a vek poškodeného

V rovnakom duchu a s odkazom na vyššie uvedené rozhodnutie nadviazal český najvyšší súd¹⁴⁰ aj pri posudzovaní príčinnej súvislosti medzi protiprávnym konaním škodcu a vzniknutou ujmou na zdraví poškodenej, v prípade, ak táto osoba už v čase ujmy trpí fyzickou predispozíciou, ktorá má negatívny vplyv na rozsah poškodenia a dobu liečby tejto osoby. V tomto prípade išlo o pokročilý vek a diagnostikovanú osteoporózu poškodenej, ktoré ovplyvnili liečbu poškodenej po napadnutí agresívnym baranom. Zaujímavou na tomto prípade z vecného aj terminologického hľadiska je tá skutočnosť, že škodca v spore výslovne namietal aj postup znalca, posudzujúceho poškodenie zdravia poškodenej, ak sa tento nezaoberal

¹³⁸ Vid' napr. rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 280/2013 z 18. 12. 2013, sp. zn. 25 Cdo 627/2013 z 25. 6. 2013 a i.

¹³⁹ Vid' napr. rozhodnutia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4Cdo/191/2017 z 13.08.2018, sp. zn. 4MCdo/3/2014 z 16.12.2015 a i.

¹⁴⁰ Vid' uznesenie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 280/2013 z 18. 12. 2013.

zdravotným stavom poškodenej pred úrazom a v rámci bodového hodnotenia mal, podľa neho, byť zohľadnený jej vysoký vek, a tiež že žalovaná trpela osteoporózou, takže mala krehkejšie kosti a jej zlomeniny sa pomalšie hoja, za čo by nemal zodpovedať škodca.

Súd v tejto súvislosti výslovne uviedol, že *„vek poškodenej a jeho prípadný vplyv na dĺžku, spôsob a zložitosť liečenia nemožno v žiadnom prípade vykladať na jej ťarchu. Naopak (...), je namieste zohľadniť vyššiu mieru utrpenia spojeného s komplikovanou a zdĺhavou liečbou poškodenej, ktorá utrpela úraz vo veku 86 rokov.“* Možno teda hovoriť o potvrdení pravidla „krehkého poškodeného“ alebo „krehkej kosti“ aj v terminologickej rovine.

V kontexte záverov súdu možno identifikovať, nielen odmietnutie úvah o pretrhnutí príčinnej súvislosti k škode v dôsledku jestvujúcej fyzickej predispozície poškodenej, ale aj odmietnutie relevancie tejto skutočnosti pre posudzovania výšky priznanej náhrady. T.j. súd nekonštruuje potrebu pomerovať hypotetické poškodenie zdravia (a náklady z toho vyplývajúce), ktoré by za rovnakých okolností utrpel „priemerný“ pacient, s reálnym poškodením v predmetnej veci. Naopak, preferuje úplnú náhradu nastanej ujmy, bez ohľadu na stav pacientky pred poškodením.

3.3.1.3 Fyzická predispozícia (choroba) v súbehu s poškodením

V inom prípade vo veci žaloby pozostalej dcéry po usmrtenom otcovi na paušálnu náhradu jej utrpenej ujmy,¹⁴¹ sa český najvyšší súd¹⁴² zaoberal problémom, keď existujúca fyzická predispozícia

¹⁴¹ V zmysle ust. § 444 ods. 3 zák. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník v znení úč. do 31.12.2013, ktoré ustanovovalo paušálne výšku náhrad pre vybraných pozostalých po poškodenom usmrtením.

¹⁴² Vid' uznesenie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 627/2013 z 25. 6. 2013.

(dlhodobá choroba poškodeného) prispela približne rovnakou mierou k smrti poškodeného nastanej po ublížení na zdraví škodcom. Táto skutočnosť bola dôvodom na zníženie priznanej náhrady o 50%.

Skutkovo išlo o fyzické napadnutie suseda po predchádzajúcej slovnej potýčke úderom kusom dreva do hrudníka, čím mu bola spôsobená zlomenina rebier s citelným obmedzením v obvyklom spôsobe života a následne (už bez zavinenia škodcu) v dôsledku predchádzajúceho chorobného stavu poškodeného došlo aj k trhlíne a pomliaždeniu sleziny a krvácaniu do brušnej dutiny a v dôsledku trvajúcej choroby po cirhóze pečene došlo aj k masívnemu krvácaniu do tráviaceho traktu, pričom kým poškodený vyhľadal lekársku pomoc rozvinul sa šokový stav, ktorý sa lekárskou starostlivosťou nepodarilo zvládnuť a poškodený zomrel.

Súdy tu vyhodnotili, že usmrtenie poškodeného nastalo v príčinnej súvislosti s protiprávnym konaním škodcu, no *„na smrti poškodeného sa približne rovnakou mierou spolupodieľal jeho chorobný stav, ktorý zapríčinilo krvácanie do tráviaceho traktu z pažerákových varixov pri cirhóze pečene.“* V dôsledku toho bola ustanovená miera spoluúčasti na smrti poškodeného v rozsahu 50% a tomu zodpovedajúca výška nároku na náhradu škody. Najvyšší súd aj v takejto skutkovej situácii s poukazom na rozhodnutie R 21/1992 civ. považoval protiprávne konanie škodcu za príčinu „dôležitú, podstatnú a značnú“ pre nastúpenie škodného následku, čím je zodpovednosť škodcu daná. Z odôvodnenia rozhodnutia nie je výslovne zrejmé, ako právne súd odvodzuje zníženie náhrady. Dá sa však usudzovať, že pôjde o dôvod spoluzapríčinenia poškodeného v zmysle § 441 OZ. Teda zdravotná predispozícia poškodeného tu má osobitnú relevanciu v otázke spoluzapríčinenia škody a teda môže byť zrejme

dôvodom pre zníženie náhrady, čo do istej miery vynára otázky čo-do jednotnosti uplatňovania konceptu krehkého poškodeného v porovnaní s predchádzajúcim prípadom, kedy poškodená tiež trpela dlhodobou chorobou.

3.3.1.4 Vrodená fyzická predispozícia a pracovný úraz

V kontexte ochrany osôb, ktoré sú osobitne hodné ochrany v právnych vzťahoch, akými sú zamestnanci v pracovnom pomere,¹⁴³ je už po desaťročia zrejماً existencia morálnej inklinácie v plnosti odškodňovať dôsledky poškodenia zdravia takýchto chránených subjektov, napriek tomu, že pracovný úraz utrpí osoba s existujúcou významnou vrodenuou či nadobudnutou fyzickou predispozíciou, ktorá má podstatný vplyv na vznik samotnej ujmy. Tak tomu bolo aj v prípade zamestnanca, ktorý pri zdvíhaní takpovediac štandardného bremena (pridržiavanie závery o hmotnosti cca 60 kg) utrpel tým, že mu vyskočila medzistavcová platnička. Toto poškodenie zdravia však podľa vyjadrenia znalca bolo dôsledkom degeneratívnych zmien tuberkulózneho pôvodu na chrbtici poškodeného, pričom k úrazu mohlo dôjsť kedykoľvek aj pri inej činnosti. Najvyšší súd sa priklonil k ochrane zamestnanca a rozhodnutie a jeho odôvodnenie bolo publikované v zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk.¹⁴⁴ Súd uviedol: „*bolo by v rozpore s úmyslom zákona (...) chrániť pracujúcich pred škodami z pracovných úrazov, ak by boli z tejto ochrany vylúčené poškodenia zdravia vykazujúce všetky znaky pracovného úrazu iba preto, že u poškodeného existovali určité predispozície,*

¹⁴³ V súčasnej procesnoprávnej úprave sú individuálne pracovné spory dokonca expressis verbis označené za spory s ochranou slabšej strany. Vid' druhú hlavu tretej časti zák. č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov, osobitne § 316 a nasl.

¹⁴⁴ Vid' rozhodnutie býv. Najvyššieho súdu ČSSR z 28.4.1962, sp. zn. 4 Cz 86/61 (R 1/1963).

ktoré spolupôsobili pri vzniku poškodenia zdravia spôsobeného úrazovým dejom. Existencia určitého chorobného stavu, hoci latentného, nemôže vylúčiť záver, že medzi úrazovým dejom a ním vyvolaným následným chorobným stavom je priama príčinná súvislosť a že teda vyvolanie tohto chorobného stavu bolo spôsobené ako jednou z hlavných príčin, ktoré ho vyvolali, pracovným úkonom, pri ktorého vykonávaní k nemu došlo. Na správnosti tohto záveru nemôže nič zmeniť skutočnosť, že na vznik poškodenia zdravia vyvolaného úrazovým dejom spolupôsobili i iné vnútorné faktory, vrodené alebo získané, ktoré vyvolávajú pre organizmus neobvyklé podmienky, ako je tomu napr. u dispozície vyvolanej skôr vzniknutým chorobným stavom.“

Neskôr na podklade týchto úvah český najvyšší súd vo veľmi podobnom skutkovom¹⁴⁵ stave vyjadril zásadu pre určenie rozsahu poskytovanej náhrady, keď nižšie súdy preferovali pomerovanie zdravotného stavu dotknutej osoby pred poškodením a po ňom pre účely výpočtu náhrady. Pokiaľ ide o samotnú príčinnú súvislosť, najvyšší súd bol toho názoru, že ak sa u poškodeného vyskytne „súčasne viac zdravotných problémov, ktoré ovplyvňujú jeho celkový zdravotný stav a pracovné možnosti, je právne bezvýznamné aritmetické zisťovanie podielu, akým sa následky pracovného úrazu podieľajú na nepriaznivom zdravotnom stave poškodeného, pretože rozhodujúcim je, či pracovný úraz bol príčinou škody (či jeho dôsledkom bol vznik škodového nároku) alebo či má škoda podklad v príčinách iných s pracovným úrazom nesúvisiacich.“ Nuž a pokiaľ ide o rozsah priznanej náhrady, tu

¹⁴⁵ V tomto prípade zamestnanec trpel vrodenými degeneratívnymi zmenami na chrbtici, ktoré sa na celkovom zdravotnom stave osoby do doby pracovného úrazu podieľali iba „okrajovo“, avšak v dôsledku pracovného úkonu (zdvíhanie bremena – tzv. kľemfixu – dočasné dopravné značenie s betónovým základom) utrpel poškodenie zdravia (blokáciu krčnej a bedrovej chrbtice s iritáciou miechového koreňa C8) s následným priznaním invalidného dôchodku. Viď rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.

súd odmietol jej zníženie s poukazom na existujúcu zdravotnú predispozíciu, ktorá mala vplyv na zdravotný stav osoby pred poškodením s odôvodnením: „Je totiž nepochybné, že žalobca i pri menej priaznivom zdravotnom stave – v porovnaní s ideálne zdravým človekom – bol napriek tomu schopný vykonávať prácu podľa pracovnej zmluvy v plnom rozsahu a dosahovať tomu zodpovedajúci zárobok, a že príčinou, pre ktorú toho prestal byť schopný, boli následky pracovného úrazu. (...) **predmetom odškodnenia zamestnanca nie je jeho zdravotný stav ako taký (tá jeho časť, ktorá bola zhoršená pracovným úrazom), ale strata na zárobku, ktorá od určitého okamihu vznikla (bola dovriešená) následkom pracovného úrazu.**“ Súd si všíma aj (zjavne) neželané dôsledky, ktoré by zohľadňovanie predchádzajúceho zdravotného stavu poškodených prinášalo, totiž skutočnosť, že plné odškodnenie by mohol získať iba ten zamestnanec, ktorý je úplne zdravý. Tu možno dodať, že kategória úplne zdravého jedinca by bola sama veľmi rozporuplným konceptom.

V kontexte týchto záverov možno poukázať aj na súčasnú prax slovenských súdov pri posudzovaní zodpovednosti zamestnávateľa za pracovný úraz zamestnanca, ku ktorému došlo za existencie choroby (zdravotnej predispozície) zamestnanca, ktorá ovplyvňovala jeho zdravotný stav. Najvyšší súd SR bol dokonca konfrontovaný s dovolacou otázkou smerujúcou k tomuto problému¹⁴⁶, avšak z procesných dôvodov ju meritórne neprejednal. V konkrétnej veci – v konaní o náhradu nemajetkovej ujmy pozostalých príbuzných po osobe zomrelej na pracovisku – je však dôsledok aplikačnej činnosti súdu totožný. Totiž, v situácii, keď zamestnanec zomrel na zlyhanie srdca pri existujúcom nepoznanom ochorení (ischemická

¹⁴⁶ Por. uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. 10. 2020, sp. zn. ICdo/238/2019, bod 3.

choroba srdca, ateroskleróza po prekonanom infarkte myokardu) pričom k nemu došlo za nepriaznivých okolností v pracovnom prostredí (zaťaženie hlukom, prachom, prchavými organickými látkami, dĺžkou pracovnej záťaže atď.) nebolo konštatované prerušenie príčinnej súvislosti medzi pochybeniami zamestnávateľa a pracovným prostredím a nastanou smrťou zamestnanca.¹⁴⁷ Okrem toho, pri určovaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy tu súdy v odôvodnení nijakým spôsobom nepoukazujú na predchádzajúci chorobný stav zomrelého, naopak, primeranosť náhrady modelujú skôr na obdobných súdnych rozhodnutiach (kde predchádzajúca fyzická dispozícia osôb ani skutkovo nemala relevanciu).¹⁴⁸

3.3.2 Konceptné ukotvenie pravidla krehkého poškodeného v zodpovednostnom práve

Ako ukazuje aj naznačená prax súdov, no postačuje i letný pohľad na paradigmatické skutkové okolnosti, v ktorých sa môže pravidlo krehkého poškodeného uplatniť, toto pravidlo sa výsostne dotýka posudzovania príčinnej súvislosti medzi vzniknutou ujmovou a protiprávnym konaním škodcu (či právne relevantnou škodnou udalosťou) ako jednej zo základných podmienok zistenia zodpovednosti škodcu za vzniknutú ujmu. Totiž v prírodovednom ponímaní príčinnosti je zrejmé, že zdravotná (fyzická či psychická) predispozícia poškodeného v uvažovaných situáciách má nesporný zásadný vplyv na vznik a prípadne rozsah ujmy poškodeného, samozrejme popri faktoroch prítateľných zodpovednostnému subjektu.

¹⁴⁷ Pozri najmä rozsudok Krajského súdu v Trnave z 16. 04. 2019, sp. zn. 25Co/131/2018, bod 43.

¹⁴⁸ Vid' rozsudok Okresného súdu Trnava z 29. 12. 2017, sp. zn. 10C/33/2012, bod 83.

Vo všeobecnosti je v prípade multikauzálnych škôd identifikácia príčinnej súvislosti problematickým bodom a osobitne to bude platiť v situácii, keď do popredia vystupuje zdravie poškodeného ako osobitne významná hodnota na jednej strane a ochrana legitímneho očakávania osôb potenciálnych škodcov, že ich prípadné zodpovednostné následky nebudú excesívne. Preto je rovnako problematické aj začlenenie tohto konceptu do štandardných koncepcií v zodpovednostnom práve.

Pokiaľ by mala byť základom zodpovednosti v týchto situáciách aplikácia teórie príčinnosti *conditio sine qua non*, t.j. identifikovaním podmienky, bez ktorej by relevantný škodlivý následok nenastal,¹⁴⁹ potom by v plnosti zodpovednosť nemohla byť u škodcu daná.¹⁵⁰ Za určitý paradox v tomto smere možno považovať aj tú skutočnosť, že judikát, ktorým štandardne odvodzujeme prítomnosť pravidla krehkého poškodeného v slovenskom práve (vyššie uvedený R 21/1992 civ.) je rozhodnutím, ktoré je dominantne citované na odôvodnenie povinnosti „bezpečne preukázať“ existenciu určitej príčinnej súvislosti¹⁵¹. Na druhej strane ani pri aplikácii teórie *adekvátnosti*¹⁵² pri hľadaní príčinnej súvislosti by skúmané skutkové stavy

¹⁴⁹ K tomu pozri napr. DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 61.

¹⁵⁰ Podobne SMRŽ, Ivo. Duševní újmy na zdraví a jejich odčítování v civilním právu. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, vol. 9, no. 2, s. 29-30.

¹⁵¹ Okrem rozhodnutí cit. v kap. 3.3.1.1 vyššie, pozri aj DULAK, Anton. § 420 [Zodpovednosť za zavinenie]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1455.

¹⁵² Teória, podľa ktorej sa „zodpovednosť obmedzuje len na takú škodu, ktorú možno na základe životných skúseností a dostupných výsledkov vied považovať za normálny (adekvátny), pravidelný následok škodovej udalosti, ktorý nepredstavuje nejakú nezvyčajnú odchýlku od bežného chodu vecí.“ HLUŠÁK, Milan. Limity a ďalšie problémy náhrady škody. In: 28. Karlovarské právnické dny. Praha: Leges, 2021, s. 100.

nemohli viesť k ustanoveniu zodpovednosti škodcu, nakoľko poškodenie zdravia v rozsahu, v akom ho utrpí osoba s osobitne krehkými kosťami či inou významnou predispozíciou, už zo svojej podstaty nie je následkom adekvátnym, bežným, následkom, ktorý možno vo všeobecnosti očakávať v dôsledku protiprávneho úkonu škodcu. Samo pravidlo je teda popretím, resp. výnimkou z teórie adekvátnosti.¹⁵³ Napokon, možno uvažovať aj o odôvodnení existencie príčinnej súvislosti v predmetných situáciách *teóriou ochranného účelu normy*,¹⁵⁴ s poukazom na zásadnú hodnotu zdravia, ktorého ochrana by mohla vyžadovať aj náhradu ujmy za nepredvídateľné následky.¹⁵⁵ Tento záver je však veľmi ťažko absolutizovať. Totiž nie všetky z celého diapazónu právnych povinností či právne relevantných škodných udalostí, ktoré môžu vyvolať zodpovednostný následok, sú nevyhnutne normované s účelom ochrany zdravia (či ochrany telesnej schránky osobitne náchylnej na vznik ujmy). Bolo by zrejme spravodlivostne diskutabilné pristupovať rôzne k priznaniu zodpovednosti za poškodenie zdravia inak ochraňovaných osôb iba v závislosti od právnej povinnosti, ktorá bola

¹⁵³ Takto DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 96 a 107.

¹⁵⁴ T.j. teórie, podľa ktorej „ak v dôsledku porušenia určitej normy (či už všeobecne záväznej alebo zmluvnej) vznikne škoda, táto sa nahrádza, len ak cieľom porušenej normy bolo zabrániť práve takejto škode, resp. poškodeniu práve takej skupiny osôb, do ktorej patrí poškodený (tzv. *nexus protiprávnosti*, ...)“. HLUŠÁK, Milan. Limity a ďalšie problémy náhrady škody. In: 28. Karlovarské právnické dny. Praha: Leges, 2021, s. 108-109.

¹⁵⁵ Vid' DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 107-108. Treba však doplniť, že autori v úvahe poukazujú najmä na účel § 2910 českého zák. č. 89/2012 Sb., t.j. novokoncipovanú deliktNOPrávnu klauzulu subjektívnej mimozmluvnej zodpovednosti.

porušená zodpovednostným subjektom, pričom inak sa za ňu zodpovedá. Konceptnou alternatívou by bolo automatické subsidiárne priradenie účelu ochrany zdravia v rámci široko chápanej preventívnej povinnosti v § 415 zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení nesk. predpisov (ďalej iba „OZ“) pre každý zodpovednostný vzťah, čo sa na jednej strane javí príliš abstraktným počinom a na druhej strane vyvoláva otázku o zmysluplnosti uplatňovania teórie ochranného účelu normy, keď je nemožné čokoľvek vylúčiť z jej záberu.¹⁵⁶

Pravidlo krehkého poškodeného tak zrejme možno považovať za jeden z oných nástrojov ustaľovania príčinnej súvislosti, ktoré reglementujú rozsah zodpovednosti za škodu na rozumnej úrovni¹⁵⁷, a to ako pravidlo samostatné.

Prehľad judikatúry ale i doktrína vyjadrujú potrebu pri ustálení zodpovednosti škodcu za ujmu krehkého poškodeného nájsť primeranú mieru, pokiaľ sa priznanie zodpovednosti stále javí ako spravodlivé, vhodné. Nie vždy však je jasné, akým mechanizmom tak činia. Napr. v spomínanom rozhodnutí R 21/1992 civ. najvyšší súd uvažuje o možnosti zodpovednostného subjektu zbaviť sa zodpovednosti, pokiaľ škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré od neho možno požadovať. Je možné, že by išlo o prvok *protiprávnosti konania* škodcu, čo však z hľadiska limitácie zodpovednosti nie je špecifické pre skúmané prípady. Ale formulo-

¹⁵⁶ Pozri HLUŠÁK, Milan. Limity a ďalšie problémy náhrady škody. In: 28. Karlovarské právnické dny. Praha: Leges, 2021, s. 111.

¹⁵⁷ Tamže, s. 99.

vaná podmienka nápadne pripomína vymedzenie kvalifikovanej náhody,¹⁵⁸ ktorú nemožno nikomu pričítať, a teda, že by bolo potrebné osobitne zvažovať *zavinenie* (nevedomú nedbanlivosť) škodcu pri subjektívnej zodpovednosti za škodu. Tu sa však vec stáva zaujímavou. Totiž, posudzovanie existencie zavinenia je vo svojej podstate problematikou predvídateľnosti následku (ujmy) z pohľadu škodcu.¹⁵⁹ Ak by sme chceli posúdením zavinenia ustáliť limit pre zodpovednosť škodcu vzhľadom na excesívne následky u krehkého poškodeného (v zmysle rozsahovo konkrétneho poškodenia zdravia), nikdy by sme žiadnu zodpovednosť nekonštatovali, pretože poškodenie krehkého poškodeného je zo svojej podstaty spravidla subjektívne aj objektívne nepredvídateľné, a teda nezavinené. Na druhej strane, pokiaľ by sme zavinenie škodcu posudzovali v zmysle Hlušákom¹⁶⁰ preferovaného prístupu posudzovania psychického vzťahu škodcu k prvej ujme (v našom prípade akékoľvek poškodenie zdravia) na ktorú automaticky nadväzuje akýkoľvek ďalší následok (v našom prípade excesívne poškodenie zdravia v dôsledku zdravotnej predispozície), ktorý sa tiež bude považovať za zavinený, potom nám tento mechanizmus neposlúži ako zodpovednostný limit, pretože by viedol k zodpovednosti pre akékoľvek poškodenie zdravia.

V citovaných súdnych rozhodnutiach bola výslovne pripustená možnosť prihliadať na *spoluzapríčinenie poškodeného* pri určovaní miery zodpovednosti škodcu za vzniknutú ujmu. V tomto kontexte

¹⁵⁸ Pozri DULAK, Anton. § 420 [Zodpovednosť za zavinenie]. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1458.

¹⁵⁹ Pozri HLUŠÁK, Milan. Limity a ďalšie problémy náhrady škody. In: 28. *Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2021, s. 104.

¹⁶⁰ Pozri tamže, s. 107.

je však obzvlášť relevantnou otázkou, či môže byť dôvodom rozdelenia zodpovednosti medzi škodcu a poškodeného existencia zdravotnej predispozície poškodeného sama o sebe. Totiž spoluúčast' poškodeného v zmysle ust. § 44 I OZ predpokladá spravidla nejaké konanie či opomenutie poškodeného, v ktorého dôsledku ku škode (v príslušnom rozsahu) došlo. A hoci uplatnenie tohto ustanovenia je možné aj v prípade nezavineneho konania poškodeného resp. pri existencii náhody vo sfére poškodeného,¹⁶¹ iba sama existencia zdravotnej predispozície u poškodeného nebude naplňovať zmysel úpravy § 44 I OZ, ktorý mimochodom používa terminológiu „spoluzavinenia poškodeného“. V tomto ohľade by zdravotná predispozícia zásadne zohľadňovaná byť nemala, keďže je stavom, ktorý ťažko (vo väčšine prípadov) možno pričítať výlučne a preukázateľne konaniu či opomenutiu poškodeného. Sporným by tak ostávalo, či by mala byť dôvodom na uplatnenie zníženia zodpovednosti škodcu napr. predchádzajúca zlá životospráva poškodeného či vlastným zaviním utrpené úrazy z minulosti, ktoré skutočnosti by determinovali zdravotný stav poškodeného v čase vzniku posudzovanej ujmy, t.j. jeho zdravotnú predispozíciu k vzniku ujmy. Javí sa, že takýto prístup by bol v rozpore so základnou premisou pravidla krehkého poškodeného, t.j. brať ho takého aký je, a ani prehľad judikatúry nenaznačuje takúto cestu. Možno povedať, že v takom prípade by hrozilo vysoké riziko arbitrárnosti posudzovania, pretože dostatočné vyhodnotenie dôvodov vzniku predispozície poškodeného by bolo nanajvýš obtiažne pre účely ustálenia zodpovednosti. Ako už bolo naznačené vyššie, je na škodu, že Najvyšší

¹⁶¹ Por. R 3/1984: „Pri vzniku škody spolupôsobil i nezavinенý úkon poškodeného, teda objektívna skutočnosť, a tá má zaťažovať toho, koho postihla, teda poškodeného. Určenie podielov pripadajúcich na škodcu a poškodeného sa v týchto prípadoch (v dôsledku nedostatku výslovného zákonného ustanovenia) má vykonať použitím § 44 I O. z. analogicky.“

súd ČR vo veci sp. zn. 25 Cdo 627/2013 jasne právne nevyložil, prečo bola priznaná náhrada znížená na 50% s poukazom na „približne rovnakú mieru spoluúčasti na ujme“ vo forme trvajúcej choroby poškodeného. Záver (bez bližšieho vysvetlenia) sa tak vymyká zo štandardu vytýčeného v iných prípadoch (plná náhrada ujmy) a je možné predpokladať, že dôvody tu nie sú koncepcne stabilizované a sú motivované skôr kauzisticky, spravodlivostne, pričom faktorom tu mohla byť aj snaha súdu vymaniť sa spod rigoróznosti právnej úpravy paušálnej náhrady pozostalým príbuzným (ktorá už v súčasnosti nie je platným právom ani v ČR).

Vo všeobecnosti však platí, že pravidlo krehkého poškodeného by malo nachádzať svoje uplatnenie vo sfére *rozsahu náhrady ujmy* iba tým, že odmieta zníženie ujmy z dôvodu existencie zdravotnej predispozície poškodeného¹⁶² a naopak preferuje náhradu v plnej výške, resp. v úplnosti dôsledku.¹⁶³ Pre prípadné pomerovanie výšky ujmy ako rozdielu medzi stavom pred a po poškodení je dôležité mať na mysli logiku kompenzačného či satisfakčného nároku, kedy kompenzovaný spravidla nebude zdravotný stav poškodeného ako taký, ale iné, konkrétne nároky (strata na zárobku, náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých), ktorých výška nemusí byť priamo úmerne determinovaná týmto rozdielom.

Napokon, pokiaľ ide o odmietnutie pričítať zodpovednosť škodcovi v skutočne *extrémnych prípadoch* náchylnosti subjektu na ujmu pri inak zásadne neškodnom počínaní škodcu, treba zrejme akceptovať, že jednoznačné a koncepcne robustné pravidlo nie je možné

¹⁶² Rovnako SMRŽ, Ivo. Duševní újmy na zdraví a jejich odčítování v civilním právu. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, vol. 9, no. 2, s. 31.

¹⁶³ Tamže (uvádzajúc príklady straty druhého z párových orgánov posudzované ako úplná strata a i.)

formulovať¹⁶⁴ a takáto hranica bude vyplývať z kauzistickej spravodlivostnej úvahy súdu, ktorá sa môže opierať o argumenty z rôznych koncepcií, pričom nemusí prekvapiť, ak intelektuálny právno-aplikačný proces bude obrátený a bude smerovať od (spravodlivého) výsledku k ustáleniu podmienok preň.

3.4 Pravidlo krehkého poškodeného a náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých

V súčasnosti už v slovenskom právnom prostredí niet pochyb¹⁶⁵ o prípustnosti priznania náhrady nemajetkovej ujmy pozostalým príbuzným po osobe, za ktorej smrť zodpovedá škodca, a to voči tomuto škodcovi. Je pravdou, že v súčasnej slovenskej právnej úprave a právnej praxi sa takéto nároky budú odvodzovať z úpravy ochrany osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ a vo svojej podstate budú považované za koncepčne odlišné nároky,¹⁶⁶ avšak nič to nemení na deliktnej povahe takéhoto vzťahu a potrebe skúmať obdobné predpoklady vzniku¹⁶⁷ takéhoto nároku, ktorými sú protiprávnosť konania či opomenutia škodcu, zásah do osobnosti dotknutej osoby (spravidla zásah do práva na súkromný a rodinný život pozostalého) a kauzálny nexus medzi nimi. I keď ide o objektívny zodpovednostný vzťah, mnohé z teoretických úvah z úpravy zodpovednosti

¹⁶⁴ Por. aj DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 108.

¹⁶⁵ Pozri napr. rozhodnutie Najvyššieho súdu SR z 10.12.2020, sp. zn. 3 Cdo 163/2019; R 61/2018; K dôvodom a podstate takejto náhrady pozri aj NOVOTNÁ, Marianna. Nároky pozostalých osôb nemajetkovej povahy. In: NEVOLNÁ, Zuzana, HLUŠÁK, Milan (eds.) *Laudatio Alexandrovi Škrinárovi*. Trnava: Právnická fakulta TU, 2020, s. 123 a nasl.

¹⁶⁶ Úvahu v tomto smere predostiera najmä už čiastočne prekonané rozhodnutie Najvyššieho súdu SR z 20.04.2011, sp. zn. 4 Cdo 168/2009.

¹⁶⁷ Por. napr. rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 20.02.2013, sp. zn. 4 Co 470/2011.

za škodu sú prenostiteľné aj do problematiky nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy pozostalých. Preto si posudzovanie skutkových okolností cez prizmu aplikácie pravidla krehkého poškodeného nevyhnutne musí nachádzať uplatnenie aj v kontexte takýchto žalôb. Je tu niekoľko špecifik, na ktoré je potrebné prihliadnuť pri úvahe o krehkých poškodených v kontexte náhrady nemajetkových ujem pozostalých.

V prvom rade treba povedať, že náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých (spravidla rodinných príslušníkov zomrelého) voči škodcovi, ktorý smrť spôsobil, je vzťahom čo-do príčinnosti dlhším, reťaz príčinnej súvislosti medzi konaním škodcu a duševnou ujmovou dotknutých osôb tu má preukázateľne o pomyselné „oko“ naviac.¹⁶⁸ V tomto smere môže problém krehkého poškodeného a zdravotnej predispozície subjektu, ktorý utrpel ujmu, byť prítomný až v dvoch pozíciách, a to dokonca aj kumulatívne. Na prvom mieste, krehkým poškodeným môže byť zomrelý subjekt, ktorého stratou trpia pozostalí. Ako sme videli v prehľade judikatúry, pokiaľ išlo o uplatňovanie nárokov pozostalých majetkovej povahy¹⁶⁹, t.j. uplatnila sa logika úpravy náhrady škody, zdravotná predispozícia nebola zohľadňovaná, pretože v ponímaní ujmy spočívajúcej v strate nositeľa príjmu, predispozícia na výšku utrpenej ujmy ani nemala vplyv. Zásadne niet dôvodu pristupovať inak ani k náhrade ujmy nemajetkovej povahy (logikou § 11 a nasl. OZ), pretože z pozície pozostalého (t.j. toho, kto sa náhrady domáha), to že tento stratil blízku

¹⁶⁸ Aj táto pomerne zjavná odlišiteľnosť jednotlivých krokov príčinnosti (protiprávny úkon – smrť – duševná ujma) prispieva k udržiavaniu judikatúry, ktorá hovorí o prerušení príčinnosti, ak má byť následkom smrti škoda na zdraví (v ponímaní ust. § 444 a nasl. OZ) pozostalého. Por. najmä rozsudok Najvyššieho súdu ČSR z 30.11.1976, sp. zn. 2 Cz 36/76 (R 7/1979).

¹⁶⁹ ako v prípade R 21/1992 civ.

osobu s oslabenou telesnou či duševnou konštitúciou zrejme nebude mať vplyv na zníženie miery utrpenia tým vyvolaného,¹⁷⁰ možno práve naopak. V pokračovaní kauzálnej linky k utrpeniu pozostalého sa môže vyskytnúť aj situácia, že sám pozostalý trpí určitou vrodenuou či nadobudnutou psychickou dispozíciou, v ktorej dôsledku vytrpená ujma nadobúda väčšie rozmery. Čisto z pozície posúdenia príčinnej súvislosti tu niet dôvodu argumentovať inak ako pravidlom krehkého poškodeného, pričom to, že poškodený je sekundárnou obeťou nemení zmysel a logiku argumentu chrániť poškodeného (aj psychicky) takého aký je v plnej miere. Samozrejme v slovenskom (i českom) prostredí výraznejšia psychická ujma, či už z dôvodu psychickej predispozície sekundárnej obeť alebo z iného dôvodu, naráža na paradoxný limit vzniku psychickej ujmy na zdraví, ktorá sa už nenahrádza.¹⁷¹ Z tohto dôvodu je možným pridruženým dôsledkom v našom práve eliminácia rizika excesívnych náhrad pri rigoróznom uplatňovaní pravidla krehkého poškodeného aj u extrémne psychicky citlivých osôb.

Druhým zistením z toho plynúcim je, že pokiaľ ide o zisťovanie príčinnosti, závery o pravidle krehkého poškodeného sú uplatniteľné v obdobnej miere aj pre odškodňovanie sekundárnych obetí.

Čo je však odlišné, to je skutočnosť, že nahradzovanie škody na zdraví osoby s osobitnou zdravotnou predispozíciou má odlišný účel a význam ako poskytovanie zadost'účinenia sekundárnym obetiam,

¹⁷⁰ takto napr. vo veci Najvyššieho súdu SR z 28. 10. 2020, sp. zn. ICdo/238/2019; zvláštnu pozíciu tu má vec českého najvyššieho súdu sp. zn. 25 Cdo 627/2013 rozoberaná vyššie, kde k zníženiu náhrady v dôsledku existencie zdravotnej dispozície poškodeného došlo.

¹⁷¹ Pozri napr. ŠORL, Róbert. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného Stav a východiská – 2. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, vol. 23, no. 10, s. 15.

pri existencii zdravotnej predispozície v kauzálnej reťazi. Je zjavné, že pri náhrade ujmy sekundárnych obetí sanovaným nárokom tu nie je fyzická konštitúcia zomrelej osoby resp. majetkové nároky, ktoré jej poškodenie vyvolalo. Ide o satisfakčný nárok vo svojej povahe nekvantifikovateľný (resp. iba vo forme normatívnej abstrakcie), preto aj otázka „plnej náhrady“ odhliadajúcej od zdravotnej predispozície akéhokoľvek subjektu v kauzálnom nexu bude iba abstrakciou.

Posledným a podstatným prvkom, ktorý treba zohľadniť inak pri náhrade nemateriálnej ujmy sekundárnych obetí, a ktorý zároveň nadväzuje na ustaľovanie rozsahu poskytnutej náhrady, je odlišný právny rámec na tento účel slúžiaci. Totiž výška priznanej náhrady (peňažnej satisfakcie) bude určená ako výsledok posúdenia „primeranosti“ zadosťučinenia, ktorú súd v zmysle ust. § 13 ods. 3 OZ ustaľuje s ohľadom na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo. Keďže v súčasnosti ide o jediný normovaný test pre určenie výšky náhrady, je zrejmé, že pre prax sú otvorené dvere na uplatnenie celého radu kritérií a hľadísk,¹⁷² ktoré túto výšku budú približovať k méte spravodlivosti. Nesporne jedným z takýchto kritérií môže byť aj existencia zdravotnej predispozície u osoby primárnej či sekundárnej obeť ako okolnosť, za ktorej k zásahu došlo, pričom jazyková interpretácia kritéria „závažnosť vzniknutej ujmy“ nabáda na priznanie plnej satisfakcie, odhliadnuc od predispozície, ktorá má na príčinnú súvislosť vplyv. Pri takomto otvorenom koncepte je však zrejme najpravdepodobnejšie uplatňovanie kauzistického spravodlivostného uvažovania a zohľadňovania, ktoré môže napokon poslúžiť aj na elimináciu už

¹⁷² K tomu pozri TROJČÁKOVÁ, Veronika. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. In: *Súkromné právo*. 2020, vol. 6, no. 2, s. 110-116.

spomínaných excesívnych dôsledkov pravidla krehkého poškodeného. V súčasnosti sa nezdá, že by slovenské súdy na zdravotné predispozície v kontexte náhrady ujmy sekundárnej obete špeci-
ficky prihliadali, resp. prihliadali inak ako v súlade s pravidlom kreh-
kého poškodeného.

3.5 Priebežný záver

Je nepochybné, že pravidlo krehkého poškodeného sa vymyká z prísnej logiky posudzovania jednoznačnej príčiny a jej následku, a preto aj náhrada ujmy vzniknutej osobitne krehkej osobe v plnosti môže byť vnímaná ako kontraintuitívna, osobitne z pohľadu škodcu a jeho legitímnych očakávaní. Súdna prax – pôvodne v anglo-ame-
rických právnych systémoch, no postupne v množstve jurisdikcií –
ho napriek tomu už najmenej storočie uplatňuje, hoci jeho norma-
tívne legislatívne vyjadrenie je skôr výnimočné. Právna veda sa po-
kúša prispieť k odôvodneniu existencie tohto pravidla rôznymi spô-
sobmi,¹⁷³ no prím bude spravidla hrať jednoduchá spravodlivostná
úvaha motivovaná prirodzenou afinitou k ochrane slabších, najmä
keď ich slabosť tkvie v zdravotnej konštitúcii. *„V situácii, keď sú naše
sympatie k žalobcovi v konflikte s naším zmyslom pre spravodlivosť voči
žalovanému, princíp zodpovednosti za riziko obyčajne vyžaduje, aby sme
sa zamerali na spravodlivosť voči žalovanému a nezaťažovali ho násled-
kami vo vzťahu ku ktorým sa nedopustil zavineného konania. Avšak po-
kiaľ žalobca utrpel telesnú ujmu je ťažké zachovať túto chladnú logickú
analýzu predmetnej situácie. Ľudské telá sú príliš krehké a život príliš*

¹⁷³ Od sociálne chápanej slobody jednotlivca po kvantitatívne ekonomické argu-
menty. Pozri bližšie NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Nezniesiteľná
krehkosť bytia poškodeného v deliktnej práve. In: *Fontes iuris*. Kraków: Spolok
Slovákov v Poľsku, 2017, s. 191-194 a zdroje tam citované.

*neistý, aby mohol žalovaný pohodlne kalkulovať akú rozsiahlu ujmu môže spôsobiť bez toho, aby zapríčinil ujmu vážnejšiu.*¹⁷⁴

S týmto vedomím možno konštatovať, že na podklade argumentácie v súdnych rozhodnutiach aplikujúcich slovenské právo (resp. české právo s obdobným obsahom) je možné identifikovať uplatňovanie pravidla krehkého poškodeného, a to ako v prípadoch náhrady tzv. škody na zdraví (ujmy v zmysle ust. § 442 a nasl. OZ), podobne aj v prípadoch nemateriálnej ujmy sekundárnych obetí (posudzovanej v zmysle ust. § 11 a nasl. OZ). Súdny síce zotrvávajú na potrebe bezpečného preukázania neprerušenej príčinnej súvislosti medzi zásahom škodcu a ujmovou krehkého poškodeného, avšak jeho zdravotnú predispozíciu bez ďalšieho neprisúvajú na vrub poškodeného v tom zmysle, že by mala vplyv na zníženie priznanej náhrady. Pri posudzovaní zdravotného stavu poškodeného pred a po zásahu škodcu je potrebné zohľadňovať logiku náhrady poskytovanej ujmy. Totiž pokiaľ by sa sama predispozícia priamo neprejavovala v odškodňovanom záujme, bez ohľadu na počínanie škodcu (napr. osoba s trvajúcou chorobou dosahuje napriek tomu plný príjem), potom pomerovanie stavu nebude relevantné a ujma bude nahradená v plnosti. Napriek tomu, súdy v závislosti od skutkových okolností umožňujú naštrbenie tohto základného modelu použitím napr. úvah o spoluzapríčení poškodeného, ktoré môžu viesť aj k zníženiu priznanej náhrady.

Koncepčne treba pravidlo krehkého poškodeného zasadiť do kategórie zisťovania príčinnej súvislosti, pričom však nie je možné ozna-

¹⁷⁴ WILLIAMS, G. The Risk Principle. *Law Quarterly Review*. 1961, vol. 77 no. 1, s. 196, cit. podľa STEELE, Jenny. *Tort Law: Text, Cases, and Materials*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 189.

čiť ho za exemplifikáciu žiadnej z bežne používaných teórií príčinnosti v zodpovednostnom práve. Považujeme ho tak za pravidlo samostatné, s vlastnou logikou uplatňovania.

V prípade nahradzovania nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí je potenciálne využitie pravidla krehkého poškodeného znásobené dlhšou reťazou príčinnosti, pričom však prax nenaznačuje, že by bola predispozícia primárne či sekundárne poškodeného dôvodom na zníženie priznanej náhrady. V tejto súvislosti sme zistili, že potenciál na širšie uplatnenie spravodlivostnej úvahy pri priznávaní takejto náhrady je vyšší tým, že nemateriálna ujma je priznávaná na báze primeranosti zistenej súdom, čo sa môže prejaviť aj určitým kvantitatívnym zohľadnením predispozície.

Uplatňovanie pravidla krehkého poškodeného pri svojej opodstatnenosti vyvoláva otázky aj čo-do rizika prípadných extrémnych dôsledkov, ak by sa uplatňovalo aj na osoby výnimočne náchylné na poškodenie zdravia pri minimálnom zásahu škodcu. Pre odmietnutie takýchto nárokov je potom potrebné hľadať vhodné koncepčné riešenie, a tým zároveň stanoviť limit pre pravidlo krehkého poškodeného.¹⁷⁵ Namiesto popretia kauzálneho nexu sa vhodnejšie javí akceptovať určité *de minimis* pravidlo obmedzujúce protiprávnosť konania škodcu v situáciách, kedy je pre poškodeného náležité znášať bežné životné riziko v dnešnej spoločnosti.¹⁷⁶ Paradoxným limitom a stropom takejto náhrady v prípade sekundárnych obetí (a to

¹⁷⁵ Por. DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 108 (používající nemecké příklady zaštekání psa na nervové labilnú poškodenú, resp. stúpenie na palec poškodenému, vedúce k amputácii nohy).

¹⁷⁶ Takto SMRŽ, Ivo. Duševní újmy na zdraví a jejich odčítování v civilním právu. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, vol. 9, no. 2, s. 32.

bez ohľadu na to, či pôjde o citovo labilné osoby) je rozvinutie diagnostikovanej ujmy psychiatrického pôvodu, ktoré by sa v súlade so súčasnou judikatúrou už nenahrádzalo.

Z uvedeného je zrejmé, že striktné normovanie pravidla krehkého poškodeného nie je úplne jednoduché, ak by malo obsiahnuť všetky eventuality skutkových stavov, no súdy sú aj bez jeho legislatívneho uchopenia náchylné jeho základný a v podstate jednoduchý koncept rešpektovať a uplatňovať, a to aj v slovenskom právnom prostredí.

4 Priamy a nepriamy účinok práva Európskej únie a zodpovednosť členského štátu za škodu

4.1 Úvod

Európska únia má v súčasnosti 27 členských štátov, na území týchto štátov žije takmer pol miliardy občanov EÚ, ktorí sa môžu domáhať ustanovení práva EÚ. Je nevyhnutné zabezpečiť, aby sa právo Európskej únie aplikovalo jednotným spôsobom na území všetkých členských štátov. Za tým účelom došlo k rozvoju pravidiel, ktoré sa kontinuálne vyvinuli v spojitosti s aplikáciou práva EÚ a ktoré zdôrazňujú význam tohto právneho poriadku v spoločnosti. Súdny dvor EÚ zohral významnú úlohu v procese rozvoja dopadov práva EÚ na jeho aplikáciu na území členských štátov EÚ a v právnych poriadkoch členských štátov, pričom Súdny dvor šiel mnohokrát ďalej než si členské štáty predstavovali v čase uzatvárania zakladajúcich zmlúv, keďže zakladajúce zmluvy interpretoval metódami, ktoré nereflektujú striktný doslovný výklad. Tento spôsob interpretácie práva neraz založil jednotlivcom práva, ktoré by im inak nevznikli.

V oblasti ochrany práv jednotlivcov, ktoré vyplývajú z práva EÚ, Súdny dvor vyvinul vlastnosti, ktoré predstavujú až ústavnoprávny zásah práva EÚ do právnych poriadkov členských štátov EÚ, pričom tieto zásahy idú podstatne ďalej, ako by mohlo vyplynúť z doslovného výkladu zmlúv. Za určitých okolností môže dokonca aj netransponovaná smernica vyvolávať právne účinky v právnom poriadku členského štátu, ktorých beneficianti sú jednotlivci. Z textu

článku 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie¹⁷⁷ („ZFEÚ“) pritom vyplýva, že smernica „je záväzná pre každý členský štát, ktorému je určená, a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa má dosiahnuť, pričom sa voľba foriem a metód ponecháva vnútroštátnym orgánom“. Zo znenia článku 288 ZFEÚ je zrejmé, že smernice nemôžu mať priamy účinok, keďže ich účinok je podmienený transpozíciou do vnútroštátneho právneho poriadku. V netransponovanej forme sa javia ako nevhodné pre vymáhanie súdmi.

4.2 Vlastnosti práva Európskej únie a ich zásah do vnútroštátnych právnych poriadkov

Právo EÚ pochádza z autonómneho prameňa, má svoju originárnu (supranacionálnu) povahu, nemôže byť preto narušené vnútroštátnou právnou normou, keďže tým by stratilo svoju nadnárodnú povahu a bol by spochybnený právny základ EÚ. Právo EÚ disponuje osobitnými vlastnosťami, ktoré majú vplyv na jeho uplatňovanie. Medzi tieto vlastnosti práva EÚ patria:

a) bezprostredná použiteľnosť:

Ide o vlastnosť práva EÚ, ktorá spôsobuje priame právne účinky normy EÚ na subjekty členských štátov bez potreby recepcie takejto normy vnútroštátnou právnou normou. Bezprostredná použiteľnosť vzniká okamihom účinnosti právnej normy EU. Nie všetky

¹⁷⁷ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie bolo publikované v Úradnom vestníku Európskej únie, C 202, 7. júna 2016.

právne normy EÚ sú nadané touto vlastnosťou. Typickým príkladom bezprostredne použiteľných právnych noriem sú nariadenia¹⁷⁸ a rozhodnutia. Ustanovenia ZFEÚ sú bezprostredne použiteľné, čoho následkom je, že aj v horizontálnej rovine sa môžu jednotlivci domáhať ustanovení ZFEÚ vo vzťahu k iným jednotlivcom.

b) bezprostredný (priamy) účinok:

Bezprostredný (priamy) účinok predstavuje vlastnosť práva EÚ, ktorá umožňuje fyzickým a právnickým osobám dovoliť sa ustanovení práva EÚ pred orgánmi členských štátov, ktoré im mali vyplývať z ustanovení práva EÚ, ktorého sú adresátmi. Cieľom bezprostredného účinku je, aby jednotlivci neboli ukrátení na svojich právach, ktoré im mali vyplývať z práva EÚ, ale z dôvodu pochybenia členského štátu im nevyplývali. Aby mala právna norma (týka sa predovšetkým smerníc) bezprostredný účinok, musí spĺňať určité vlastnosti, ktoré budú analyzované ďalej v texte článku, vrátane foriem bezprostredného účinku.

c) nepriamy účinok:

¹⁷⁸ V rozsudku Súdneho dvora zo 7. februára 1973, vo veci 39/72, Komisia Európskych spoločenstiev proti Talianskej republike (ECLI:EU:C:1973:13) sa Súdny dvor venoval účinkom nariadení, pričom zdôraznil ich priamu aplikovateľnosť a venoval sa aj ich prípadnej implementácii, ktorú označil za protiprávnu, keďže prípadná implementácia nariadení by ohrozila ich priame uplatňovanie: *Nariadenia sú ako také priamo aplikovateľné vo všetkých členských štátoch a nadobúdajú účinnosť výhradne ich publikovaním v Úradnom vestníku dňom uvedeným, v prípade že tento deň chýba, tak dňom určeným podľa Zmluvy.* Následne, všetky metódy implementácie sú v rozpore so Zmluvou, viedli by k vytvoreniu prekážky pre priamy účinok nariadení a ohrozili by súčasné a jednotné uplatňovanie v rámci celého Spoločenstva.

Taktiež sa nazýva aj ako povinnosť eurokonformného výkladu a znamená povinnosť členských štátov a ich orgánov vykladať vnútroštátne právo spôsobom, aby bol dosiahnutý cieľ normy práva EÚ, teda vo svetle textu a cieľa právnej normy EÚ. Ide teda o nepriame dosiahnutie cieľa – prostredníctvom výkladu národného práva. Podrobnejšie sa nepriamemu účinku bude venovať osobitná kapitola tohto článku.

d) *zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ:*

Táto vlastnosť práva EÚ zahŕňa povinnosť členského štátu uhradiť jednotlivcovi škodu, ktorá mu vznikne porušením práva EÚ. Škodu priznáva jednotlivcovi národný súd, pokiaľ sú splnené podmienky zodpovednosti definované Súdnym dvorom EÚ.

e) *prednosť práva EÚ:*

Uvedená vlastnosť sa uplatní v prípade kolízie vnútroštátnej právnej normy a právne normy EÚ. Súdny dvor EÚ vyslovil, že v prípade konfliktu noriem má právna norma EÚ prednosť¹⁷⁹, bez ohľadu na

¹⁷⁹ Pozri rozsudok Súdného dvora z 15. júla 1964, vo veci 6/64, *Flaminio Costa v. E.N.E.L.* – (Ente nazionale energia elettrica impresa già della Edison Volta) (ECLI: EU:C:1964:66). V tomto rozsudku sa Súdny dvor venoval konfliktu noriem práva EÚ s vnútroštátnou právnou normou, pričom došiel k záveru, že právo EÚ má aplikačnú prednosť:

Zo všetkých týchto zistení vyplýva, že voči právu prameniacemu zo Zmluvy ako nezávislého zdroja práva, nemožno teda z dôvodu jeho špecifickej a jedinečnej povahy odporovať na základe vnútroštátneho právneho predpisu cestou súdnych orgánov bez toho, aby nestratilo svoj komunitárny charakter a aby nebol spochybnený právny základ samotného Spoločenstva.

Presun práv a povinností vyplývajúcich z ustanovení zmluvy z vnútroštátneho právneho poriadku štátov v prospech právneho poriadku Spoločenstva teda spôsobuje konečné obmedzenie ich zvrchovaných práv, ktoré nemôžu byť zrušené neskorším jednostranným právnym aktom nezlučiteľným s pojmom Spoločenstva.

to, či bola právna norma EÚ prijatá pred alebo po prijatí vnútroštátnej právnej normy. Prednosť práva EÚ zabezpečuje plnú uplatniteľnosť a jednotnú aplikáciu práva EÚ na území všetkých členských štátov Európskej únie.

4.3 Dual vigilance – cesta pre uplatňovanie práva Európskej únie v členských štátoch

Právo Európskej únie predstavuje samostatný právny poriadok, ktorý sa aplikuje na území všetkých členských štátoch. Pre jeho efektívnu aplikáciu¹⁸⁰ je nevyhnutné zabezpečiť, aby sa toto právo rovnako uplatňovalo na území všetkých členských štátov rovnako efektívne a aby orgány aplikácie práva v členských štátoch mali povinnosť efektívne zabezpečovať práva, ktoré vyplývajú z právneho poriadku Európskej únie, najmä ak tento právny poriadok priznáva jednotlivcom konkrétne subjektívne práva.

Zabezpečenie efektívneho uplatňovania práve Európskej únie má spojitosť s konaním o predbežnej otázke, ktoré je upravené v článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie¹⁸¹ („ZFEÚ“), prostredníctvom ktorého Súdny dvor Európskej únie pomenoval princípy, ktoré sa uplatňujú pri aplikácii práva EÚ na území členských

V dôsledku toho treba uplatňovať článok 177 bez ohľadu na akýkoľvek vnútroštátny zákon v prípade, keď sa predkladajú otázky týkajúce sa výkladu zmluvy.

¹⁸⁰ Bližšie pozri k téme aplikácie národných predpisov: STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012; Taktiež pozri: STEHLÍK, Václav, HAMUŤÁK, Ondřej, PETR, Michal. *Praktikum práva Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016.

¹⁸¹ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie bolo publikované v Úradnom vestníku Európskej únie, C 202, 7. júna 2016.

štátov a ktoré zabezpečujú efektívne uplatňovania práva EÚ jednotlivcami prostredníctvom vnútroštátnych súdov. Jednotlivci sa môžu domáhať priameho uplatňovania svojich práv, pričom sa nemusia domáhať priamych žalôb zo strany Európskej komisie alebo iných inštitúcií EÚ či členských štátov. Účastníci konania sa tak môžu spolaťhnúť na vlastnosti ako priamy účinok, nepriamy účinok, prednosť práva EÚ¹⁸² alebo zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ¹⁸³, pričom môžu uplatňovať svoje právo aj proti členskému štátu na národnej úrovni pričom národné súdy musia pritom poskytnúť primerané prostriedky ochrany proti štátu, ktorý sa dopustil porušenia práva EÚ. Tento model uplatňovania práv predpokladá, že existujú dva spôsoby ochrany práv vyplývajúcich z práva EÚ (tento dvojitý model sa nazýva ako „*dual vigilance*“):

- ochrana práv na národnej úrovni prostredníctvom vnútroštátnych súdov¹⁸⁴;
- ochrana práv na úrovni EÚ prostredníctvom priamych žalôb¹⁸⁵ podľa článkov 258 a 259 ZFEÚ.

¹⁸² K prednosti pozri bližšie: LANTAJOVÁ, Dagmar, HRICOVÁ, Iveta. Ústavno-právne aspekty prednosti „právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie“ pred zákonmi Slovenskej republiky. In: *Days of public law*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 87-98.

¹⁸³ Vlastnosti práva EÚ sú popísané bližšie: VARGA, Peter. *Fundamentals of European Union Law. Constitutional and Institutional Framework*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.

¹⁸⁴ Až do rozhodnutia Súdneho dvora v prípade *van Gend en Loos* (rozsudok Súdneho dvora z 5. februára 1963, C-26/62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen (ECLI: EU:C:1963:1) sa zastávalo stanovisko, že priame žaloby sú jediná prípustná možnosť ako uplatniť nároky voči členským štátom.

¹⁸⁵ K priamym žalobám a k obmedzeniam pre ich širšie uplatnenie pozri: RHIMES, Michael. *The EU Courts stand their ground : why are the standing rules for direct*

4.4 Spôsoby aplikácie práva EÚ na území členských štátov

Uplatňovanie práva EÚ nemôže byť narušené vnútroštátnou právnu normou, keďže tým by stratilo svoju nadnárodnú povahu a bol by spochybnený právny základ EÚ. K uplatňovaniu práva EÚ v právnych poriadkoch členských štátov dochádza¹⁸⁶:

- *priamo*, kedy dochádza k priamej aplikácii noriem EÚ v právnych poriadkoch členských štátov prostredníctvom orgánmi aplikácie práva, vrátane súdov.

Priame uplatňovanie noriem EÚ znamená, že dochádza k aplikácii normy EÚ orgánom aplikácie práva členského štátu. Uvedená situácia znamená, že potenciálne môže dôjsť ku konfliktu medzi právnu normou EÚ a vnútroštátnou právnu normou, pokiaľ sa obidve právne normy majú aplikovať na rovnako skutkovo vymedzenú situáciu. Vzhľadom k tomu, že tieto normy pochádzajú z rozdielnych právnych poriadkov, ktoré prijali iní normotvorcovia, nie je možné uplatniť vnútroštátne pravidlá, ktoré sa bežne aplikujú pre riešenie konfliktu právnych noriem – vzťah všeobecnej a špeciálnej právnej normy (*lex specialis derogat legi generali*) alebo vzťah skoršej a neskoršej prijatej právnej normy (*lex posterior derogat legi priori*). Súdny dvor EÚ riešil otázku konfliktu práva EÚ a vnútroštátneho

actions still so restrictive?. In: *European journal of legal studies*. 2016, vol. 9, no. 1, s. 103-172.

¹⁸⁶ Pozri taktiež: HAMUĽÁK, Ondrej, KERIKMÄE, Tanel. Indirect Effect of EU Law under Constitutional Scrutiny – the Overview of Approach of Czech Constitutional Court. In: *International and Comparative Law Review*. 2016, vol. 16, no. 1, s. 69-82.

práva, pričom mal za to, že existuje aplikačná prednosť práva EÚ pred vnútroštátnym právom¹⁸⁷.

Z pohľadu slovenskej právnej úpravy je riešená otázka prípadného konfliktu priamo v článku 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, v zmysle ktorého majú *právne záväzné akty Európskych spoločností a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky*. Dané kolízne ustanovenie predstavuje vnútroštátnu normu ústavnej povahy, prostredníctvom ktorej sa slovenský ústavodarca prihlásil k ustálenej judikatúre Súdneho dvora, ktorá rieši otázku prípadného konfliktu noriem práva EÚ a práva SR.

- *nepriamo*, kedy dochádza k ovplyvňovaniu vnútroštátneho práva prostredníctvom interpretácie tohto práva sledovať ciele noriem práva EÚ. Orgány aplikácie práva členských štátov neriešia ktorý právny poriadok majú uplatniť, keďže

¹⁸⁷ Z judikatúry Súdneho dvora vyplýva, že prednosť práva EÚ je základnou zásadou tohto práva. Podľa Súdneho dvora táto zásada je obsiahnutá v osobitnom charaktere Európskeho spoločenstva, dnes Európskej únie. Prednosť práva EÚ (predtým ES) sa nikde v zakladajúcich zmluvách nespomína a ani v súčasnosti sa nespomína. Prvýkrát bola spomenutá v rozsudku z 15. júla 1964 č. 6/64 vo veci *Costa v. ENEL* (ECLI:EU:C:1964:66). Táto skutočnosť však žiadnym spôsobom nemení existenciu tejto zásady ani existujúcu judikatúru Súdneho dvora, čo potvrdili členské štáty EÚ prostredníctvom vyhlásenia č. 17 o prednosti pripojenému k záverečnému aktu medzivládnej konferencie, ktorá prijala Lisabonskú zmluvu.

Z rozsudku *Costa v. ENEL*: „Zo všetkých týchto zistení vyplýva, že voči právu prameňiacemu zo Zmluvy ako nezávislého zdroja práva, nemožno teda z dôvodu jeho špecifickej a jedinečnej povahy odporovať na základe vnútroštátneho právneho predpisu cestou súdnych orgánov bez toho, aby nestratilo svoj komunitárny charakter a aby nebol spochybnený právny základ samotného Spoločenstva.

Presun práv a povinností vyplývajúcich z ustanovení zmluvy z vnútroštátneho právneho poriadku štátov v prospech právneho poriadku Spoločenstva teda spôsobuje konečné obmedzenie ich zvrchovaných práv, ktoré nemôžu byť zrušené neskorším jednostranným právnym aktom nezlučiteľným s pojmom Spoločenstva.“

dochádza k aplikácii vnútroštátneho práva, toto však interpretujú spôsobom, aby bol dosiahnutý cieľ normy práva EÚ, teda vo svetle textu a cieľa právnej normy EÚ. Ide o nepriame dosiahnutie cieľa – prostredníctvom výkladu národného práva.

4.5 Priamy účinok

Priamy účinok nie je priamo zakotvený v zmluvách, prvý raz bol pomenovaný v rozhodnutí *van Gend en Loos*¹⁸⁸ vo vzťahu k ustanoveniam zmlúv, ktoré zakazujú zavádzanie ciel medzi členskými štátmi. Postupnou judikatúrou Súdny dvor určil kritériá, ktoré je potrebné splniť, aby mohol byť priamy účinok uplatnený. Ide o nasledujúce kritériá, ktoré by mala norma práva EÚ spĺňať:

- i. jasnosť;
- ii. uloženie určitého zákazu (je rešpektované viac ako prípad uloženie pozitívne vyjadrenej povinnosti),
- iii. bezpodmienečnosť;
- iv. neobsahuje možnosť voľnej úvahy zo strany členského štátu a nepožaduje sa vykonávacie opatrenie zo strany členského štátu EÚ.

Pokiaľ sú vyššie uvedené kritériá splnené, existuje možnosť vymáhať právo na súde členského štátu. V prípade *van Gend en Loos*

¹⁸⁸ Rozsudok Súdneho dvora z 5. februára 1963 vo veci 26/62, *N.V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen* (holandská vnútroštátna daňová správa) (ECLI:EU:C:1963:1).

Súdny dvor konštatoval právo jednotlivca domáhať sa práva založeného právom EÚ proti členskému štátu¹⁸⁹ (v tomto prípade Súdny dvor sa nezaoberal ešte otázkou uplatnenia práva proti inému jednotlivcovi).

V prípade *Defrenne v. Sabena*¹⁹⁰ Súdny dvor uviedol, že existujú dva druhy priameho účinku: horizontálny a vertikálny. Rozdiel medzi nimi závisí od osoby, proti akej osobe sa právo uplatňuje.

4.5.1 Formy priameho účinku

Vertikálny priamy účinok sa uplatní v situácii, keď členský štát nespĺní svoju povinnosť vyplývajúcu z práva EÚ, konkrétne zabezpečenie súladu vnútroštátneho práva s právom EÚ, pričom právo EÚ umožňuje jednotlivcom spoliehať sa na právo zaručené právom EÚ proti členskému štátu, prípadne proti jeho subjektom¹⁹¹.

¹⁸⁹ Súdny dvor v tejto veci v rozsudku uvádza: „Okolnosť, že ak si niektorý štát nespĺnil svoje povinnosti, Zmluva v týchto článkoch umožňuje Komisii a členským štátom predložiť túto vec Súdnemu dvoru, neznamená pre jednotlivcov nemožnosť dovoľávať sa prípadne pred vnútroštátnym súdom týchto povinností, tak ako skutočnosť, že Zmluva dáva Komisii k dispozícii prostriedky na zabezpečenie dodržiavania povinností uložených týmito osobám, nevylučuje možnosť dovoľávať sa porušeniu týchto povinností v sporoch medzi jednotlivcami pred vnútroštátnym súdom.“

¹⁹⁰ Rozsudok Súdneho dvora z 8. apríla 1976 vo veci 43/75, *Gabrielle Defrenne v. Société Anonyme Belge de Navigation Aérienne Sabena* (ECLI:EU:C:1976:56).

¹⁹¹ V prípade *Foster* (rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 1990, C-188/89, *A. Foster, G. A. H. M. Fulford-Brown, J. Morgan, M. Roby, E. M. Salloway and P. Sullivan v. British Gas plc* (ECLI:EU:C:1990:313)) Súdny dvor definoval tieto subjekty ako organizácie alebo orgány, ktoré podliehajú právomoci alebo kontrole štátu alebo ktoré majú osobitné právomoci, ktoré sú nad rámec tých, ktoré vyplývajú z bežných pravidiel uplatňovaných medzi jednotlivcami (bod 18).

Súdny dvor podľa toho rozhodol, že ustanovení smernice sa možno domáhať proti daňovým úradom (rozsudok v prípade 8/81 *Becker*, a v prípade C-221/88 *ECSC v Acciaierie e Ferriere Bussent (in liquidation)* [1990] ECR I-495), miestnych alebo regionálnych úradov (rozsudok v prípade 103/88 *Fratelli Costanzo v. Comune*

Horizontálny priamy účinok sa uplatňuje vo vzťahoch medzi jednotlivcami, teda fyzickými a právnickými osobami. Pokiaľ má ustanovenie práva EÚ horizontálny priamy účinok, tak jednotlivci majú možnosť domáhať sa ustanovení práva EÚ proti sebe navzájom¹⁹². Priamy účinok však môžu mať len ustanovenia, ktoré spĺňajú kritéria uvedené vyššie. Súdny dvor však neuznal horizontálny priamy účinok netransponovaných smerníc. Netransponovaná smernica môže mať účinky len vo vzťahu jednotlivca proti štátu, avšak nevyvoláva účinky, ktoré by umožnili domáhať sa na súde práva zaručeného smernicou proti inému jednotlivcovi. Odmietnutie horizontálneho priameho účinku medzi jednotlivcami bolo uvedené v prípade *Marshall*¹⁹³. Prípád sa týkal zákazu diskriminácie na základe pohlavia. Súdny dvor v danom prípade mal za to, že netransponované smernice nemôžu nikdy stanoviť povinnosť jednotlivcom, pričom môžu mať priamy účinok výhradne voči členským štátom ako verejnej autorite, nie však vo vzťahu k členskému štátu ako zamestnávateľovi. Štát ako zamestnávateľ nie je odlišný od súkromného zamestnávateľa. Preto by nebolo vhodné stavať osoby zamestnané

di Milano [1989] ECR 1839), ústavne nezávislé orgány zodpovedné za dodržiavanie verejného poriadku a bezpečnosť (rozsudok v prípade 222/84 *Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* [1986] ECR 1651), a verejné orgány vykonávajúce služby verejného zdravotníctva (rozsudok v prípade 152/84 *Marshall*). Z vyššie uvedeného ďalej vyplýva, že orgán, bez ohľadu na jeho právnu formu, ktorý je v zmysle opatrenia prijatého štátom zodpovedný za poskytovanie verejnej služby pod kontrolou štátu a má na tento účel osobitné právomoci nad rámec tých, ktoré sa bežne uplatňujú vo vzťahoch medzi jednotlivcami, sa v každom prípade považuje za orgán, proti ktorému sa možno dovolávať ustanovení smernice, ktoré môžu mať priamy účinok (bod 20).

¹⁹² Niektoré ustanovenia práva EÚ majú horizontálny priamy účinok, napríklad ustanovenia zakladajúcich zmlúv (ZEÚ, ZFEÚ), prípadne nariadenia.

¹⁹³ Rozsudok Súdného dvora z 26. februára 1986 vo veci 152/84, *H. Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)* (ECLI:EU:C:1986:84), rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*Marshall*“.

štátom do lepšej pozície zamestnancov, ktorí pracujú u súkromného zamestnávateľa, na čo Súdny dvor odpovedal, že členský štát sa tejto situácii môže vyhnúť riadnou transpozíciou smernice¹⁹⁴.

Rovnako Súdny dvor odmietol tzv. *obrátený priamy účinok*, teda situáciu, kedy by sa členský štát chcel domáhať ustanovení neimplementovaného práva EÚ proti jednotlivcom. Súdny dvor argumentoval, že členský štát, ktorý neimplementoval smernicu v stanovenom čase, nemôže sa dovolávať proti jednotlivcom, splnenia povinnosti uvedenej v smernici, keďže sa sám dopustil pochybenia netransponovaním smernice¹⁹⁵.

4.6 Nepriamy účinok

4.6.1 Von Colson – základ nepriameho účinku

V rozhodnutí Súdneho dvora vo veci 14/83 *von Colson*¹⁹⁶ bol prvý raz pomenovaný nepriamy účinok, ktorý patrí k dôležitým pilierom efektívneho uplatňovania práva EÚ prostredníctvom vnútroštátnych inštitúcií. Nepriamy účinok sa aplikuje v situácii ak národné súdy (prípadne aj iné orgány aplikácie práva v členskom štáte) majú interpretovať vnútroštátne právo v súlade s netransponovaným,

¹⁹⁴ Pozri bod 43 v spojitosti s bodom 51 rozsudku *Marshall*.

¹⁹⁵ Pozri bod 47 rozsudku *Marshall*.

Obdobne argumentoval Súdny dvor aj v rozsudku z 8.októbra 1987, vo veci 80/86, *Kolpinghuis Nijmegen BV* (ECLI: EU:C:1987:431). V tomto prípade Súdny dvor mal za to, že „vnútroštátny orgán sa nemôže vo vzťahu k jednotlivcovi odvolávať na ustanovenia smernice, ktorej nevyhnutná implementácia do vnútroštátneho práva sa ešte neuskutočnila“ (bod 10).

¹⁹⁶ Rozsudok Súdneho dvora z 10. apríla 1984 vo veci 14/83, *Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Spolkovej krajine Severné Porýnie-Vestfálsko* (ECLI:EU:C:1984:153); rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*von Colson*“

prípadne nesprávne transponovaným právom EÚ. Úlohou vnútroštátneho súdu teda nie je ignorovanie vnútroštátneho práva a prednostné uplatnenie práva EÚ ako v prípade priameho účinku, ale uplatnenie vnútroštátneho práva, pričom účinok práva EÚ sa má docieľiť interpretáciou ustanovení vnútroštátneho práva. Predpokladom pre uplatnenie nepriameho účinku je pochybenie členského štátu implementovať (či už nesprávne alebo vôbec) právo EÚ (smernicu), pričom nie je možné uplatniť priamy účinok, vzhľadom k tomu, že strana, proti ktorej sa má netransponovaná smernica uplatniť, je súkromný subjekt, prípadne nie sú splnené ďalšie podmienky pre uplatnenie priameho účinku.

V prípade *von Colson* riešil Súdny dvor nepriamy účinok vo vzťahu k smerniciam, konkrétne k smernici Rady 76/207/EHS z 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky¹⁹⁷. Diplomované sociálne pracovníčky, Sabine von Colson a Elisabeth Kamann boli odmietnuté ako uchádzačky o zamestnanie väzenským ústavom z dôvodu ich pohlavia¹⁹⁸. Podľa nemeckého práva, jedinou sankciou za diskrimináciu pri prijímaní do zamestnania je náhrada „ujmy za poškodenie dôvery“ (Vertrauensschaden), to znamená ujmy, ktorá bola spôsobená diskriminovaným uchádzačom tým, že verili, že pracovný pomer vznikne bez akejkoľvek diskriminácie, pričom nemecký súd vyslovil názor, že podľa nemeckého práva môže nariadiť iba náhradu cestovných výdavkov, ktoré vynaložila žalobkyňa von Colson v súvislosti s uchádzaním sa o zamestnanie (7,20 DM) a že

¹⁹⁷ Ú. v. ES L 39, s. 40; Mim. vyd. 05/001, s. 187.

¹⁹⁸ K ochrane ľudských práv v EÚ pozri: JANKUV, Juraj. Ochrana ľudských práv v Európskej únii. In: *Základy európskeho práva*. Bratislava: Iura edition, 2004, s. 239-312.

v zostávajúcej časti musí žalobu zamietnuť. Súdny dvor vychádzal z podstaty a povahy smernice ako prameňa práva, ktorá je „záväzná pre každý členský štát, ktorému je určená, a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa má dosiahnuť, pričom sa voľba foriem a prostriedkov ponecháva vnútroštátnym orgánom“. Súdny dvor uvádza, že hoci toto ustanovenie ponecháva členským štátom slobodu pri výbere foriem a prostriedkov na zabezpečenie vykonávania smernice, táto sloboda sa netýka povinnosti každého štátu, ktorému je adresovaná, prijať vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku všetky opatrenia potrebné na zabezpečenie plnej účinnosti smernice v súlade s cieľom, ktorý sleduje. Predmetom výkladu Súdneho dvora je ustanovenie smernice, ktorého cieľom je zabezpečiť, aby sa dotknuté osoby mohli účinne dovolávať týchto opatrení na vnútroštátnych súdoch, hoci samotná smernica nepredpisuje žiadnu konkrétnu sankciu za porušenie zákazu diskriminácie. Súdny dvor mal za to, že hoci smernica nevyžaduje žiadnu konkrétnu formu sankcie za porušenie zákazu diskriminácie, ustanovuje, že táto sankcia musí byť schopná zabezpečiť skutočnú a účinnú súdnu ochranu, musí mať skutočný odradzujúci účinok na zamestnávateľa. Ak teda členský štát zvolí ako sankciu za porušenie zákazu diskriminácie priznanie náhrady škody, táto náhrada škody musí byť v každom prípade primeraná vzniknutej škode¹⁹⁹. Pokiaľ vnútroštátny právny predpis obmedzí právo na náhradu škody tým, že priznáva diskriminovaným osobám v prístupe k zamestnaniu iba symbolické odškodnenie, nie je v súlade s požiadavkami účinného prebratia smernice²⁰⁰.

K spôsobu výkladu vnútroštátneho práva sa Súdny dvor vyjadril nasledovne, pričom zohľadnil aj záväzok lojality členských štátov²⁰¹,

¹⁹⁹ Bod 23 rozsudku *von Colson*.

²⁰⁰ Bod 24 rozsudku *von Colson*.

²⁰¹ Záväzok lojality je upravený v článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii.

v zmysle ktorého majú členské štáty povinnosť dosiahnuť výsledok vyplývajúci zo smernice, ako aj ich povinnosť prijať všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili splnenie tejto povinnosti, pričom táto povinnosť sa vzťahuje na všetky orgány členských štátov vrátane súdov v rámci ich právomocí. Z toho vyplýva, že pri uplatňovaní vnútroštátneho práva, a najmä ustanovení vnútroštátneho zákona špeciálne vydaného s cieľom vykonať ustanovenia smernice, musí vnútroštátny súd vykladať svoje vnútroštátne právo vo svetle znenia a účelu smernice s cieľom dosiahnuť výsledok uvedený v smernici²⁰², pričom vnútroštátny súd musí vykladať a uplatňovať vnútroštátne právo v súlade s požiadavkami práva EÚ, ktoré bolo prijaté na uplatňovanie smernice, pričom rozsah právnej úvahy musí vnútroštátny súd využiť v celej miere, v akej mu to jeho vnútroštátne právo poskytuje²⁰³, keďže rozhodnúť o otázke týkajúcej sa výkladu vlastného vnútroštátneho práva prislúcha len vnútroštátnemu súdu. V zmysle rozhodnutia Súdneho dvora je povinnosťou všetkých orgánov členských štátov v rámci ich právomocí, vrátane súdov, prijať všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili stanovený výsledok uvedený v smernici. Z toho vyplýva, že pri uplatňovaní vnútroštátneho práva a najmä ustanovení vnútroštátneho zákona špeciálne vydaného s cieľom vykonať ustanovenia smernice, musí vnútroštátny súd vykladať svoje vnútroštátne právo vo svetle znenia a účelu smernice s cieľom dosiahnuť výsledok uvedený v smernici.

Uvedená povinnosť vykladať vnútroštátne právo vo svetle znenia a účelu smernice sa uplatní aj v prípade, ak smernica nie je dosta-

²⁰² Bod 26 rozsudku *von Colson*.

²⁰³ Bod 28 rozsudku *von Colson*.

točne jasná a nepodmienečná, čím Súdny dvor mal za to, že smernica, ktorá nespĺňa tieto podmienky formulované v prípade *van Gend en Loos*²⁰⁴ a nemôže byť priamo aplikovaná, má beztak právne účinky²⁰⁵. Argumenty pre uloženie takejto novej povinnosti vnútroštátnym orgánom sa zakladali na záväznosti smerníc a zásade lojality, ktoré ukladajú členským štátom povinnosť prijať akékoľvek opatrenia na zabezpečenie plníť povinnosti, ktoré im vyplývajú zo zmlúv²⁰⁶.

4.6.2 Rozvoj eurokonformného výkladu

4.6.2.1 *Marleasing*

Prípád *Marleasing*²⁰⁷ prináša odpovede na otázky, ktoré ostali nezodpovedané v rozhodnutí *von Colson*, najmä však rozširuje aplikáciu zásady nepriameho účinku, pričom otázka sa sústredila, či sa nepriamy účinok bude uplatňovať aj na tie ustanovenia právneho

²⁰⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 5. februára 1963 vo veci 26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen* (ECLI: EU:C:1963:1).

²⁰⁵ Rozsudok *van Gend en Loos*, prípadne nadvaäzujúce rozsudky, napríklad *Costa v. ENEL* sa často označujú ako začiatok konštitucionalizácie práva ES/EÚ. K tomu bližšie pozri: AZOULAI, Loïc. The ‘Retained Powers’ Formula in the Case Law of the European Court of Justice: EU Law as Total Law? In: *European Journal of Legal Studies*. 2011, vol. 4, no. 2, s. 192-219.

²⁰⁶ Pozri bližšie HAMULÁK, Ondrej, KERIKMÄE, Tanel. Indirect Effect of EU Law under Constitutional Scrutiny – the Overview of Approach of Czech Constitutional Court. In: *International and Comparative Law Review*. 2016, vol. 16, no. 1, s. 71.

²⁰⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 13. novembra 1990 vo veci C-106/89, *Marleasing SA proti La Comercial Internacional de Alimentacion SA* (ECLI: EU:C:1990:395); rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*Marleasing*“.

poriadku členského štátu, ktoré nemajú súvislosť s implementáciou práva EÚ do vnútroštátneho práva.

Prípád *Marleasing* na rozdiel od prípadu *von Colson*, rozširuje možnosť uplatnenia nepriameho účinku aj na iné situácie, ako keď členský štát úplne opomenul transponovať smernicu. Predmetom výkladu bolo ustanovenie smernice 68/151/EHS z 9. marca 1968 o koordinácii ochranných opatrení, ktoré členské štáty vyžadujú od obchodných spoločností na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb v zmysle druhého odseku článku 58 zmluvy s cieľom zabezpečiť rovnocennosť týchto ochranných opatrení v rámci celého spoločenstva²⁰⁸. Žalobcom v tomto prípade bola spoločnosť *Marleasing SA*, žalovanou bola spoločnosť *La Comercial Internacional de Alimentacion SA* („*La Comercial*“), ktorá bola založená ako spoločnosť s ručením obmedzeným tromi osobami, pričom jednou z nich bola spoločnosť *Barviesa SA*, ktorá do *La Comercial* vložila svoj vlastný majetok, čím de facto prevzala aktíva od spoločnosti *Barviesa SA*, čo malo za následok poškodenie práv jej veriteľov. Spoločnosť *Marleasing* sa domáhala na súde neplatnosti zakladateľskej zmluvy spoločnosti *La Comercial*, keďže dôvodom založenia tejto spoločnosti malo byť poškodenie veriteľov spoločnosti *Barviesa SA*. *Marleasing* sa odvolávala na ustanovenia španielskeho Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorých zmluvy bez právneho dôvodu, prípadne zmluvy, ktorých právny dôvod je nezákonný, sú neplatné. Spoločnosť *La Comercial* na druhej strane tvrdila, že žalobu je potrebné zamietnuť, keďže smernica 68/151/EHS obsahuje taxatívne dôvody neplatnosti založenia spoločnosti, pričom medzi týmito dôvodmi absentuje neexistencia právneho dôvodu. Smernica však nebola transponovaná do španielskeho práva, hoci zo Zmluvy

²⁰⁸ Úradný vestník L 065 , 14/03/1968 S. 0008 – 0012.

o pristúpení vyplynula pre Španielsko povinnosť transponovať smernicu do I.I.1986. Španielsky súd preto položil predbežnú otázku Súdnemu dvoru, pričom zisťoval, či je ustanovenie smernice, ktoré nebolo transponované do vnútroštátneho práva, priamo aplikovateľné, spôsobom, aby sa zabránilo vyhláseniu neplatnosti spoločnosti s ručením obmedzeným z iných dôvodov ako sú tie uvedené v článku I I smernice.

S ohľadom na otázku, či sa jednotlivec môže domáhať ustanovení smernice, ktorej ustanovenia sú v rozpore s vnútroštátnym právom, treba poznamenať, že ako Súdny dvor opakovane rozhodol, smernica nemôže sama osebe ukladať povinnosti jednotlivcovi, a preto sa nemožno odvolávať na ustanovenie smernice proti takejto osobe²⁰⁹. Súdny dvor odkázal vo svojom rozsudku na predchádzajúce rozhodnutie vo veci *von Colson*, pričom zdôraznil povinnosť členského štátu dosiahnuť výsledok stanovený v smernici a prijať všetky vhodné opatrenia, či už všeobecné alebo konkrétne, na zabezpečenie splnenia tejto povinnosti, pričom táto povinnosť je záväzná pre všetky orgány členských štátov, vrátane súdov²¹⁰. Súdny dvor ďalej uvádza, že pri aplikácii vnútroštátneho práva, bez ohľadu na to, či k jeho prijatiu došlo pred alebo po prijatí smernice, je súd, ktorý bol požiadaný o výklad, povinný, pokiaľ je to možné, interpretovať vnútroštátne právo vo svetle znenia smernice, s cieľom dosiahnuť výsledok, ktorý sleduje.

Odpoveď Súdneho dvora je teda taká, že vnútroštátny súd je povinný vykladať svoje vnútroštátne právo vo svetle znenia a účelu tejto smernice, v prípade *Marleasing* to znamenalo, že vnútroštátny

²⁰⁹ Bod 6 rozsudku *Marleasing*.

²¹⁰ Bod 8 rozsudku *Marleasing*.

súd je povinný zabrániť vyhláseniu neplatnosti spoločnosti z iného dôvodu, ako je uvedený v článku 11 smernice.

4.6.2.2 Pfeifer – nepriamy účinok v kontexte aplikačnej prednosti práva EÚ

Z prípadov *von Colson* a *Marleasing* vyplýva, že je povinnosťou vnútroštátnych súdov ako aj všetkých orgánov verejnej moci, zabezpečiť nepriamy účinok práva EÚ pri aplikácii vnútroštátneho práva (= dosiahnuť cieľ stanovený smernicou a povinnosť prijať všetky vhodné všeobecné alebo osobitné opatrenia na splnenie tejto povinnosti), bez ohľadu na to, či bolo ustanovenie vnútroštátneho práva prijaté pred alebo až následne po tom, ako bolo prijaté právo EÚ. V prípade *Pfeifer*²¹¹ sa Súdny dvor zaoberal situáciou, kedy štát neprebral smernicu do vnútroštátneho právneho poriadku v stanovení lehote alebo ju neprebral správne, pričom toto ustanovenie smernice, ktoré bolo obsahovo bezpodmienečné a dostatočne presné, dané ustanovenie smernice teda spĺňa všetky predpoklady na to, aby vyvolal priame účinky. Keďže však v tomto prípade proti sebe stoja jednotlivci, ustálená judikatúra jednoznačne stanovuje, že smernica nemôže zakladať povinnosti jednotlivcovi, takže sa na smernicu ako takú voči nemu nemožno odvolávať²¹². Predovšetkým

²¹¹ Rozsudok Súdneho dvora z 5. októbra 2004 v spojených veciach C-397/01 až C-403/01, Bernhard Pfeiffer (C-397/01), Wilhelm Roith (C-398/01), Albert Süß (C-399/01), Michael Winter (C-400/01), Klaus Nestvogel (C-401/01), Roswitha Zeller (C-402/01), Matthias Döbele (C-403/01) proti Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV (ECLI: EU:C:2004:584); rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*Pfeifer*“.

²¹² Pozri rozsudok Súdneho dvora z 26. februára 1986 vo veci 152/84, *H. Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)*, (ECLI:EU:C:1986:84), bod 48.

vnútroštátne súdy majú povinnosť zaručiť právnu ochranu vyplývajúcu pre jednotlivcov z ustanovení práva EÚ a zabezpečiť jej uplatnenie v celom rozsahu²¹³.

Vnútroštátny súd musí posudzovať vnútroštátne právo ako celok, nielen tie ustanovenia, ktoré transponujú príslušné ustanovenia práva EÚ²¹⁴, pričom požiadavka interpretácie vnútroštátneho práva musí byť v najvyššej možnej miere v zmysle znenia a cieľov tejto smernice, aby sa dosiahol ňou sledovaný výsledok²¹⁵. V rozhodnutí Pfeifer Súdny dvor ďalej vysvetlil, že požiadavka výkladu vnútroštátneho práva v súlade s právom EÚ vyplýva zo systému zmlúv, ktorá tým umožňuje vnútroštátnemu súdu, aby v rámci svojich právomocí zabezpečil plný účinok práva EÚ pri rozhodovaní o spore²¹⁶. Súdny dvor formuloval nepriamy účinok ako zásadu výkladu vnútroštátneho práva v súlade s právom EÚ, pričom táto zásada sa má v prvom rade týkať vnútroštátnych ustanovení prijatých na prebratie smernice, neobmedzuje sa však iba na výklad týchto ustanovení, ale vyžaduje, aby vnútroštátny súd vzal do úvahy vnútroštátne právo

Na tento prípad Súdny dvor následne nadviazal aj v rozsudku Súdneho dvora zo 14. júla 1994 vo veci C-91/92, *Paola Faccini Dori proti Recreb Srl.* (ECLI: EU:C:1994:292), bod 20: „Ako Súdny dvor zdôraznil v ustálenej judikatúre od rozsudku z 26. februára 1986, *Marshall* (152/84, Zb. s. 723, bod 48), samotná smernica nemôže ukladať povinnosti jednotlivcovi, takže sa na ňu ako takú nemožno proti nemu odvolávať.“

²¹³ Tamže, bod III.

²¹⁴ V bode 115 rozsudku Pfeifer Súdny dvor k rozsahu nepriameho účinku uvádza: „Táto zásada výkladu vnútroštátneho práva v súlade s právom Spoločenstva formulovaná v práve Spoločenstva sa síce v prvom rade týka vnútroštátnych ustanovení prijatých na prebratie smernice, neobmedzuje sa však iba na výklad týchto ustanovení, ale vyžaduje, aby vnútroštátny súd vzal do úvahy vnútroštátne právo ako celok, a posúdil, do akej miery ho možno použiť spôsobom, ktorý nevedie k výsledku, ktorý odporuje smernici.“

²¹⁵ Tamže, bod 113.

²¹⁶ Tamže, bod 113.

ako celok, a posúdil, do akej miery ho možno použiť spôsobom, ktorý nevedie k výsledku, ktorý odporuje smernici²¹⁷. Súdny dvor mal za to, že ak je možné použiť vlastné metódy interpretácie vnútroštátneho práva, ktoré umožňujú vnútroštátne ustanovenie vykladať tak, že je možné vyhnúť sa rozporu s inou normou vnútroštátneho práva alebo obmedziť oblasť pôsobnosti tohto ustanovenia na dosiahnutie tohto účelu a použiť ho len do tej miery, aby bolo v súlade s danou normou, tak je vnútroštátny súd povinný použiť rovnaké metódy, aby sa dosiahol cieľ sledovaný smernicou²¹⁸. Za takých okolností je vnútroštátny súd povinný pri použití ustanovení vnútroštátneho práva určených špeciálne na vykonanie smernice vykladať ich v čo najvyššej možnej miere tak, aby mohli byť použité v súlade s cieľmi tejto smernice. Keďže vnútroštátny súd má povinnosť zohľadniť vnútroštátne právo ako celok a urobiť všetko, čo je v jeho právomoci, na zabezpečenie plného účinku smernice, je povinný vo vnútroštátnom spore vedenom výhradne medzi jednotlivcami pri použití ustanovení vnútroštátneho práva vydaných na splnenie povinností ustanovených v smernici zohľadniť vnútroštátne právo ako celok a v najvyššej možnej miere ho vykladať v zmysle znenia a účelu smernice, aby dospel k záveru, ktorý je v súlade s cieľom sledovaným smernicou. V prípade *Pfeifer* išlo o situáciu, kedy bol vnútroštátny súd povinný urobiť všetko, čo je v jeho právomoci, aby zabránil prekročeniu maximálneho týždenného pracovného času stanoveného v smernici na 48 hodín, napriek tomu, že vnútroštátne právo umožňovalo aj dlhší pracovný čas ako maximum, ktoré bolo stanovené smernicou.

²¹⁷ Tamže, bod 115.

²¹⁸ Tamže, bod 116.

V prípade prijatia vnútroštátnych ustanovení, ktoré správne transponujú smernicu, tieto vnútroštátne ustanovenia nevylučujú účinky, ktoré má smernica, teda nemajú za následok vylúčenie viazanosti členských štátov v oblasti zabezpečenia plných účinkov smernice, a to aj po ich transpozícii. Jednotlivci sú preto oprávnení domáhať sa ustanovení smernice pred vnútroštátnymi súdmi proti členským štátom aj v situáciách úplnej a správnej transpozície smernice, ak dochádza k aplikácii práva spôsobom, ktorý nezaručuje jej predpokladaný výsledok²¹⁹.

4.6.3 Rozvoj nepriameho účinku v ďalšej judikatúre – „všadeprítomnosť“ nepriameho účinku

Zásada nepriameho účinku predstavuje odpoveď Súdneho dvora na odmietanie horizontálneho priameho účinku smerníc²²⁰. Odmietanie priameho účinku smerníc však spôsobovalo vznik rozdielneho postavenia rôznych subjektov. Súdny dvor sa snažil túto situáciu sanovať napríklad pomerne širokým definovaním pojmu štát, ktorý by umožnil použitie vertikálneho priameho účinku²²¹. V každom prípade, nie je možné pokryť všetky situácie prostredníctvom použitia priameho účinku smerníc medzi jednotlivcami.

²¹⁹ Pozri rozsudok Súdneho dvora z 11. júla 2002, prípad C-62/00, *Marks & Spencer plc proti Commissioners of Customs & Excise* (ECLI:EU:C:2002:435), bod 25.

²²⁰ Bližšie k horizontálnemu účinku pozri: CHEREDNYCHENKO, Olha O. Fundamental rights and private law: A relationship of subordination or complementarity? In: *Utrecht Law Review*. 2007, vol. 3, no. 2, s. 5.

²²¹ FOSTER, Nigel. *Foster on EU Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 177.

V praxi teda nastali dve situácie, ktoré sa týkali nedostatočnej transpozície smernice, prostredníctvom ktorej sa zakazovala diskriminácia na základe pohlavia. Ak sú splnené podmienky na aplikáciu priameho účinku smernice, tak zamestnanec pracujúci pre „štát“ sa môže domáhať vertikálneho priameho účinku smernice. V prípade *Marshall*²²² Súdny dvor potvrdil, že netransponované smernice nemôžu nikdy stanoviť povinnosť jednotlivcom, pričom môžu mať priamy účinok výhradne voči členským štátom ako verejnej autorite, pokiaľ sú splnené podmienky priameho účinku (smernica je bezpodmienečná, dostatočne jasná a presná²²³). Súdny dvor odmietol argumentáciu, že štát ako zamestnávateľ nie je odlišný od súkromného zamestnávateľa a preto by nebolo vhodné stavať osoby zamestnané štátom do lepšej pozície ako zamestnancov, ktorí pracujú u súkromného zamestnávateľa. Súdny dvor tento argument odmietol s odôvodnením, že členský štát sa tejto situácii môže vyhnúť riadnou transpozíciou smernice²²⁴.

V obdobnom prípade, pani Duke, ktorá bola nútená ísť do dôchodku vo veku 60 rokov, pričom jej mužskí kolegovia mali ísť do dôchodku vo veku 65 rokov, sa domáhala aplikácie netransponovanej smernice, avšak na rozdiel od pani Marshall pracovala pre súkromného zamestnávateľa. To bol aj dôvod, prečo neuspela so svojou žalobou²²⁵.

²²² Rozsudok Súdneho dvora z 26. februára 1986 vo veci 152/84, *H. Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)* (ECLI:EU:C:1986:84).

²²³ Tamže, bod 45.

²²⁴ Tamže, bod 51.

²²⁵ Pozri rozsudok: *Duke v. G.E.C. Reliance Systems Ltd.*, Judgment of the House of Lords, (1988) 1 C.M.L.R. 719; (1988) 2 W.L.R. 359.

Súdny dvor reagoval na vznik tejto nerovnej situácie až v rozsudku *von Colson*, ktorý je podrobne opísaný vyššie a ktorý tvorí základ pre zásadu nepriameho účinku. Zásada nepriameho účinku predstavovala významný posun v smerovaní Súdneho dvora pokiaľ ide o vynúiteľnosť práva EÚ pred vnútroštátnymi súdmi. Súdny dvor de facto sleduje dosahovanie cieľov práva EÚ nie priamou aplikáciou prostredníctvom priameho účinku, ale okľukou, požiadavkou vykladať vnútroštátne právo spôsobom, ktorým sa dosiahne cieľ normy práva EÚ, a to aj v situácii, ak by malo dôjsť k zmene ustálenej judikatúry súdov členských štátov. Prípade *von Colson*, v ktorom bola prvý raz pomenovaná zásada nepriameho účinku, tak došlo k efektívnemu premosteniu priepasti medzi horizontálnym a vertikálnym priamym účinkom. Právo EÚ tak vstúpilo nie priamo do vnútroštátneho práva, ale nepriamo aj v situáciách, kedy sa aplikuje vnútroštátne právo, ktoré je potrebné interpretovať spôsobom, aby sa dosiahol cieľ práva EÚ. Táto povinnosť bola ďalej rozpracovaná v prípade *Marleasing*, pričom Súdny dvor bol v požiadavke eurokonformného výkladu podstatne prísnejší, čím dal jednoznačný odkaz vnútroštátnym súdom, kam až treba zájsť pri plnení povinnosti vykladať vnútroštátne právo v súlade s právom EÚ, pričom mantinelom je výklad, ktorý by bol *contra legem*. Súdny dvor odôvodnil povinnosť vnútroštátnych súdov vykladať vnútroštátne právo eurokonformne na základe povinnosti lojality, ktorá je zakotvená v článku 4 ods. 3 ZEÚ. Tento prístup Súdny dvor potvrdil aj v rozsudku *Paola Faccini Dori*²²⁶. V tomto prípade Súdny dvor odmietol priznať horizontálny priamy účinok netransponovanej smernici, pani Dori sa tak nemohla domáhať ustanovení netransponova-

²²⁶ Rozsudok Súdneho dvora zo 14. júla 1994, vo veci C-91/92, *Paola Faccini Dori proti Recreb Srl*. (ECLI:EU:C:1994:292).

nej smernice proti inému súkromnému subjektu, mohla však očakávať, že vnútroštátny súd bude uplatňovať vnútroštátne právo, či už ide o ustanovenia, ktoré boli prijaté skôr ako smernica alebo neskôr, pokiaľ možno, s prihliadnutím na znenie a účel smernice tak, aby sa dosiahol výsledok, ktorý smernica sleduje²²⁷. Z textu rozhodnutia je zrejmé, že implementácia smernice sa nekončí jej transpozíciou do vnútroštátneho práva, ale je dlhodobá, keďže povinnosť eurokonformného výkladu vyplývajúca pre vnútroštátne orgány z nepriameho účinku trvá aj po skončení samotného procesu transpozície. Tento prístup bol potvrdený v prípade *Marks & Spencer*²²⁸, z ktorého vyplýva, že prijatie vnútroštátneho opatrenia, ktorým sa správne transponuje smernica, nemá za následok vyčerpanie účinkov smernice. Členské štáty sú aj naďalej povinné zabezpečiť úplné uplatňovanie smernice, a to aj po prijatí týchto opatrení. Jednotlivci sú preto oprávnení dovoľávať sa pred vnútroštátnymi súdmi proti štátu ustanovení smernice, ktoré sa z hľadiska ich predmetu javia ako bezpodmienečné a dostatočne presné, kedykoľvek nie je úplné uplatnenie smernice v skutočnosti úplné zabezpečené, to znamená nielen v prípade, že smernica nebola implementovaná alebo bola implementovaná nesprávne, ale aj v prípade, keď sa vnútroštátne opatrenia, ktoré správne implementujú smernicu neuplatňujú spôsobom, ktorým by sa dosahoval požadovaný výsledok²²⁹. Bolo by nekonzistentné s právnym poriadkom EÚ, ak by sa jednotlivci mohli spoliehať na smernice, ktoré neboli správne im-

²²⁷ Tamže, bod 26.

²²⁸ Rozsudok Súdného dvora (piata komora) z 11. júla 2002, vo veci C-62/00, *Marks & Spencer plc proti Commissioners of Customs & Excise* (ECLI:EU:C:2002:435).

²²⁹ Tamže, bod 27.

plementované, ale nemali by takúto možnosť v prípade, ak vnútroštátne inštitúcie uplatňujú ustanovenia národného práva implementujúce smernicu spôsobom, ktorý je s ňou nekompatibilný²³⁰.

Súdny dvor EÚ sa vo svojej rozhodovacej činnosti zaoberal taktiež vzťahom nepriameho účinku k ustálenej judikatúre vnútroštátnych súdov. V prípade *Centrosteel*²³¹ sa Súdny dvor opätovne odvolával na predchádzajúcu judikatúru, pričom zopakoval že smernica sama osebe nemôže ukladať povinnosti jednotlivcom z dôvodu neexistencie riadnej transpozície do vnútroštátneho práva, zároveň však vnútroštátny súd pri uplatňovaní vnútroštátneho práva, či už prijaťého pred alebo po smernici, musí vnútroštátne právo vykladať tak, pokiaľ je to možné, so zreteľom na znenie a účel smernice, aby sa dosiahol výsledok, ktorý sleduje²³². V tomto prípade však Súdny dvor aj explicitne uviedol, že ak dôjde k sporu spadajúcemu do rozsahu pôsobnosti smernice a vyplývajúcemu zo skutočností nasledujúcich po uplynutí lehoty na transpozíciu smernice, vnútroštátny súd pri aplikácii ustanovení vnútroštátneho práva alebo ustálenej vnútroštátnej judikatúry, musí vykladať vnútroštátne právo takým spôsobom, aby bolo uplatňované v súlade s cieľmi smernice²³³. Odkaz na ustálenú vnútroštátnu judikatúru sa vyskytuje len v odôvodnení rozhodnutia Súdneho dvora, nenachádza sa už v samotnom formálnom texte rozhodnutia²³⁴. Keďže však odôvodnenie rozsudku spomína aj ustálenú judikatúru vnútroštátnych súdov, je vysoko pravdepodobné, že Súdny dvor by v budúcnosti nadviazal na

²³⁰ Tamže, bod 28, 31.

²³¹ Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) z 13. júla 2000 vo veci C-456/98, *Centrosteel Srl proti Adipol GmbH*. (ECLI:EU:C:2000:402).

²³² Tamže, body 15 a 16.

²³³ Tamže, bod 17.

²³⁴ WEATHERILL, Stephen. *Cases and Materials on EU Law*. 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 149.

svoje predchádzajúce rozhodnutie a rovnaký záver by vyslovil aj v nasledujúcej judikatúre, kde by konštatoval, že povinnosť euro-konformného výkladu sa vzťahuje aj na vnútroštátnu ustálenú judikatúru.

4.6.4 Prípád Haasová v kontexte nepriameho účinku

V prípade *Haasová*²³⁵ Súdny dvor vydal rozsudok, ktorým odpovedal na predbežnú otázku Krajského súdu v Prešove. Otázka sa týkala náhrady nemajetkovej ujmy v súvislosti so zodpovednosťou za škodu spôsobenú motorovými vozidlami. Žalobkyňa Katarína Haasová, spolu so svojou dcérou podali žalobu na náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej stratou manžela, prípadne otca, proti pánovi Petríkovi, ktorý dopravnú nehodu, pri ktorej zahynul pán Haas, spôsobil. Žaloba smerovala v druhom rade proti pani Holingovej, ktorej patrilo motorové vozidlo. Prvostupňový súd zaviazal pána Petríka a pani Holingovú na zaplatenie nemajetkovej ujmy vo výške 15 000 eur. Odvolací súd, Krajský súd v Prešove, uviedol, že podľa zákona o povinnom zmluvnom poistení má majiteľ motorového vozidla právo, aby spôsobenú škodu za neho uhradil poisťovateľ. Vznikla otázka výkladu práva EÚ, ktoré upravuje zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel, predovšetkým povinnosť zabezpečiť, aby zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel bola krytá poistením, vrátane niektorých škôd a okruhu obetí, tretích osôb, na ktoré sa toto poistenie musí vzťahovať. Konkrétne sa výklad týkal smernice 72/166/EHS²³⁶

²³⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 24. októbra 2013 vo veci C-22/12, *Katarína Haasová proti Rastislavovi Petríkovi, Blanke Holingovej* (ECLI:EU:C:2013:692).

²³⁶ Smernica Rady z 24. apríla 1972 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú motorovými

a smernice 90/232/EHS²³⁷. Krajský súd v Prešove požiadal Súdny dvor o vysvetlenie, či sa článok 3 ods. 1 prvej smernice a článok 1 tretej smernice majú vykladať v tom zmysle, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenú blízkym osobám obeti usmrtenej pri dopravnej nehode. Žaloba bola podaná na základe ustanovení Občianskeho zákonníka, ktoré upravujú ochranu osobnosti, pričom vznikla otázka potreby rozlišovať medzi právom na ochranu osobnosti a právom na náhradu škody, pričom zásah do osobnostných práv nemožno uplatňovať v rámci zodpovednosti za škodu. Súdny dvor pripomenul, že „*povinnosť krytia poistením zodpovednosti za škodu spôsobenú tretím osobám motorovými vozidlami sa odlišuje od rozsahu náhrady tejto škody vyplývajúcej zo zodpovednosti poisteného za škodu. Zatiaľ čo povinnosť krytia poistením je zabezpečená a definovaná právnou úpravou Únie, rozsah náhrady škody sa v zásade spravuje vnútroštátnym právom*“²³⁸. Členské štáty sú za súčasného stavu právneho poriadku EÚ v zásade oprávnené v rámci svojich režimov zodpovednosti za škodu upraviť najmä škody spôsobené motorovými vozidlami, ktoré sa musia nahradiť, rozsah ich náhrady a osoby, ktoré majú na ich náhradu nárok²³⁹. Na druhej strane ale Súdny dvor mal za to, že členské štáty musia pri výkone svojich právomocí v tejto oblasti dodržiavať právo Únie a že ustanovenia vnútroštátneho práva, ktoré upravujú náhradu škody pri nehodách spôsobených prevádzkou motorových vozidiel, nemôžu

vozidlami a kontroly plnenia povinnosti poistenia tejto zodpovednosti (Ú. v. ES L 103, 2.5.1972, s. 1 – 4).

²³⁷ Tretia smernica rady zo 14. mája 1990 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorových vozidiel (Ú. v. ES L 129, 19.5.1990, s. 33-35).

²³⁸ Bod 39 rozsudku vo veci Haasová.

²³⁹ Bod 41 rozsudku vo veci Haasová.

odňať prvej, druhej a tretej smernici potrebný účinok. Smernice stanovili povinné krytie niektorých škôd v určitých minimálnych sumách, pričom medzi škodami, ktoré musia byť kryté, sa nachádza najmä ujma na zdraví²⁴⁰, ktorá bola spôsobená zásahom do osobnej integrity, čo zahŕňa tak fyzickú ako aj psychickú traumu²⁴¹.

Súdny dvor riešil otázku rozporu rôznych jazykových verzií smerníc, pričom sa odvolal na ustálenú judikatúru, v zmysle ktorej sa ustanovenia práva Únie majú vykladať a uplatňovať jednotne na základe znení vypracovaných vo všetkých jazykoch Únie. V prípade rozporu medzi rôznymi jazykovými verziami textu práva Únie (používanie pojmu „ujma na zdraví“, ako aj pojmu „osobná ujma“) sa má predmetné ustanovenie vykladať podľa všeobecnej štruktúry a účelu právneho predpisu, ktorého je súčasťou²⁴², pričom je potrebné sa sústrediť na štruktúru a účel týchto ustanovení a smernice, ktorým je posilnenie ochrany obetí. Preto mal Súdny dvor za to, že je potrebné uplatniť extenzívny výklad uvedených pojmov²⁴³. Škody, ktoré sa musia na základe zodpovednosti poisteného za škodu nahradiť, patrí aj nemajetková ujma²⁴⁴. Súdny dvor ďalej uviedol, že z ustanovení prvej, druhej ani tretej smernici nemožno dospieť k záveru, že normotvorca Únie si želal zúžiť ochranu zaručenú týmito smernicami len na osoby, ktoré sa priamo zúčastnili na škodovej udalosti²⁴⁵, ale členské štáty majú zaručiť, aby náhrada škody podľa ich vnútroštátneho práva zodpovednosti za škodu z dôvodu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpeli blízki rodinní príslušníci

²⁴⁰ Pozri článok I ods. I druhej smernice (smernice 84/5/EHS) a článok I prvý odsek tretej smernice (smernice 90/232/EHS)

²⁴¹ Bod 47 rozsudku *Haasová*.

²⁴² Bod 48 rozsudku *Haasová*.

²⁴³ Bod 46 rozsudku *Haasová*.

²⁴⁴ Bod 50 rozsudku *Haasová*.

²⁴⁵ Bod 54 rozsudku *Haasová*.

osôb, ktoré sa stali obeťami dopravnej nehody, bola krytá povinným poistením v určitých minimálnych sumách určených v článku I ods. 2 druhej smernice²⁴⁶. Pani Haasová a jej dcéra tak majú mať nárok na náhradu nemajetkovej ujmy utrpenej v dôsledku úmrtia ich manžela, resp. otca. Súdny dvor neuznal argument slovenskej vlády, podľa ktorej ustanovenia týkajúce sa zásahov do ochrany osobnosti je nezávislá od časti týkajúcej sa zodpovednosti za škodu.

Súdny dvor preto potvrdil, že povinné poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla má pokrývať aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej blízkym osobám obetí usmrtených pri dopravnej nehode, ak jej náhradu na základe zodpovednosti poisteného za škodu upravuje vnútroštátne právo uplatniteľné v spore vo veci samej.

Súdny dvor došiel k záveru, ktorým modifikoval právne závery, ktoré boli uvádzané v doterajšej rozhodovacej činnosti súdnych orgánov v SR. Najvyšší súd vo svojom uznesení č. 4 Cdo 168/2009 z 20. apríla 2011 argumentoval, že *„platná právna úprava, ako aj právna teória, striktné od seba rozlišuje právo na ochranu osobnosti a s ním spojené právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch podľa § 13 ods. 2 OZ a právo na náhradu škody v zmysle § 415 a nasl. OZ. Medzi týmito dvomi inštitútmi je pojmová a obsahová odlišnosť, z ktorého dôvodu nie je možné stotožňovať nárok fyzickej osoby na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch s nárokom poškodeného na náhradu škody. Uviedla, že už zo samotného názvu poistenia je zrejmé, že jeho účelom je kryť zodpovednosť za škodu (nie zodpovednosť za nemajetkovú ujmu) spôsobenú prevádzkou motorového vozidla. Tomuto korešponduje aj vymedzenie rozsahu poistného krytia v ustanovení § 4 ods. 2*

²⁴⁶ Bod 55 rozsudku Haasová.

zák. č. 381/2001 Z. z., ktoré rešpektuje rozlíšenie vecnej škody upravené v § 443 OZ a škody na zdraví, ktorú upravujú ustanovenia § 444anasl. OZ. Keďže účelom povinného zmluvného poistenia je kryť zodpovednosť za škodu a nemajetková ujma nie je v zmysle vyššie uvedeného škodou, rozsah poistného krytia sa na náhradu nemajetkovej ujmy za zásah do osobnostných práv pozostalých, nevzťahuje.“

4.7 Zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ

Súdny dvor pristupoval v prípade aplikácie práva EÚ a zabezpečenia jeho účinkov tak, že zabezpečil jednotlivcom širšiu právnu ochranu, ako tomu bolo v prípade *Francovich*²⁴⁷. Síce išlo o prípad, ktorý sa týkal oblasti ochrany zamestnancov, jeho dosahy sú však podstatne hlbšie, keďže zadefinoval princíp v oblasti aplikácie práva EÚ, ktorým je zabezpečenie plnej aplikácie práva EÚ, a to aj prostredníctvom náhrady ujmy jednotlivcom, ktorí utrpeli škody v dôsledku porušenia povinností členským štátom vyplývajúce z práva EÚ, pričom vnútroštátne súdy majú povinnosť zabezpečiť túto povinnosť úplnej aplikácie práva EÚ. Súdny dvor zadefinoval zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, za ktorú sú zodpovedné členské štáty, pričom táto zodpovednosť je neoddeliteľnou súčasťou systému zmlúv²⁴⁸. Prípad *Francovich* predstavuje najpriamejšiu metódu ochrany práv jednotlivcov v prípade netransponovaných smerníc, i keď možnosť uplatnenia

²⁴⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 19. novembra 1991, spojené veci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike* (ECLI:EU:C:1991:428); rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*Francovich*“

²⁴⁸ Pozri bod 35 rozsudku *Francovich*: „Princíp, podľa ktorého štát musí byť zodpovedný za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, za ktorú môže byť štát zodpovedný, je neoddeliteľnou súčasťou systému zmlúv.“

priameho a nepriameho účinku je stále k dispozícii²⁴⁹. V prípade *Francovich* Súdny dvor umožnil jednotlivcom priamo žalovať členský štát, ktorý sa dopustil porušenia práva EÚ, pričom toto porušenie malo za následok vznik škody. Prípád *Francovich* v podstate predstavil alternatívu pre priame žaloby Európskej komisie proti členským štátom za porušenie práva EÚ ako aj za absenciu priameho účinku či už smerníc ale aj priameho účinku vo všeobecnosti, pokiaľ nie sú splnené podmienky pre jeho aplikáciu. Namiesto toho Súdny dvor vyvodil zásadu, v zmysle ktorej bude členský štát zodpovedať priamo jednotlivcovi. Prípád *Francovich* sa týkal žaloby zamestnancov proti Talianskej republike, v dôsledku toho, že Talianska republika netransponovala smernicu 80/987, čoho následkom vznikla z dôvodu platobnej neschopnosti zamestnávateľa škoda zamestnancom, keďže zamestnávateľ sa stal insolventným a zamestnanci nemali nárok na náhradu mzdy, ktorá by im mala byť vyplatená, pokiaľ by Taliansko transponovalo smernicu. Keďže zamestnávateľ bol insolventný, zamestnanci nemali možnosť domôcť sa mzdy priamo u zamestnávateľa. Európska komisia síce iniciovala konanie o porušení zmlúv proti Taliansku (prípád 22/87) keďže si Taliansko nesplnilo svoju povinnosť transponovať smernicu riadne a včas, toto konanie však nijako neuspokojilo nárok zamestnancov na náhradu

²⁴⁹ Princíp zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, zavedený rozhodnutím *Francovich*, bol následne potvrdený aj rozhodnutím *Dillenkofer* (rozsudok Súdneho dvora z 8. októbra 1996, spojené veci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 and C-190/94, *Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula and Trosten Knor v. Bundesrepublik Deutschland* (ECLI:EU:1996:375). Prípád sa týkal netransponovanej smernice 90/314/ES o balíku cestovných, dovolenkových a výletných služieb. Súdny dvor rozhodol, že Spolková republika Nemecko zodpovedá za škodu spotrebiteľom, ktorí utrpeli škodu v dôsledku insolventnosti ich cestovnej kancelárie, keďže netransponovala smernicu, ktorá garantovala náhradu spotrebiteľom v prípade insolventnosti cestovnej kancelárie.

mzdy. Súdny dvor konštatoval, že smernica nemohla mať priamy účinok, keďže Taliansko malo povinnosť zorganizovať vhodný inštitucionálny záručný systém, čiže ako členský štát mal štát širokú voľnú úvahu, čo sa týka organizácie, financovania a prevádzky záručných inštitúcií. Treba zdôrazniť, že skutočnosť, o ktorej sa zmienila Komisia, že smernica predpokladá okrem iného možnosť úplného financovania záručného systému orgánmi verejnej správy, neznamená, že ako osobu zodpovednú za výplatu týkajúcu sa neuspokojených nárokov možno identifikovať štát. Platobná povinnosť prislúcha záručným inštitúciám a štát môže upraviť úplné financovanie záručných inštitúcií orgánmi verejnej správy len v rámci výkonu svojej právomoci zorganizovať záručný systém. Za tohto predpokladu štát preberá povinnosť, ktorá mu v zásade neprináleží²⁵⁰. Súdny dvor konštatoval, že hoci sú dotknuté ustanovenia smernice dostatočne presné a nepodmienené, pokiaľ ide o určenie osôb, ktoré majú nárok na záruku, a obsah tejto záruky, nestačí to na to, aby sa jednotlivci mohli dovolávať týchto ustanovení pred vnútroštátnymi súdmi. Na jednej strane totiž tieto ustanovenia nešpecifikujú identitu subjektu zodpovedného za poskytnutie záruky a na druhej strane štát nemožno považovať za zodpovedný iba preto, že neprijal v stanovenej lehote opatrenia na prebratie smernice²⁵¹. Preto sa zamestnanci nemohli na vnútroštátnom súde domáhať týchto práv priamo voči štátu. Vnútroštátny súd taktiež nemohol použiť nepriamy účinok, keďže v podstate neexistovalo vnútroštátne právo, ktoré by bolo možné vykladať eurokonformne, teda v zmysle cieľa a účelu smernice, ktorá nebola transponovaná.

²⁵⁰ Rozsudok Súdneho dvora z 19. novembra 1991, spojené veci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike* (ECLI:EU:C:1991:428), bod 25.

²⁵¹ Tamže, bod 26.

Súdny dvor však nadviazal na svoju predchádzajúcu judikatúru, v rámci ktorej Súdny dvor konštatoval, že Zmluva o založení EHS vytvorila vlastný právny poriadok, ktorý je začlenený do právnych systémov členských štátov a ktorý sú vnútroštátne súdy povinné uplatňovať, pričom jeho subjektmi sú nielen členské štáty, ale aj ich štátni príslušníci, a že právo Spoločenstva ukladá jednotlivcom nielen povinnosti, ale priznáva im vnútroštátne súdy majú povinnosť zabezpečiť plný účinok práva EHS a chrániť práva, ktoré tieto normy priznávajú jednotlivcom (*Simmenthal, Factortame*). Pokiaľ by jednotlivci nemali možnosť dosiahnuť nápravu v prípade poškodenia ich práv porušením práva Spoločenstva, ktoré možno pripísať členskému štátu, ohrozila by sa plná účinnosť noriem Spoločenstva a oslabil by sa ochrana práv, ktoré priznávajú²⁵². Súdny dvor konštatoval, že zásada zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ktoré mu možno pripísať, je v systéme Zmluvy obsiahnutá²⁵³. Argumentoval povinnosťou lojality, na základe ktorej sú členské štáty povinné prijať všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov vyplývajúcich z práva Spoločenstva, pričom medzi tieto povinnosti patrí aj povinnosť odstrániť nezákonné následky porušenia práva Spoločenstva²⁵⁴. Súdny dvor odmietol argument, že zodpovednosť je otázkou vnútroštátneho práva, ale konštatoval, že pokiaľ by nebolo jednotlivcom umožnené požadovať náhradu škody od členského štátu za porušenie práva EÚ, tak ochrana jednotlivcov by bola oslabená. Samotná zodpovednosť

²⁵² Tamže, bod 33.

²⁵³ Tamže, bod 35.

²⁵⁴ Tamže, bod 36.

členského štátu za škodu, ktorá bola jednotlivcom spôsobená členským štátom porušením práva EÚ je preto inherentnou súčasťou samotných zmlúv.

Súdny dvor zároveň deklaroval podmienky zodpovednosti členského štátu za škodu, ktoré musia byť splnené, aby jednotlivcovi vznikol nárok na náhradu škody. Tieto podmienky závisia od povahy porušenia práva EÚ, ktorým bola škoda spôsobená. Súdny dvor zároveň definoval tri podmienky, ktoré musia byť splnené, aby vznikla zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú porušením práva EÚ:

- priznanie práv jednotlivcom
- obsah týchto práv možno identifikovať
- existencia príčinnej súvislosti medzi porušením povinnosti štátu a škodou, ktorú utrpeli poškodené osoby

Súdny dvor zároveň konštatoval, že obsahové a formálne podmienky stanovené rôznymi vnútroštátnymi právnymi poriadkami pre oblasť náhrady škôd nemôžu byť menej výhodné než tie, ktoré sa týkajú obdobných návrhov vnútroštátnej povahy, a nemôžu byť upravené takým spôsobom, ktorý by prakticky znemožňoval alebo príliš sťažoval získanie nápravy. Zároveň uložil vnútroštátnemu súdu, aby v rámci vnútroštátnych právnych predpisov týkajúcich sa zodpovednosti zabezpečil právo pracovníkov na náhradu škody, ktorá im bola spôsobená neprebratím smernice²⁵⁵.

Spôsob náhrady samotnej škody sa bude riadiť vnútroštátnymi procesnými predpismi, ktoré však musia rešpektovať princípy, ktoré

²⁵⁵ Tamže, bod 45.

sú stanovené pre zodpovednosť členského štátu za škodu v práve Európskej únie.

4.7.1 Zodpovednosť členského štátu za škodu v ďalšej judikatúre

Súdny dvor EÚ svojou judikatúrou odmietal priamy účinok smerníc v horizontálnych vzťahoch, pričom však zdôrazňoval povinnosť interpretovať vnútroštátne právo v súlade so smernicami, pokiaľ je to len možné a v miere, ktoré vnútroštátne právo pripúšťa. Súdny dvor zároveň potvrdzoval, že ak členský štát spôsobil škodu tým, že neimplementoval právo EÚ, zodpovedá za škodu, ktorú týmto spôsobil.

Prípád *Francovich* bol prvým prípadom, v ktorom Súdny dvor spomenul existenciu zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ. Na tento prípad nadviazala ďalšia judikatúra, ktorá ďalej rozvinula podmienky aplikácie tejto zásady. V prípade *Brasserie du Pêcheur*²⁵⁶ sa Súdny dvor zaoberal zodpovednosťou členského štátu za škodu za konanie a nekonanie zákonodarcu členského štátu, ktorý sa dostal do rozporu s právom EÚ. Zároveň Súdny dvor opäť definoval tri podmienky vzniku zodpovednosti členského štátu za škodu: t. j. že (i) cieľom porušeného právneho predpisu je priznanie práv jednotlivcom, že (ii) porušenie je dostatočne závažné a napokon, že (iii) existuje priama príčinná súvislosť medzi porušením povinnosti, ktorá prislúcha štátu, a škodou, ktorú utrpeli poškodené osoby²⁵⁷. V rozsudku Súdny dvor mal

²⁵⁶ Rozsudok Súdneho dvora z 5. marca 1996, spojené veci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní* (ECLI:EU:C:1996:79)

²⁵⁷ Tamže, bod 51.

za to, že porušenie práva EÚ musí dosahovať určitú intenzitu, keďže porušenie musí byť dostatočne závažné, ide o situáciu, keď členský štát alebo inštitúcia Spoločenstva zjavne a vážne prekročili hranice voľnej úvahy, ktoré sú im uložené²⁵⁸. O dostatočne závažné porušenie práva EÚ pôjde, ak porušenie práva EÚ trvá napriek tomu, že existuje rozsudok, ktorý takéto porušenie konštatuje, alebo ak existuje ustálená judikatúra Súdneho dvora v danej oblasti, z ktorých vyplýva, že dotknuté správanie je porušením práva.

Ak sú kumulatívne splnené všetky tri podmienky²⁵⁹ tak členský štát musí poskytnúť odškodnenie za spôsobenú ujmu v rámci vnútroštátneho práva o zodpovednosti, pričom podmienky na náhradu škody stanovené vnútroštátnymi právnymi predpismi nemôžu byť menej priaznivé ako podmienky týkajúce sa podobných vnútroštátnych nárokov a nesmú byť upravené tak, aby v praxi sťažovali alebo znemožňovali získanie náhrady škody.²⁶⁰

Z prípadu *H. M. Treasury, ex p. British Telecommunications plc*²⁶¹. je zrejmé, že hoci je zodpovednosť členského štátu za porušenie

²⁵⁸ Tamže, bod 55.

V bode 56 následne Súdny dvor posudzoval prvky, ktoré je potrebné brať do úvahy pri posudzovaní hranice voľnej úvahy: *Medzi prvky, ktoré príslušný súd môže vziať do úvahy, patrí predovšetkým jasnosť a presnosť porušeného právneho predpisu, miera voľnej úvahy, ktorú tento predpis ponecháva orgánom štátu alebo Spoločenstva, úmyselnosť alebo neúmyselnosť spáchaného porušenia alebo spôsobenej škody, ospravedlniteľnosť alebo neospravedlniteľnosť prípadného právneho omylu, skutočnosť, že stanovisko orgánov Spoločenstva mohlo prispieť k opomenutiu, prijatiu alebo zachovaniu vnútroštátnych opatrení alebo praktík, ktoré sú v rozpore s právom Spoločenstva.*

²⁵⁹ Existenciu priamej príčinnej súvislosti medzi porušením povinnosti, ktorú má členský štát, a škodou, ktorú utrpeli poškodené osoby musí preveriť vnútroštátny súd.

²⁶⁰ Tamže, bod 67.

²⁶¹ Rozsudok Súdneho dvora z 26. marca 1996, vec C-392/93, *The Queen proti H. M. Treasury, ex parte British Telecommunications plc*. (ECLI:EU:C:1996:131)

práva EÚ objektívna, nie je absolútna. Vláda Spojeného kráľovstva na Súdnom dvore uspela, keď tvrdila, že nesprávna transpozícia smernice vyplývala z nejasnosti samotnej smernice, keďže nebolo celkom jasné, čo požadovala. V tomto prípade Súdny dvor potvrdil, že pokiaľ smernica umožňovala aj iný výklad, tak zodpovednosť členského štátu nevzniká. Súdny dvor konštatoval, že „reštriktívny prístup k zodpovednosti štátu je v takejto situácii opodstatnený z dôvodov, ktoré už uviedol Súdny dvor na odôvodnenie prísneho prístupu k mimozmluvnej zodpovednosti inštitúcií Spoločenstva alebo členských štátov pri výkone legislatívnych funkcií v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje právo Spoločenstva, v ktorých inštitúcia alebo štát má širokú mieru voľnej úvahy – najmä aby obava zo žalôb o náhradu škody nebránila výkonu legislatívnych funkcií, keď si všeobecný záujem vyžaduje, aby inštitúcie alebo členské štáty prijali opatrenia, ktoré môžu nepriaznivo ovplyvniť individuálne záujmy.“²⁶² Hoci je úlohou vnútroštátneho súdu posúdiť, či sú splnené podmienky pre vznik zodpovednosti členského štátu za škodu, v tomto prípade má Súdny dvor všetky nevyhnutné informácie, aby mohol posúdiť, či skutočnosti predstavujú dostatočne závažné porušenie práva Spoločenstva. Podľa judikatúry Súdneho dvora je porušenie dostatočne závažné, ak inštitúcia alebo členský štát pri výkone svojich zákonodarných právomocí zjavne a závažne porušili obmedzenia výkonu svojich právomocí, pričom medzi faktory, ktoré môže súd vziať do úvahy, patrí jasnosť a presnosť porušeného pravidla. V tomto prípade však išlo o situáciu nepresnej formulácie, pričom dané ustanovenie mohlo byť vykladané aj spôsobom, ktorý v dobre viere zvolilo Spojené kráľovstvo, pričom argumenty, ktoré uviedlo, nie sú úplne bez podstaty. Tento výklad, ktorý zastávali aj iné členské štáty, nebol zjavne v rozpore

²⁶² Tamže, bod 40.

so znením smernice ani s cieľom, ktorý sleduje²⁶³. Súdny dvor zohľadnil, že Spojené kráľovstvo nemalo k dispozícii žiadne usmerenie z judikatúry Súdneho dvora, pokiaľ ide o výklad sporného ustanovenia a rovnako tak nespravila ani Komisia v čase prijatia danej právnej úpravy²⁶⁴. Konanie členského štátu, ktorým vylúčil pri transpozícii smernice do vnútroštátneho práva určité služby z pôsobnosti smernice, hoci v rozpore s príslušným ustanovením smernice, tak takéto konanie nezakladá dostatočne závažné porušenie práva Spoločenstva, aké zamýšľal Súdny dvor vo svojom rozsudku vo veci *Brasserie du Pêcheur a Factortame*²⁶⁵.

Súdny dvor potvrdil obdobný záver v prípade *Brinkmann*²⁶⁶, v ktorom mal za to, že hoci nesprávna aplikácia smernice Dánskom v oblasti daňového práva poškodzovala spoločnosti, tak zodpovednosť členského štátu nevznikla, vzhľadom k tomu, že absentovalo splnenie podmienky dostatočnej závažnosti porušenia práva EÚ. Napokon, nesprávnej interpretácie smernice sa dopustili viaceré členské štáty. Aj keď Súdny dvor mal za to, že neprijatie akéhokoľvek opatrenia na prebratie smernice s cieľom dosiahnuť požadovaný výsledok v lehote stanovenej na tento účel predstavuje samo osebe závažné porušenie práva EÚ, je potrebné zohľadniť aj stupeň jasnosti a presnosti ustanovení príslušnej smernice²⁶⁷. V danom prípade však výklad príslušných definícií, ktorý poskytli dánske orgány, nebol zjavne v rozpore so znením príslušnej smernice alebo najmä s cieľom, ktorý táto smernica sleduje.

²⁶³ Tamže, bod 43.

²⁶⁴ Tamže, bod 44.

²⁶⁵ Tamže, bod 45.

²⁶⁶ Rozsudok Súdneho dvora z 24. septembra 1998, vec C-319/96, *Brinkmann Tabakfabriken GmbH v Skatteministeriet* (ECLI:EU:C:1998:429).

²⁶⁷ Tamže, bod 30.

Z uvedených prípadov je zrejmé, že ak je na strane členského štátu možnosť úvahy, ktorá mu umožňuje sa rozhodnúť, aké opatrenie prijme za účelom implementácie práva EÚ, prípadne, ak existuje dôvod, ktorý je ospravedlňujúcim vo vzťahu k interpretácii práva EÚ, tak dochádza k posúdeniu splnenia požiadaviek na zavinenie ako súčasti pre vznik zodpovednosti členského štátu za škodu. V prípadoch, kedy je povinnosť členského štátu jednoznačne a jasne určená a porušenie práva EÚ je jednoznačné, tak posúdenie vzniku zodpovednosti členského štátu za škodu bude jednoduchšie. Tento záver je možné vyvodit' aj z novej judikatúry Súdneho dvora²⁶⁸, ktorá potvrdzuje, že čím je ustanovenie práva EÚ jasnejšie a na strane členského štátu existuje menší priestor pre voľnú úvahu, tak tým je pravdepodobnejšie založenie zodpovednosti členského štátu za škodu za samotné porušenie práva EÚ. Naproti tomu, že čím je ustanovenie práva EÚ menej jasné a presné, tým má členský štát väčšiu mieru úvahy pri transpozícii daného ustanovenia má členský štát a preto aj pri posudzovaní porušenia práva EÚ zo strany členského štátu bude nevyhnutné reflektovať vyššiu mieru závažnosti porušenia, aby mohla vzniknúť zodpovednosť členského štátu za škodu.

Z prípadu *Robins* vyplýva, že zodpovednosť členského štátu za nesprávne prebratie ustanovenia do vnútroštátneho právneho poriadku je podmienená zistením zjavného a závažného prekročenia hraníc voľnej úvahy týmto štátom²⁶⁹. Pre vznik zodpovednosti členského štátu za škodu musí vnútroštátny súd okrem stupňa jasnosti a presnosti porušenej normy a rozsahu miery voľnej úvahy, ktorú

²⁶⁸ Pozri rozsudok Súdneho dvora z 25. januára 2007, vo veci C-278/05, *Carol Marilyn Robins a i. proti Secretary of State for Work and Pensions* (ECLI:EU:C:2007:56).

²⁶⁹ Tamže, bod 75.

porušená norma ponecháva vnútroštátnym orgánom, zohľadniť aj úmyselnú alebo neúmyselnú povahu nesplnenia povinnosti alebo spôsobenej škody, ospravedlniteľnosť alebo neospravedlniteľnosť prípadného právneho omylu, okolnosť, že postup orgánu EÚ mohla prispieť k opomenutiu, prijatiu alebo zachovaniu opatrení alebo vnútroštátnej praxe, ktoré sú v rozpore s právom EÚ²⁷⁰.

4.7.2 Zodpovednosť národných súdov za škodu

Princíp zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ sa rozšírila aj na súdy členských štátov. V rozsudku *Köbler*²⁷¹ Súdny dvor určil podmienky, kedy je členský štát zodpovedný za škody za akty súdnej moci, ktorá je nezávislá. Súdny dvor vychádzal z predpokladu, že členský štát zodpovedá za porušenie práva EÚ nezávisle od toho, ktorý orgán členského štátu sa svojím konaním alebo opomenutím nedodržania dopustil²⁷². Odvolával sa pritom na medzinárodné právo, v zmysle ktorého sa za štát, ktorému vznikne zodpovednosť za porušenie medzinárodného záväzku, posudzuje ako jeden celok bez toho, aby bolo rozlišované, či porušenie, na základe ktorého vznikla škoda, možno pripísať zákonodarnej, súdnej či výkonnej moci²⁷³. Súdna moc navyše zohráva pri ochrane práv jednotlivcov významnú úlohu, a v prípade, ak by nebolo jednotlivcom umožnené získať odškodnenie v prípade porušenia ich práv v dôsledku porušenia práva EÚ, ktoré sa zakladá na rozhodnutí súdu členského štátu, bola by bola ohrozená plná

²⁷⁰ Tamže, bod 77.

²⁷¹ Rozsudok Súdneho dvora z 30. septembra 2003, vo veci C-224/01, *Gerhard Köbler proti Republik Österreich* (ECLI:EU:C:2003:513).

²⁷² Tamže, bod 31.

²⁷³ Tamže, bod 32.

účinnosť týchto ustanovení a zmenšená ochrana z nich vyplývajúcich práv²⁷⁴. Jednotlivec má právo požadovať náhradu škody vzniknutej v dôsledku porušenia jeho práv aj pokiaľ ide o rozhodnutia súdu najvyššieho stupňa, pričom je vecou právnych poriadkov jednotlivých členských štátov, aby určili, ktorý súd je príslušný pre rozhodovanie právnych sporov týkajúcich sa takejto náhrady škody.

Súdny dvor neakceptoval argument opierajúci sa o nezávislosť a autoritu sudcu, keďže pri zodpovednosti členského štátu za škodu nejde o osobnú zodpovednosť sudcu, ale o zodpovednosť štátu a zodpovednosť štátu za súdne rozhodnutia, ktoré sú v rozpore s právom EÚ, nemôže byť spôsobilá ohroziť nezávislosť súdnej moci. Zároveň však konštatoval, že pri skúmaní zodpovednosti štátu za rozhodnutia vnútroštátneho súdu najvyššieho stupňa musia byť zohľadnené osobitosti sudcovskej funkcie a legitímne požiadavky právnej istoty. Štát zodpovedá za rozhodnutia, ktoré sú v rozpore s právom EÚ len vo výnimočnom prípade, kedy sa súd dopustil zjavného porušenia platného práva²⁷⁵. Pre posúdenie intenzity porušenia práva EÚ je potrebné zohľadniť všetky aspekty konkrétneho prípadu, ku ktorým patrí najmä miera jednoznačnosti a presnosti porušeného predpisu, úmysel vzťahujúci sa na porušenie, ospravedlniteľnosť pochybenia, prípadne zaujatie stanoviska inštitúcie EÚ ako aj porušenie povinnosti príslušného súdu podať návrh na začatie prejudiciálneho konania²⁷⁶. Porušenie práva EÚ je zjavné a dostatočne závažné, keď je dané rozhodnutie v zjavnom rozpore s príslušnou judikatúrou Súdneho dvora²⁷⁷.

²⁷⁴ Tamže, bod 33.

²⁷⁵ Tamže, bod 53.

²⁷⁶ Tamže, bod 55.

²⁷⁷ Tamže, bod 56.

4.7.3 Úloha vnútroštátnych súdov

Aj keď zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ pomenoval ako princíp Súdny dvor EÚ, tak samotné súdne spory o náhradu škody sa budú riešiť výlučne na národných súdoch, ktoré budú posudzovať nároky žalobcov a zodpovednosť žalovaného. Žalobu proti členskému štátu, ktorý mal škodu spôsobiť, nemôžu poškodené subjekty v žiadnom prípade podať na Súdnom dvore EÚ, keďže v zmysle ZFEÚ nedisponuje Súdny dvor právomocou takéto konania riešiť.

V podmienkach Slovenskej republiky je zodpovednosť orgánu štátnej a verejnej moci upravená v článku 46 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, v zmysle ktorého má každý právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Ústava Slovenskej republiky zároveň predpokladá, že podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon. Týmto zákonom je zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.²⁷⁸ Tento zákon stanovuje podmienky zodpovednosti štátu za škodu, ktorá bola spôsobená orgánmi verejnej moci, pri výkone verejnej moci, pričom rozlišuje medzi (i) nezákonným rozhodnutím, (ii) nezákonným zatknutím, zadržaním alebo iným pozbavením osobnej slobody, (iii) rozhodnutím o treste,

²⁷⁸ Pozri bližšie: JÁNOŠÍKOVÁ, Martina. Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. In: *Justičná revue*. 2005, vol. 57, no. 3, s. 396.

o ochrannom opatrení alebo rozhodnutí o väzbe, a (iv) nesprávnym úradným postupom.

4.7.4 Nezmluvná zodpovednosť Európskej únie

V zmysle článku 340 ZFEÚ napraví EÚ akékoľvek škody spôsobené vlastnými orgánmi alebo pracovníkmi pri výkone ich funkcií, pričom nezmluvná zodpovednosť sa spravuje v súlade so zásadami spoločnými pre právne poriadky členských štátov.

Súdny dvor EÚ porovnal zodpovednosť EÚ so zodpovednosťou členských štátov za škodu, z čoho možno vyvodiť záver, že pre občanov EÚ bude jednoduchšie domôcť sa náhrady škody od inštitúcií EÚ, keďže v zmysle požiadaviek na zodpovednosť členského štátu je potrebné preukázať porušenie práva EÚ. Pokiaľ teda jednotlivec preukáže, že inštitúcia EÚ sa dopustila porušenia práva EÚ, vzniká predpoklad pre jednotlivca domôcť sa náhrady škody. Bližšie sa k problému vyjadril Súdny dvor v prípade *Bergaderm*²⁷⁹, v ktorom deklaroval, že systém pravidiel, ktorý Súdny dvor vypracoval, zohľadňuje okrem iného zložitost' situácií, ktoré sa majú upraviť, ťažkosti pri uplatňovaní alebo výklade textov a najmä priestor na voľnú úvahu, ktorý je k dispozícii autorovi predmetného právneho predpisu²⁸⁰. Súdny dvor uviedol, že podmienky, za ktorých môže štát niesť zodpovednosť za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva EÚ, sa bez osobitného odôvodnenia nemôžu líšiť od podmienok upravujúcich zodpovednosť EÚ za podobných okolností. Ochrana práv, ktoré jednotlivcom vyplývajú z práva EÚ, sa

²⁷⁹ Rozsudok Súdneho dvora zo 4. júla 2000, vo veci C-352/98 P, *Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA a Jean-Jacques Goupil proti Komisii Európskych spoločenských* (ECLI:EU:C:2000:361).

²⁸⁰ Tamže, bod 40.

nemôže líšiť v závislosti od toho, či je za škodu zodpovedný vnútroštátny orgán alebo orgán EÚ²⁸¹.

Ako bolo uvedené vyššie, pre vznik zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom a priznanie práva na náhradu škody je potrebné splniť tri podmienky: (i) porušený právny predpis priznáva práva jednotlivcom, (ii) porušenie musí byť dostatočne závažné a (iii) musí existovať priama príčinná súvislosť medzi porušením práva a škodou, ktorú utrpeli poškodené subjekty.

Súdny dvor konštatoval, že splnenie podmienky dostatočne závažného porušenia práva sa uplatní tak v prípade zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EÚ ako aj v prípade zodpovednosti EÚ v zmysle článku 340 ZFEÚ. Pre vznik nezmluvnej zodpovednosti EÚ bude potrebné preukázať, či inštitúcia EÚ zjavne a závažne nerešpektovala hranice svojej voľnej úvahy²⁸².

4.8 Priebežný záver

Súdny dvor vyvinul techniky, ktoré umožňujú, aby smernice, ktoré neboli transponované, prípadne boli transponované nesprávne, prenikli napriek tomu do právneho poriadku členských štátov, či už prostredníctvom priameho alebo nepriameho účinku. Rovnako sa uvedená povinnosť týka smerníc, ktoré síce boli riadne transponované, avšak hrozí, že nesprávnou aplikáciou práva sa nedosiahne ich predpokladaný výsledok. Povinnosť orgánov aplikácie práva členských štátov dosiahnuť výsledok vyplývajúci z práva EÚ, ako aj ich

²⁸¹ Tamže, bod 41.

²⁸² Tamže, bod 43.

povinnosť prijať všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili splnenie tejto povinnosti, vyplýva z povinnosti lojality členských štátov, ktorá je zakotvená v článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii a je nevyhnutným predpokladom pre zabezpečenie efektívneho uplatňovania práva EÚ na území členských štátov EÚ. Priamy a nepriamy účinok majú povinnosť zohľadňovať všetky orgány členských štátov v rámci ich právomocí, pričom Súdny dvor explicitne zdôraznil, že táto povinnosť sa týka aj vnútroštátnych súdov, ktoré tak musia zabezpečiť aby prijali všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy na zabezpečenie výsledku stanoveného v práve EÚ. Súdny dvor v kontexte nepriameho účinku stanovil povinnosť vykladať vnútroštátne právo vo svetle jeho znenia a účelu s cieľom dosiahnuť stanovený výsledok, pričom vnútroštátny súd musí vykladať a uplatňovať vnútroštátne právo v súlade s požiadavkami práva EÚ. Z nepriameho účinku vyplýva vnútroštátnym súdom povinnosť využiť maximálny možný rozsah právnej úvahy, pričom tento je potrebné využiť v celej miere, v akej im to vnútroštátne právo poskytuje, keďže rozhodnúť o otázke týkajúcej sa výkladu vlastného vnútroštátneho práva prislúcha len vnútroštátnemu súdu.

Súdny dvor pristupoval v prípade aplikácie práva EÚ a zabezpečenia jeho účinkov tak, že zabezpečil jednotlivcom širšiu právnu ochranu, ako tomu bolo v prípade *Francovich*²⁸³. Síce išlo o prípad, ktorý sa týkal oblasti ochrany zamestnancov, jeho dosahy sú však podstatne hlbšie, keďže zadefinoval princíp v oblasti aplikácie práva EÚ, ktorým je zabezpečenie plnej aplikácie práva EÚ, a to aj prostredníctvom náhrady ujmy jednotlivcom, ktorí utrpeli škody v dôsledku

²⁸³ Rozsudok Súdneho dvora z 19. novembra 1991, spojené veci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike* (ECLI:EU:C:1991:428); rozsudok označovaný ďalej v texte ako „*Francovich*“

porušenia povinností členským štátom vyplývajúce z práva EÚ, pričom vnútroštátne súdy majú povinnosť zabezpečiť túto povinnosť úplnej aplikácie práva EÚ. Súdny dvor zdefinoval zodpovednosť členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, za ktorú sú zodpovedné členské štáty, pričom táto zodpovednosť je neoddeliteľnou súčasťou systému zmlúv²⁸⁴. Prípád *Franco-vich* spolu s ďalšími prípadmi predstavujú najpriamejšiu metódu ochrany práv jednotlivcov v prípade porušenia práva EÚ, i keď možnosť uplatnenia priameho a nepriameho účinku je stále k dispozícii²⁸⁵.

²⁸⁴ Pozri bod 35 rozsudku *Franco-vich*: „Princíp, podľa ktorého štát musí byť zodpovedný za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, za ktorú môže byť štát zodpovedný, je neoddeliteľnou súčasťou systému zmlúv.“

²⁸⁵ Princíp zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva EÚ, zavedený rozhodnutím *Franco-vich*, bol následne potvrdený aj rozhodnutím *Dillenkofer* (rozsudok Súdneho dvora z 8. októbra 1996, spojené veci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 and C-190/94, *Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula and Trosten Knor v. Bundesrepublik Deutschland* (ECLI:EU:1996:375). Prípád sa týkal netransponovanej smernice 90/314/ES o balíku cestovných, dovolenkových a výletných služieb. Súdny dvor rozhodol, že Spolková republika Nemecko zodpovedá za škodu spotrebiteľom, ktorí utrpeli škodu v dôsledku insolventnosti ich cestovnej kancelárie, keďže netransponovala smernicu, ktorá garantovala náhradu spotrebiteľom v prípade insolventnosti cestovnej kancelárie.

5 Záver

Inštitút nemajetkovej ujmy je oddávna predmetom posudzovania, pretože nejde o ľahko uchopiteľný nárok, ktorý by bol objektívne jednoducho vyjadriteľný a kvantifikovateľný. Naprieč históriou sa uplatňovali rôzne pohľady na možnosti priznávania, resp. nepriznávania náhrady nemajetkovej ujmy či už vo forme skôr morálnej satisfakcie, alebo v monetárnej podobe.

Prvotným predpokladom pre uvažovanie o nemajetkovej ujme ako takej bolo potrebné pristúpiť k skúmaniu človeka ako ľudskej bytosti, ktorá je tvorená nielen fyzickým telom, ale tiež ďalšou, akousi *nehmotnou zložkou*, pod ktorú v základnej rovine patrila ako prvá náhrada za poškodenie tela, resp. zdravia. Postupným *pridávaním* ďalších reparačných rovín (meno, česť atď.) sa okruh ďalších predmetov ochrany rozširoval, čo primárne súviselo s vnímaním človeka vrátane jeho duševného a psychického prežívania, pričom sa potvrdil koncept *osobnosti* a tento sa ďalej rozvíjal až dospel do súčasnej podoby. Ani v súčasnosti však nepanuje presná zhoda v rovine jednotlivých zložiek osobnosti a najmä v možnosti priznávania náhrady ujmy spôsobenej na parciálnych osobnostných zložkách, v otázke kvantifikácie nároku (ak sa tento prizná) sú naprieč jednotlivými právnymi poriadkami zvolené viaceré prístupy ad absolútnej neregulovanosti až po stanovenie spôsobov výpočtu. Do úvahy pripadajúce nemateriálne satisfakčné nároky, ospravedlnenia, dokonca vykonanie určitých prác alebo iných počinov zo strany škodcu sa javia ako najvhodnejšie v porovnaní so samou podstatou nemajetkovej ujmy, keď rovnako tak ako v jej prípade, ide aj v prí-

pade uvádzaných možností náhrady ujmy o imateriálnu podobu reparácie, čo je podstatným argumentom pre preferovanie takejto formy náhrady pred náhradou finančnou. Uvádzaný prístup nie je súdnou praxou dostatočne akcentovaný najmä v oblasti náhrady za ujmu spôsobenou usmrtením blízkej osoby, keď sa sudy vo svojich rozhodnutiach dostatočne nevysporiadavajú s tým, prečo iná než peňažná forma reparácia nie je vyhovujúca, čo ale nijako neznižuje správnosť ich záveru čo do samotného výsledku, ako skôr do absencie dostatočného naplňania zásad spravodlivosti (prípadne zákonnosti rozhodnutia ako jej určitej zúženej podobe), pod ktoré patrí aj riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia

Právna úprava regulujúca nemajetkovú ujmu a jej náhradu je do veľkej miery závislá od aktuálneho stavu v spoločnosti, ktorý je vytváraný mnohými činiteľmi – *vyspelosť* spoločnosti, ekonomická situácia, stupeň poznania, zdravotnej starostlivosti, prevládajúci *svetonázor*, náboženské vyznanie a mnohé ďalšie, ktoré všetky svojou mierou vplyvajú aj vo všeobecnosti na stav právnej úpravy. Aj samotná právna úprava je v rovine nemajetkovej ujmy a priznávania jej náhrady skôr stručná a aj (prinajmenšom čo do lexiky) nejasná, čo samo o sebe nie je možné vnímať ako negatívum, pretože takýto stav ponecháva to veľkú mieru variability pre rozhodovanie o uplatňovaných nárokoch pre sudy, no na druhej strane to nevytvára dostatočný predpoklad pre vyhnutie sa súdnemu konaniu z dôvodu rozhodnutia sa o nároku medzi účastníkmi konkrétneho hmotnoprávneho vzťahu bez toho, aby do toho bola zainteresovaná iná neustranná osoba, pretože účastníci nemajú reálnej dané *mantinely*, v ktorých by sa dôvodne mohli pohybovať.

Medzi viaceré v publikácii pomerované kritériá na určenie výšky náhrady nemajetkovej ujmy patrí osobitne *krehkosť poškodeného* ako

takmer vôbec neakcentovaná podstatná okolnosť, t. j. situácia, kedy okolnosť (zdravotný stav poškodeného) stojaca mimo priamej pozornosti rámca príčina – následok zohráva dôležitú úlohu a zároveň sa tejto úlohe nedostáva riadnej pozornosti pri reflektovaní všetkých rozhodujúcich skutkových okolností prítomných pri škodovej (ujmovej) udalosti a ak aj áno, nepanuje zhoda na to, do akej miery sa má táto okolnosť podieľať na vyvodení konečného záveru, a to zrejme aj z dôvodu, že ide o okolnosť, ktorá sa vymyká štandardným zodpovednostným modelom, čo je pochopiteľné, keďže ide o okolnosť až *priliš sui generis*.

Odlišnosť jednotlivých národných úprav v európskom právnom prostredí sa v plnej miere prejavila v potrebe zjednocujúceho prístupu v nadväznosti na prispôsobovanie sa spoločnej právnej regulácie v podobe únijných právnych aktov. Táto úloha je zverená práve Súdnemu dvoru Európskej únie, ktorý sa v rozhodovacej praxi obširne vysporiadal s tým, ako je potrebné vykladať spoločné únijné akty v kontexte často odlišných národných úprav, a to dokonca aj v podobe možnosti domáhania sa priameho účinku smerom zo strany jednotlivca v členskej krajine a tiež v podobe uplatňovania eurokonformného (zjednocujúceho) výkladu. Aj sudy členských štátov Európskej únie majú povinnosť prijať všetky zákonné mechanizmy na to, aby sa zabezpečil výsledok, ktorý je úijným právom stanovený.

Použitá literatúra

- AZOULAI, Loïc. The 'Retained Powers' Formula in the Case Law of the European Court of Justice: EU Law as Total Law? In: *European Journal of Legal Studies*. 2011, vol. 4, no. 2, s. 192-219.
- BABJAKOVÁ, Ľudmila. O náhrade nemajetkovej ujmy alebo o ochrane osobnosti zasa trochu inak. In: *Justičná revue*. 2004, vol. 56, no. 12, s. 1373-1383.
- BROOKE, Henry et al. (Law Commission). *Damages for personal injury: Non pecuniary loss. A consultation paper*. Norwich: HMSO, 1995. Dostupné online: <http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2016/08/No.140-Damages-for-Personal-Injury-Non-Pecuniary-Loss-A-Consultation-Paper.pdf>.
- BUSSANI, Mauro, MATTEI, Ugo A. The Common Core Approach to the European Private Law. *Columbia Journal of European Law*. 1997, vol. 3, s. 339-356.
- CALABRESI, Guido. *The Cost of Accidents: A Legal and Economic Analysis*. New Haven, London: Yale University Press, 1970.
- CHEREDNYCHENKO, Olha O. Fundamental rights and private law: A relationship of subordination or complementarity? In: *Utrecht Law Review*. 2007, vol. 3, no. 2, s. 1-25.
- COLEMAN, Jules. The Costs of the Costs of Accidents. In: *Maryland Law Review*. 2005, vol. 64., no. 1, s. 337-354. Dostupné online: <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/mlr/vol64/iss1/14>.
- CRAIG, Paul, de BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases and Materials*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2015.

- ČENTÍK Tomáš. Interpretačné nejasnosti § 19b ods. 2 a 3 Občianskeho zákonníka? In: *Ulpianus* [online]: <https://www.ulpianus.sk/blog/interpretačne-nejasnosti-19b-ods.-2-a-3-občianskeho-zakonníka/>.
- DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016.
- ELIÁŠ, Karel a kol.: *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek*. Praha: Linde, 2008.
- FAJNOR, Vladimír, ZÁTURECKÝ, Adolf. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Praha: Právnické kníhkupectvo a nakladatelství V. Linhart, 1935.
- FOSTER, Nigel. *Foster on EU Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- GAMARRA-AMAYA, Laura Cecilia. Damages and awards: A comparative study between Colombia and the United States. In: *Revista Jurídicas*. 2019, vol. 16, no. 1, s. 139-152. Dostupné online: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/7537639.pdf>.
- GEŠKOVÁ, Katarína, NOVOTNÁ, Marianna a kol. *Zásady európskeho súkromného práva. Súbor interpretačných a aplikačných nástrojov*. Praha: Leges, 2019.
- HAMUĽÁK, Ondrej, KERIKMÄE, Tanel. Indirect Effect of EU Law under Constitutional Scrutiny – the Overview of Approach of Czech Constitutional Court. In: *International and Comparative Law Review*. 2016, vol. 16, no. 1, s. 69-82.
- HLUŠÁK, Milan. Limity a ďalšie problémy náhrady škody. In: 28. *Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2021, s. 99-118.
- HLUŠÁK, Milan. O tom, či sú citové väzby osobnostným dobrom a o ochrane osobnosti vôbec (úvahy na pozadí rekodifikácie

- súkromného práva). In: *Ujma zo straty ľudského života a jej náhrada v súkromnom práve*. Zborník z konferencie XV. Lubyho právnických dní. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2021.
- HURDÍK, Jan. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2000, vol. 8, no. 3, s. 306-313. Dostupné online: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/8530>.
- JANČO, Milan, JURČOVÁ, Monika, NOVOTNÁ, Marianna a kol. *Európske súkromné právo*. Bratislava : Euroiuris, 2012.
- JANKUV, Juraj. Ochrana ľudských práv v Európskej únii. In: *Základy európskeho práva*. Bratislava: Iura edition, 2004, s. 239-312.
- JÁNOŠÍKOVÁ, Martina. Zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. In: *Justičná revue*. 2005, vol. 57, no. 3, s. 390-400.
- JANSEN, Nils. Trapped in categories: On the history of compensation for immaterial damages in European contract law. In PALMER, Vernon. (ed.), *The Recovery of Non-Pecuniary Loss in European Contract Law (The Common Core of European Private Law)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 23-42.
- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kaligram, 2004.
- KELÍŠEK, Alexander, STRELCOVÁ, Stanislava. Možné prístupy k stanoveniu hodnoty ľudského života. In: *Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí*. 20. medzinárodná vedecká konferencia. Žilina: Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU, 2015, s. 239-246. Dostupné online: http://fbiw.uniza.sk/rks/2015/articles/Kelisek_Strelcova.pdf.

- KNAP, Karel. a kol. *Ochrana osobnosti podľa občanského práva*. 4. podstatne přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004.
- KNAPP, Viktor. a kol. *Učebnice občanského a rodinného práva*. Svazek I. Praha: Orbis, 1955.
- KROPAJ, Marián. *Právnofilozofické východiská práva duševného vlastníctva*. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV, 2013.
- KUPCOVÁ, Zuzana. Interpretácia § 11 Občianskeho zákonníka alebo ochrana osobnosti trochu inak. In: *Justičná revue*. 2004, vol. 56, no. 3, s. 316-335.
- LANTAJOVÁ, Dagmar, HRICOVÁ, Iveta. Ústavnoprávne aspekty prednosti „právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie“ pred zákonmi Slovenskej republiky. In: *Days of public law*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 87-98.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. I. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- LINDENBERGH, Siewert D., van KIPPERSLUIS, Peter P.M. Non pecuniary losses. In: FAURE, Michael (ed.). *Encyclopedia of law and economics. Vol. 1: Tort law and economics*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009, s. 215-27.
- LITVINOFF, Saul. Moral Damages. In: *Louisiana Law Review*. 1977, vol. 38, no. 1, s. 1-28. Dostupné online <https://core.ac.uk/download/pdf/235289292.pdf>.
- LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve. I. diel*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958.
- LUBY, Štefan. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve. II. diel*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958.
- MANDELÍK, Jakub. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým – ad hoc novela Občianskeho zákonníka? *Bulletin slovenskej advokácie*. 2019, vol. 25, no. 11, s. 8-15.

- MÉSZÁROS, Peter. Vybrané aspekty vývoja inštitútu náhrady nemajetkovej ujmy (v peniazoch) – (za)dost'účinenia v rámci osobnostných práv. *Forum iuris Europaeum*. 2021, vol. 9, no. 1, s. 51-58.
- McQUADE, J. Stanley. The Eggshell Skull Rule and Related Problems in Recovery for Mental Harm in the Law of Torts. *Campbell Law Review*. 2001, vol. 24., no. 1, s. 1-45.
- NELSON, Camille A. Of Eggshells and Thin-skulls: A consideration of racism-related mental illness impacting Black women. In: *International Journal of Law and Psychiatry*. 2006, vol. 29, s. 112–136.
- NOVOTNÁ, Marianna. Nároky pozostalých osôb nemajetkovej povahy. In: NEVOLNÁ, Zuzana, HLUŠÁK, Milan (eds.) *Laudatio Alexandrovi Škrinárovi*. Trnava: Právnická fakulta TU, 2020, s. 115-129.
- NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Neznositelná krehkosť bytia poškodeného v deliktnom práve. In: *Fontes iuris*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2017, s. 181-196.
- NOVOTNÁ, Marianna, ŠTEFANKO, Jozef. Odras sociálneho prístupu pravidla Eggshell Skull v deliktnom práve európskeho soft law. In: *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, vol. 11, Suppl. 1, s.61-73.
- PEEL, Edwin, GOUDKAMP, James. *Winfield and Jolowicz on Tort*. London: Sweet & Maxwell, 2014.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.
- PIUS XI. *Quadragesimo anno* [...] o obnovení spoločenského poriadku podľa evanjelia pri príležitosti štyridsiateho výročia encykliky *Rerum novarum* (15. mája 1931). In: *Dokumenty sociálnej náuky Cirkvi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007.

- PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty UK Bratislava, 2001.
- RHIMES, Michael. The EU Courts stand their ground : why are the standing rules for direct actions still so restrictive?. In: *European journal of legal studies*. 2016, vol. 9, no. 1, s. 103-172.
- RICE, Dorothy, COOPER, Barbara. The economic value of human life. In: *American Journal of Public Health*. 1967, vol. 57, no. 11, s. 1954-1966. Dostupné online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1227852/pdf/amjphnation00079-0058.pdf>.
- ROGERS, Horton. Comparative Report of a Project Carried Out By the European Centre for Tort and Insurance Law. In: BAGINSKA, Ewa, ROGERS, Horton. *Damages for Non-pecuniary Loss In a Comparative Perspective*. Wien: Springer, 2001.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej rusi*. Díl I. Praha: Linhart, 1935.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- SMRŽ, Ivo. Duševní újmy na zdraví a jejich odčiniování v civilním právu. In: *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, vol. 9, no. 2, s. 15-44.
- STEELE, Jenny. *Tort Law: Text, Cases, and Materials*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012.
- STEHLÍK, Václav, HAMUŤÁK, Ondřej, PETR, Michal. *Praktikum práva Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016.

- STROMŠÍK, Jakub. Vývoj pojmu osoba v práve a jeho reflexe v ABGB a v občanském zákoníku z roku 2012. In: *Právněhistorické studie*. 2020, vol. 50, no. 3., s. 143-177. Dostupné online: https://karolinum.cz/data/clanek/8547/PHS_50_3_0143.pdf.
- ŠEJVL, Michal. Subjekt práva jako maska. In: HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 314-327.
- ŠORL, Róbert. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného Stav a východiská – 1. časť. In: *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, vol. 23, no. 9, s. 6-19.
- ŠORL, Róbert. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného Stav a východiská – 2. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, vol. 23, no. 10, s. 10-21.
- ŠTEFANKO, Jozef. Miesto a uplatnenie doktríny Eggshell Skull (krehkého poškodeného) v slovenskom práve. In: NOVOTNÁ, Marianna, ZORIČÁKOVÁ, Veronika (eds.). *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých a osobitosti nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v medicínskom práve v podmienkach slovenského a českého práva*. Bratislava: TINCT, 2021.
- ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník I*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.
- ŠTEVČEK, Marek a kol. *Občiansky zákonník II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.
- TICHÝ, Luboš. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. In: *Právník*. 2020, vol. 159, no. 8, s. 618-640.
- TARUSARIRA, Joram. The Anatomy of Apology and Forgiveness: Towards Transformative Apology and Forgiveness. In: *International Journal of Transitional Justice*. 2019, vol. 13, no. 2, s. 206-224.

- TROJČÁKOVÁ, Veronika. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. In: *Súkromné právo*. 2020, vol. 6, no. 2, s. 110-116.
- van DAM, Cees. *European Tort Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- van DIJCK, Gijs. The Ordered Apology. In: *Oxford Journal of Legal Studies*. 2017, vol. 37, no. 3, s. 562-587.
- VARGA, Peter. *Fundamentals of European Union Law. Constitutional and Institutional Framework*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- VISCUSI, Kip. The Value of Life in Legal Contexts: Survey and Critique. In: *American Law and Economics Review*. 2000, vol. 2, no. 1, s. 195-210. Dostupné online: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/faculty-publications/137>.
- von BAR, Christian, CLIVE, Eric (eds.). *Principles, Definitions and Model rules of European Private Law : Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition*. vol. 4. Munich : sellier, european law publishers, 2009.
- WEATHERILL, Stephen. *Cases and Materials on EU Law*. 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- ZORIČÁKOVÁ, Veronika. Kritériá pre určenie výšky náhrady za nemajetkovú ujmu sekundárnych obetí v slovenskej súdnej rozhodovacej praxi. In: NOVOTNÁ, Marianna, ZORIČÁKOVÁ, Veronika (eds.). *Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalých a osobitosti nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v medicínskom práve v podmienkach slovenského a českého práva*. Bratislava: TINCT, 2021.

Legislatívne dokumenty:

Spravodajská správa prednesená k návrhu novelizácie Občianskeho zákonníka na schôdzi Federálneho zhromaždenia Česko – Slovenskej Socialistickej republiky dňa 28.03.1990. Dostupné online: <https://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/sten-prot/026schuz/s026018.htm>.

Zpráva o šetření ve věci Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku. Stanovisko sp. zn. 6709/2019/VOP z 22.2.2021. Dostupné na: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9252>.

Judikatúra

Ústavný súd Slovenskej republiky:

nález sp. zn. PL. ÚS 12/01 z 04.12.2007 (Zb. ÚS SR č. 1/2007)
nález sp. zn. II. ÚS 424/2012 z 6.11.2014 (Zb. ÚS SR č. 26/2014)
nález sp. zn. I. ÚS 689/2014 z 9.11.2016 (Zb. ÚS SR č. 32/2016)
nález sp. zn. II. ÚS 695/2017 z 5.12.2018

Najvyšší súd Československej socialistickej republiky:

rozh. sp. zn. 4 Cz 86/61 z 28.4.1962, (R 1/1963)
Stanoviská Prz 33/67 a Cpj 234/66 z 31.10.1967, Cpj 138/69 z
18.9.1969 (Zborník III)
rozsudok sp. zn. 2 Cz 36/76 z 30.11.1976 (R 7/1979)

Najvyšší súd Slovenskej republiky (a Slovenskej socialistickej republiky):

plénium uzn. Cpj 10/83 a Pls 2/83 z 23.11.1983 (R 3/1984)
uznesenie sp. zn. 3 Cdo 137/2008 z 18.02.2010 (R 53/2010)
uznesenie sp. zn. 4 Cdo 168/2009 z 20.04.2011
uznesenie sp. zn. 4 Cdo 81/2011 z 25.10.2012
rozsudok sp. zn. 2 Cdo 194/2011 z 27.11.2012 (R 58/2014)
rozsudok sp. zn. 3 Cdo 228/2012 z 26.09.2013 (R 128/2014)
uznesenie sp. zn. 6 Cdo 278/2012 z 26.09.2013
uznesenie sp. zn. 4 MCdo 3/2014 z 16.12.2015
rozsudok sp. zn. 6 MCdo 1/2016 z 31.7.2017 (R 61/2018)
uznesenie sp. zn. 4 Cdo/191/2017 z 13.08.2018
uznesenie sp. zn. 5 Cdo 102/2017 z 23.04.2020 (R 35/2020)
uznesenie sp. zn. 1 Cdo/238/2019 z 28. 10. 2020
uznesenie sp. zn. 3 Cdo 163/2019 z 10.12.2020
uznesenie sp. zn. 7Cdo/131/2020 z 29.9.2021

Rozhodnutia iných súdov SR:

rozsudok Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 4 Co 470/2011 z 20.2.2013

rozsudok Krajského súdu v Nitre sp. zn. 9 Co 330/2012 z 2.10.2013

rozsudok Krajského súdu v Žiline sp. zn. 8 Co 264/2013 z 28.10.2013

uznesenie Krajského súdu v Trnave sp. zn. 10 Co 475/2014 z 30.12.2015

rozsudok Krajského súdu v Prešove sp. zn. 3 Co 101/2017 z 07.12.2017

rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 10C/33/2012 z 29. 12. 2017

rozsudok Krajského súdu v Prešove sp. zn. 13Co/80/2016 z 20.03.2018

rozsudok Krajského súdu v Trnave sp. zn. 25Co/131/2018 z 16. 04. 2019

Ústavný súd Českej republiky:

nález sp. zn. II. ÚS 517/1999 z 1.3.2000

uznesenie sp. zn. IV. ÚS 315/01 z 28.5.2002

nález sp. zn. I. ÚS 668/2021 z 2.11.2021

Najvyšší súd Českej republiky:

rozsudok sp. zn. I Cz 59/90 z 27. 9. 1990 (R 21/1992 civ.)

rozsudok sp. zn. Cdon 18/95 z 29.5.1995 (R 46/1995)

rozsudok sp. zn. 30 Cdo 2304/99 z 26.7.2000

rozsudok sp. zn. 28 Cdo 393/01 z 9.5.2001

rozsudok sp. zn. 30 Cdo 1678/2004 z 28.02.2005
rozsudok sp. zn. 30 Cdo 2914/2005 z 22.06.2006
rozsudok sp. zn. 30 Cdo 1873/2006 z 28.2.2007
rozsudok sp. zn. 30 Cdo 739/2007 z 30.04.2007
rozsudok sp. zn. 21 Cdo 1508/2007 z 6. 2. 2008
uznesenie sp. zn. 30 Cdo 2095/2008 z 26.06.2008
uznesenie sp. zn. 30 Cdo 5352/2008 z 05.03.2009
rozsudok sp. zn. 30 Cdo 1578/2009 z 04.11.2009
uznesenie sp. zn. 25 Cdo 627/2013 z 25. 6. 2013
uznesenie sp. zn. 25 Cdo 280/2013 z 18. 12. 2013

Iné súdy Českej republiky:

Krajský súd v Ostrave, sp. zn. 23C 52/1996 (*Právní rozhledy* 5/1998)
Krajský súd v Brne, rozsudok sp. zn. 70Co/5/2021

Súdny dvor Európskej únie:

Rozsudok Súdneho dvora z 5. februára 1963 vo veci 26/62, N.V.
Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend
& Loos v. Nederlandse administratie der belastingen (ho-
landská vnútroštátna daňová správa) (ECLI:EU:C:1963:1)
Rozsudok Súdneho dvora z 15. júla 1964, vo veci 6/64, Flaminio
Costa v. E.N.E.L. – (Ente nazionale energia elettrica impresa
già della Edison Volta) (ECLI: EU:C:1964:66)
Rozsudok Súdneho dvora zo 7. februára 1973, vo veci 39/72, Ko-
misia Európskych spoločenstiev proti Talianskej republike
(ECLI:EU:C:1973:13)
Rozsudok Súdneho dvora z 8. apríla 1976 vo veci 43/75, Gabrielle
Defrenne v. Société Anonyme Belge de Navigation Aérienne
Sabena (ECLI:EU:C:1976:56)

- Rozsudok Súdneho dvora z 10. apríla 1984 vo veci 14/83, Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Spolkovej krajine Severné Porýnie-Vestfálsko (ECLI:EU:C:1984:153)
- Rozsudok Súdneho dvora z 26. februára 1986 vo veci 152/84, H. Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching) (ECLI:EU:C:1986:84)
- Rozsudok Súdneho dvora z 8.októbra 1987, vo veci 80/86, Kolpinghuis Nijmegen BV (ECLI: EU:C:1987:431)
- Rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 1990, C-188/89, A. Foster, G. A. H. M. Fulford-Brown, J. Morgan, M. Roby, E. M. Salloway and P. Sullivan v. British Gas plc (ECLI :EU:C:1990:313)
- Rozsudok Súdneho dvora z 13. novembra 1990 vo veci C-106/89, Marleasing SA proti La Comercial Internacional de Alimentación SA (ECLI: EU:C:1990:395)
- Rozsudok Súdneho dvora z 19. novembra 1991, spojené veci C-6/90 a C-9/90, Andrea Francovich a Danila Bonifaci a iní proti Talianskej republike (ECLI:EU:C:1991:428)
- Rozsudok Súdneho dvora z 5. marca 1996, spojené veci C-46/93 a C-48/93, Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a iní (ECLI:EU:C:1996:79)
- Rozsudok Súdneho dvora z 26. marca 1996, vec C-392/93, The Queen proti H. M. Treasury, ex parte British Telecommunications plc. (ECLI:EU:C:1996:131)
- Rozsudok Súdneho dvora z 8. októbra 1996, spojené veci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 and C-190/94, Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula and Trosten Knor v Bundesrepublik Deutschland (ECLI:EU:1996:375)

- Rozsudok Súdneho dvora z 24. septembra 1998, vec C-319/96, Brinkmann Tabakfabriken GmbH v Skatteministeriet (ECLI:EU:C:1998:429)
- Rozsudok Súdneho dvora zo 4. júla 2000, vo veci C-352/98 P, Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA a Jean-Jacques Goupil proti Komisii Európskych spoločností (ECLI:EU:C:2000:361)
- Rozsudok Súdneho dvora z 11. júla 2002, prípad C-62/00, Marks & Spencer plc proti Commissioners of Customs & Excise (ECLI:EU:C:2002:435)
- Rozsudok Súdneho dvora z 30. septembra 2003, vo veci C-224/01, Gerhard Köbler proti Republik Österreich (ECLI:EU:C:2003:513)
- Rozsudok Súdneho dvora z 5. októbra 2004 v spojených veciach C-397/01 až C-403/01, Bernhard Pfeiffer (C-397/01), Wilhelm Roith (C-398/01), Albert Süß (C-399/01), Michael Winter (C-400/01), Klaus Nestvogel (C-401/01), Roswitha Zeller (C-402/01), Matthias Döbele (C-403/01) proti Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV (ECLI: EU:C:2004:584)
- Rozsudok Súdneho dvora z 25. januára 2007, vo veci C-278/05, Carol Marilyn Robins a i. proti Secretary of State for Work and Pensions (ECLI:EU:C:2007:56)
- Rozsudok Súdneho dvora z 24. októbra 2013 vo veci C-22/12, Katarína Haasová proti Rastislavovi Petříkovi, Blanke Holingovej (ECLI:EU:C:2013:692)

Európsky súd pre ľudské práva:

- rozsudok vo veci sp. zn. 22500/1993
- rozsudok vo veci sp. zn. 57813/2000
- rozsudok vo veci sp. zn. 2346/2002

rozsudok vo veci sp. zn. 6339/2005
rozsudok vo veci sp. zn. 25579/2005

Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska:

Dulieu v. White and Sons [1901] 2 KB 669
Malcolm v. Broadhurst, (1970) 3 All E.R. 508

Spojené štáty americké:

Vosburg v. Putney 80 Wis. 523, 50 N.W. 403 (Wisc.1891)
McCahill v. New York Transportation Co., 94 N.E. 616 (N.Y. 1911)
Bruneau v. Quick, 187 Conn. 617 (1982)

Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalého: O vývoji konceptu a vybraných otázkach jej priznávania a poistného krytia

Peter Mészáros, Jozef Štefanko, Peter Varga

Obálka a zalomenie: Jozef Štefanko.

Za jazykovú stránku diela zodpovedajú autori.

Vydala Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2021.

Prvé vydanie.

Rozsah 168 strán.

ISBN (e-kniha): 978-80-568-0466-7

EAN 9788056804667